

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Katedra informačních technologií a technické výchovy

**ČINNOSTI S PAPIŘEM
VE VZDĚLÁVACÍCH PROGRAMECH
PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ**

Autor: Renáta Kučerová, DiS.

Vedoucí diplomové práce: doc. Ing. Jitka Vodáková, CSc.

Praha 2010

Charles University in Prague
Faculty of Education

Department of information technology and education

**ACTIVITIES WITH THE PAPER
IN EDUCATION PROGRAMS
PRE-PRIMARY EDUCATION**

Prague 2010

ABSTRAKT

Hlavním cílem diplomové práce je zpracování tématu „Činnosti s papírem ve vzdělávacích programech předškolního vzdělávání“, hodnocení jejich významu pro rozvoj jemné motoriky dětí a návaznosti na Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Pomocí dotazníkového šetření byly zjišťovány praktické zkušenosti učitelek MŠ s využitím činností s papírem při práci s dětmi a současný stav materiálního vybavení MŠ pro tyto činnosti. V praktické části DP jsou shrnuty zkušenosti z realizace ročního projektu „Tvoříme s papírem“ ve věkově smíšené třídě dětí v MŠ.

KLÍČOVÁ SLOVA

Papír, činnosti s papírem, Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, dítě předškolního věku, jemná motorika, věkově smíšená třída, projektové vyučování

SUMMARY

The diploma thesis aims to develop the theme „Activities with the paper in education programs pre-primary education”, evaluates the importance of these activities for development of fine motor skills and connections to general educational program for preschool education in the Czech Republic. Through survey the thesis examines the experiences of the kindergarten teachers with realization of activities with paper during their work with children and also current status of necessary equipment for this work in kindergarten. The practical section of this diploma thesis summarizes the experiences with realization of an annual project called „We form with paper“, in mixed-age class of the kindergarten.

KEYWORDS

paper, activities with paper, general educational program for pre-primary education, child of preschool age, fine motor skills, mixed-age class, project teaching

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Činnosti s papírem ve vzdělávacích programech předškolního vzdělávání“ vypracovala samostatně pod vedením doc. Ing. Jitky Vodákové, CSc. a použila informační zdroje uvedené v seznamu.

V Praze 22. 11. 2010

.....
Renáta Kučerová

Děkuji paní docentce Jitce Vodákové za laskavé vedení, podnětné rady a čas věnovaný rozhovorům k tématu diplomové práce. Dík patří mým kolegyním a spolužačkám za spolupráci. Nakonec chci poděkovat všem přátelům a blízkým, kteří mě svou pomocí a povzbuzením podporovali a nejvíce děkuji mému manželovi za trpělivost a oporu.

Obsah

ÚVOD.....	3
1 TEORETICKÁ ČÁST.....	5
1.1 Papír.....	5
1.1.1 Historie výroby papíru.....	5
1.1.2 Papírenské výrobky.....	7
1.1.3 Výroba papíru, kartonu a lepenky	7
1.1.4 Vlastnosti papírenských výrobků.....	10
1.1.5 Druhy papírenských výrobků a jejich použití.....	13
1.1.5.1 Nejčastěji používané tiskové, kreslicí a balicí papíry.....	13
1.1.5.2 Druhy kartonů a jejich použití.....	15
1.1.5.3 Druhy lepenek a jejich použití.....	16
1.1.6. Třídění a recyklace papíru.....	17
1.1.7 Pracovní techniky, nástroje a pomůcky při práci s papírem a kartonem.....	18
1.1.8 Činnosti s papírem v MŠ v historickém kontextu.....	21
1.2 Rámcový program pro předškolní vzdělávání.....	34
1.2.1 Zakotvení Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání v systému kurikulárních dokumentů.....	34
1.2.2 Pojetí RVP PV.....	34
1.2.3 RVP PV a činnosti s papírem.....	35
1.2.4 Pedagogické hodnocení dítěte v souladu s RVP PV.....	37
1.2.5 Specifika předškolního vzdělávání, metody a formy práce.....	40
1.3 Dítě předškolního věku.....	42
1.3.1 Charakteristika dítěte předškolního věku.....	42
1.3.2 Motorika dítěte předškolního věku.....	44
1.3.2.1 Vývoj motoriky v souvislosti s činnostmi s papírem.....	45
1.4 Věkově smíšená skupina dětí ve třídě MŠ.....	48
1.4.1 Vymezení pojmu „věkově smíšená třída“.....	48
1.4.2 Přednosti a úskalí věkově smíšené třídy:.....	48
1.5 Projektová metoda.....	50
1.5.1 Znaky pedagogického projektu.....	50
1.5.2 Základní etapy dlouhodobého pedagogického projektu.....	51
1.5.3 Přednosti a úskalí projektové metody:.....	52

2	CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI PRÁCE, HYPOTÉZY, ÚKOLY.....	53
2.1	Cíl práce.....	53
2.2	Hypotézy k dotazníkovému šetření a činnostem s papírem.....	53
2.3	Úkoly práce:	54
3	METODIKA PRÁCE A CHARAKTERISTIKA PODMÍNEK.....	55
3.1	Dotazníkové šetření.....	55
3.1.1	Struktura dotazníku a jeho části.....	55
3.1.2	Oslovení respondentů a administrace dotazníků.....	55
3.1.3	Dotazník použitý k dotazníkovému šetření.....	56
3.2	Činnosti s papírem zařazené do projektu „Tvoříme s papírem“.....	58
3.2.1	Charakteristika mateřské školy a dětí z cílové skupiny.....	58
3.2.2	Metodika výběru a hodnocení námětů pro činnosti s papírem.....	59
3.2.3	Seznámení s projektem „Tvoříme s papírem“.....	60
4	VÝSLEDKY PRÁCE A JEJICH VYHODNOCENÍ.....	64
4.1	Dotazníkové šetření – vyhodnocení.....	64
4.1.1	Výsledky jednotlivých položek dotazníku.....	64
4.1.2	Vyhodnocení hypotéz k dotazníkovému šetření.....	71
4.2	Projekt „Tvoříme s papírem“ - vyhodnocení.....	78
4.2.1	Realizovaná část projektu „Tvoříme s papírem“.....	78
4.2.2	Hodnocení činností dětmi.....	97
4.2.3	Vyhodnocení hypotéz k realizované části projektu.....	98
	ZÁVĚR.....	101
	SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ.....	103
	SEZNAM INFORMAČNÍCH ZDROJŮ.....	105
	PŘÍLOHY.....	108

ÚVOD

Pracuji pět let jako učitelka MŠ. Zajímá mne problematika využívání různých materiálů, především papíru, pro rozvíjení různých stránek osobnosti dětí a vytváření klíčových kompetencí. Proto jsem si vybrala pro svou diplomovou práci téma „Činnosti s papírem ve vzdělávacích programech předškolního vzdělávání“. Na první pohled se téma práce může zdát příliš úzce zaměřené. Při jeho vlastním zpracování jsem však začala objevovat mnoho souvislostí, které jsou s tématem propojené.

Papír patří mezi nejčastěji používaný materiál našeho každodenního života. Kromě různých druhů papíru jej nalezneme upravený v mnoha podobách podle účelu využití (knihy, noviny, časopisy, kalendáře, diáře, obálky, sešity, sáčky, ubrousky, kapesníčky, toaletní papír, krabice, apod.). Ani si neuvědomujeme, jak často jej během dne používáme. Přestože je papír v současnosti nahrazován i jinými prostředky a materiály, jeho místo v životě člověka je stále nezastupitelné.

Také při činnostech dětí v mateřské škole je papír nejčastěji využívaným materiálem. Papír lze snadno opatřit a upravovat i bez nástrojů trháním, mačkáním, překládáním, lepením apod. Je vhodným materiálem i pro nejmladší děti, protože nehrozí nebezpečí zranění. Je však možné postupně zvyšovat obtížnost činností s papírem využitím složitějších technik a nástrojů. Prvním nástrojem, se kterým se děti učí zacházet a bezpečně pracovat, jsou nůžky. Ovládání nůžek a stříhání patří mezi základní dovednosti dítěte předškolního věku. Ze složitějších technik lze s dětmi využít kaširování, výrobu ručního papíru, práci s papírovou drtí, apod. Papír je pro děti zajímavým materiálem také z pohledu jeho různorodosti – existuje nepřeberné množství druhů papíru, které se liší vzhledem, svými vlastnostmi a způsobem použití. Kromě toho lze při praktických činnostech použít různé druhy papírenských výrobků v podobě odpadového materiálu (papírové roličky, krabičky, obaly od vajíček apod.). Je zřejmé, že činnosti s papírem představují velice široké pole možností pro práci s dětmi v MŠ.

Při práci s papírem mohou děti pozorovat proměny tohoto materiálu takřikajíc „pod rukama“. Většinou není třeba dlouho čekat na výsledek; čekání děti obvykle unavuje. Při práci s papírem však brzy vidí výsledky své činnosti. Papír je velice tvárným materiálem, který dává široký prostor k rozvoji tvořivosti. Při přehýbání a skládání do určitého tvaru se dítě učí nápodobou a uplatňuje při tom trpělivost, soustředění, přesnost a pečlivost. Všechny činnosti s papírem přispívají k rozvíjení

jemné motoriky a manuální zručnosti. To jsou vlastnosti a dovednosti velice praktické pro život a někdy neprávem opomíjené.

Při využití papíru a odpadového materiálu z papíru se mohou děti seznámit se sběrem papíru a jeho recyklací. Děti by měly vědět, z čeho se papír vyrábí. Dřevo stromů je hlavní surovinou pro výrobu papíru, proto je důležité učit děti šetrnému zacházení s papírem a jeho správnému třídění. Velmi důležitý je praktický příklad pedagoga. Činnosti s papírem zasahují tedy i do environmentální výchovy, velice aktuální právě v současné době. Šetrný přístup k přírodě a produktům přírody se člověk nenaučí v dospělosti, neboť základy jsou položeny již v dětství. V těchto souvislostech lze u dětí rozvíjet kladný postoj k přírodě a upevňovat sounáležitost člověka s přírodou.

Jako pedagog jsem při zpracovávání tématu DP kladla mnoho otázek: Čím jsou činnosti s papírem pro dítě předškolního věku přínosné? Jaké dovednosti si má dítě při činnostech s papírem osvojit? Které materiály, techniky a postupy jsou vhodné pro děti v určitém věku v souvislosti s činnostmi s papírem? Jak organizovat činnosti s papírem, aby se děti co nejvíce naučily? To vše byly otázky, na které jsem hledala odpovědi.

Cílem mé práce bylo analyzovat a vyhodnotit možnosti praktických činností s papírem při práci s dětmi v mateřské škole. K tomu bylo třeba seznámit se se zákonitostmi vývoje dítěte předškolního věku, specifickými metodami práce a zakotvením činností s papírem v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání.

V teoretické části své diplomové práce jsem se proto zaměřila na papír jako materiál. Uvedla jsem stručnou historii výroby papíru, druhy papírenských výrobků, jejich vlastnosti a použití. Dále jsem zařadila informace o třídění a recyklaci papíru, pracovní techniky, nástroje a pomůcky využitelné při práci s papírem. Zdroj inspirace pro činnosti s papírem jsem hledala v metodikách pracovní výchovy z 80. let 20. století a publikacích Idy Jarníkové a Zdeňky Drobné. Dalšími zpracovanými tématy je problematika věkově smíšené skupiny dětí a projektové vyučování.

Praktická část práce obsahuje výsledky dotazníkového šetření zaměřeného na praktické využívání papíru, papírenských výrobků a technik práce s papírem a zjištění vybavenosti mateřské školy pro činnosti s papírem. Další část je věnována námětům činností zařazených do projektu „Tvoříme s papírem“. Obsahuje vyhodnocení jejich vhodnosti pro práci s dětmi ve věkově smíšené skupině dětí v MŠ.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Papír

Papír patří mezi nejčastěji používaný materiál našeho každodenního života. Kromě široké palety různých druhů papíru jej nalezneme zpracovaný podle účelu použití v mnoha podobách (např. knihy, noviny, časopisy, kalendáře, diáře, obálky, sešity, sáčky, ubrousky, toaletní papír, krabice, atd.). Přestože je papír v současné době v mnoha oblastech nahrazován jinými prostředky a materiály (jako např. elektronická pošta, elektronické knihy a časopisy, mikrotenové sáčky), jeho místo v životě člověka je stále nezastupitelné. Hluboký význam objevení výroby papíru nám přiblíží jeho historie.

1.1.1 Historie výroby papíru

Již ve starověku měli lidé potřebu zaznamenávat různé informace o svém životě a bylo třeba, aby záznamy měly určitou trvanlivost. Zpočátku lidé své záznamy vrývali do kamene, dřeva a kosti. Ve starověké Mezopotámii zaznamenávali údaje pomocí klínového písma na *hliněné tabulky*, které vypalovali v ohni. Tento nepraktický materiál byl v Egyptě nahrazen papyrem, v Malé Asii pergamenem.

První zmínky o materiálu podobném papíru jsou z roku 1800 př. n. l., kdy se v Egyptě používala rostlina zvaná papírovník – *papyrus*. Rostl hojně na březích Nilu. Stébla rostliny se nejdříve zbavila kůry a lýka. Využívala se pouze dřev (dlouhá až 5 m). Ta se rozřezala na tenké proužky, které se kladly vedle sebe a křížem přes sebe. Pás se lisoval a lepil vlastní šťávou rostliny. Poté se pás sušil a leštil. Tak vznikaly papyrové svitky i několik metrů dlouhé (používaly se na významnější dokumenty).

Římané používali pro své záznamy materiál zvířecího původu zvaný *pergamen*. Pergamen byla vyčiněná kůže jehňat, telat, ovcí, koz nebo oslů, usušená a hlazená. Používal se až do doby, kdy byl plně nahrazen papírem. Byl to velmi drahý materiál (hodnota knihy psané na pergamentu se rovnala hodnotě celé vesnice). Také ruční přepisování knih bylo velmi náročné a zdlouhavé. Proto bylo nutné zdokonalit nejen materiál na psaní, ale také způsoby grafického záznamu informací (tisk).

Papír, podobný tomu, který používáme dnes, byl vynalezen v Číně ve 2. stol. n. l., s jeho výrobou začali buddhističtí mniši (podle některých zdrojů se o výrobu papíru zasloužil až čínský ministr orby Tsai-Lun r. 105 n. l.). K výrobě papíru používali zpočátku pouze *rostliny*, jako např. konopí, bambus aj. Stébla rostlin namočili, uvolnili

lýko, které pak drtili. Rozvlákněný materiál se ředil vodou a lil se do formy, ve které se vyráběl arch papíru. Po vyjmutí se arch sušil, klížil škrobem nebo želatinou. Později se začali využívat také *hedvábné a lněné hadry*.

Z Číny se tajemství výroby papíru asi po 500 letech dostalo do Koreje a do Japonska, kde se papír vyráběl z rostlinných surovin.

Technologii výroby papíru převzali v 8. stol. Arabové, kteří začali vyrábět papír z *hadrů a provazů*. Prostřednictvím Arabů se výroba papíru rozšířila do dalších zemí. V 10. stol. již existovaly papírny v Bagdadu a Damašku. Postupně vznikaly také v Evropě. Přes Španělsko se výroba papíru ve 12. stol. šířila do Itálie a ve 14. stol. do Francie. Poté se papír začal vyrábět ve Švýcarsku (r. 1334 v Bernu) a v Německu (r. 1340 v Norimberku). Rozvoj výroby papíru značně urychlil vynález *knihtisku* Johanna Gutenberga v roce 1444.

V 17. stol. získala ve výrobě papíru náskok Francie, Velká Británie a hlavně Holandsko, kde začali využívat mlecí zařízení tzv. *holandr*, který se stal na dlouhou dobu důležitým vynálezem. Velmi rozšířené zde bylo čerpání vody větrnými mlýny.

Ruční výroba papíru nestačila pokrýt jeho vzrůstající spotřebu, a tak se roku 1804 objevil stroj na *kontinuální výrobu*, jehož tvůrcem byl Francouz **Nicholas-Louis Robert**. Po dalších různých vylepšeních se s tímto strojem seznámili bratři **Henry a Sealy Fourdrinierové**. V roce 1807 sestavili stroj, který se stal pojmem - „*fourdrinier*“ bylo synonymum pro stroj na kontinuální výrobu papíru.

Protože výrobců přibývalo, bylo třeba nějakým způsobem papír označit, aby bylo možno poznat jeho výrobce. Tak vznikl tzv. *vodoznak*. Zpočátku to byly tzv. drátové vodoznaky. Vznikaly připevněním vhodně tvarovaného drátu do síta. Drát pak zanechal svůj otisk v papíru, který byl v tomto místě slabší. Při prohlížení papíru proti světlu se pak objevil světlejší vzor. Později se využívala kovová síťovina tvarovaná lisem do potřebného reliéfu, který se poté připevnil na síto. Tím bylo možné vytvářet vodoznaky s plynulými přechody mezi světlejšími a tmavšími plochami.

V Čechách se papír začal vyrábět ve druhé polovině 14. stol. za vlády Karla IV. Roku 1499 byla za vlády Václava IV. založena papírna ve Zbraslavi u Prahy. Pak následovalo založení dalších papíren – 1505 v Olomouci, 1596 papírna ve Velkých Losinách, která funguje dodnes a patří mezi poslední svého druhu ve střední Evropě. Začátkem 16. stol. bylo v českých zemích již 22 papíren a jejich počet stále stoupal.

První použití dřeva na výrobu papíru bylo zaznamenáno v roce 1769, teprve v roce 1867 začalo být běžně využíváno (Srovnej: Honzíková, Michálková, Vodáková, 2000, s. 30-32; BEZ AUTORA. *Papír*. [online] URL: <<http://www.quido.cz/objevy/papir.htm>> [cit. 17. června 2010]; BEZ AUTORA. *Historie a současnost – papír* [online] URL: <<http://www.jihlava.cz/historie-a-soucasnost-papir/d-365521>> [cit. 20. června 2010]).

1.1.2 Papírenské výrobky

Mezi papírenské výrobky se řadí papír, karton a lepenka. Liší se plošnou hmotností udávanou v gramech na 1 m² a postupem výroby.

Papír - plošná hmotnost do 150 g/m²;

- je to soudržná vrstva převážně rostlinných vláken, vytváří se na síť nabráním nebo naplavením papíroviny, zplstnatěním vláken a dále odvodněním a usušením vzniklé vrstvy.

Karton - plošná hmotnost 150 až 250 g/m²;

- je to jednovrstvý, vícevrstevný nebo slepovaný tuhý papír.

Lepenka - plošná hmotnost zpravidla vyšší než 250 g/m²;

- vzniká z několika vrstev papíru různého vlákninového složení slisováním nebo slepením (Honzíková, Michálková, Vodáková, 2000).

1.1.3 Výroba papíru, kartonu a lepenky

Suroviny

Základní surovinou pro výrobu všech papírenských výrobků je *dřevo*. Používá se dřevo jehličnatých dřevin (smrk, jedle) a listnatých (bříza, topol). K dalším surovinám patří sláma obilnin i dalších jednoletých rostlin, hadry z přírodních textilních vláken, odpady při výrobě textilií a také starý papír.

Ze dřeva se vyrábí vlákny, které se získávají mechanicky nebo chemicky a slouží k dalšímu zpracování na papírovinu. *Vláknina* může mít podobu dřevoviny, celulózy a polocelulózy.

- **Dřevovina** se získává mechanicky, broušením dřeva. Podle způsobu výroby a vnějšího vzhledu se používají dřevoviny, které se od sebe liší svými mechanickými a fyzikálními vlastnostmi. Patří mezi ně:
  - a) *bílá dřevovina*
  - b) *hnědá dřevovina*
  - c) *termomechanická dřevovina*

d) chemotermomechanická dřevovina

Bílá dřevovina – získává se mechanickým rozvlákněním syrového smrkového dřeva, při kterém se polena obrušují brusným kamenem (tvar válce). Díky tření vzniká teplo – tím se stává dřevní lignin plastickým a vlákna se uvolňují. Takto získaná dřevovina je kašovitá hmota světlé barvy. Obsahuje třísky, hrubé části a písek z brusného kamene, proto se musí třídít a čistit.

Ze samotné dřevoviny nelze papír vyrobit. Používá se jen na výrobu lepenky nebo méně kvalitních papírů (např. novinového). Papír obsahující dřevovinu vlivem velkého obsahu ligninu na světle rychle žloutne.

Hnědá dřevovina – vyrábí se podobně jako bílá dřevovina. Dřevo se ale před broušením 6 až 8 hodin paří. Při paření vzniká kyselina mravenčí a octová, která způsobuje trvalé zhnědnutí. Proto se dřevovina používá pouze na výrobu balících papírů a hnědé lepenky.

Termochemická a chemikotermomechanická dřevovina – se vyrábí obdobně. Používají se zařízení modernější konstrukce a pracují za vyšších teplot a vysokých tlaků v pracovní zóně.

• **Celulóza** - je nejdůležitější hmota na výrobu papíru, kartonu a lepenky. Získává se z rozsekaného a roztříděného dřeva – tzv. štěpků. Podle chemikálií použitých při vaření na získávání vlákniny se dělí na:

- a) *sulfátová celulóza*
- b) *sulfitová celulóza*
- c) *natronová celulóza*

Sulfátová celulóza – při vaření se používá roztok hydroxid sodný a siričitan sodný, vyrábí se z jehličnatých i listnatých dřevin, barva celulózy je hnědá až tmavohnědá. Papír ze sulfátové celulózy je pevný, proto se používá na výrobu obalů (např. na vápno a cement).

Sulfitová celulóza – při vaření se používá kyselý siřičitan vápenatý a kyselina siřičitá, vyrábí se hlavně ze štěpků smrkového dřeva. Má bělavou barvu a je důležitou vlákninou na výrobu papírů a kartonů, zvláště těch druhů, které mají být hygienicky nezávadné. Je podstatnou částí všech bílých papírů, kartonů a lepenek, které mají mít dobré chemické, fyzikální a mechanické vlastnosti.

• **Polocelulóza** vzniká kombinací mechanického i chemického způsobu výroby. Polocelulóza se nedá bělit, a proto se používá hlavně na výrobu lepenek.

• **Hadrovina** – Hadry se třídí podle jakosti, zbavují se kovových součástí, strojově se

sekají, bělí a vyvářejí ve vápenném mléku nebo hydroxidu sodném. Dnes je hadrovina nahrazována bavlněnými vlákny z odpadů textilního průmyslu.

- **Vláknina ze starého papíru** – Starý papír se pro recyklaci třídí a někdy i chemicky zabavuje tiskových barev. Působením vody uvolněná celulózová vlákna bobtnají a vrací se jim schopnost vytvářet při tvorbě papírového listu vláknenné vazby (Honzíková, Michálková, Vodáková, 2000). (recyklace papíru podrobněji v kapitole 1.1.6)

Příprava papíroviny a její zpracování

„Papírovina je vodní suspenze rozemletých vláknin a ostatních přídatných látek (plnidel, klíždil, barviv a dalších chemických prostředků), kterých je třeba pro výrobu určitého druhu papíru, kartonu či lepenky“ (Vodáková, 2000, s. 28).

Příprava papíroviny probíhá v několika fázích. Nejprve dochází k rozvláknění (rozvolnění) vláknin ve vodním prostředí, následuje jejich mletí, přidávání přísad, vzájemné smíšení jednotlivých složek, úprava konzistence (obsahu nerozpustných podílů) a odstraňování nečistot.

Přísady pro výrobu papíru

Do papíroviny se přidávají plnidla, klíždila a barviva.

Plnidla jsou minerální látky, které se do papíroviny přidávají za účelem zlepšení vlastností papíru, např. jeho hladkosti, bělosti, neprůhlednosti či stálosti. Podle chemického složení je rozdělujeme na křemičitany (kaolín, křemelina, azbest), sírany (síran vápenatý, síran barnatý, běloby), uhličitan (uhličitan vápenatý) a ostatní plnidla (např. titanová běloba, saze). Plnidla slouží rovněž k zatěžkávání papíru a ke snížení jeho poréznosti.

Klíždila jsou látky, které zušlechťují papír. Slouží k zajištění odolnosti proti vsakování vody nebo vodného roztoku barviv (např. inkoustů). Papír se klíží povrchově nebo ve hmotě. Ke klížení povrchu papíru se používá např. kalafuna - přírodní pryskyřice, parafin, silikonové oleje aj. Ke klížení ve hmotě se používá živočišný kliš, kasein, škrob, latex, vodní sklo a různé pryskyřice.

Barviva se používají k barvení. Jsou to většinou chemické látky rozpustné či nerozpustné ve vodě. Jimi lze papír barvit ve hmotě, ponorem, povrchovým barvením pomocí válců, natíráním apod. (Honzíková, Michálková, Vodáková, 2000).

Zpracování papíroviny na papír

Papírovina se z mlecích strojů přečerpává do míchacích nádrží, v nichž se upravuje její jakost (stupeň mletí, zabarvení, zaklížení, plnění a zředění). Míchací

nádrže mají objem 300 i více m³. Nádrže jsou opatřeny lopatkami, které směs vláknin a plnidel stále míchají, aby nesedimentovala. Papírovina se z míchací nádrže čerpá do nátokové skříně a z ní vytéká rovnoměrně na síto papírenského stroje. V papírenském stroji se nejdříve na sítu zplstňuje a odvodňuje, dále se ve stroji lisuje, suší a nakonec upravuje.

Papírenský stroj má dvě hlavní části: mokrou (část síťová a lisová) a suchou (část sušící se strojovým hlazením a navíjením papíru).

Všechny části papírenského stroje slouží k odstranění vody, která z velké části umožňuje tvoření listu papíru. Při výrobě papíru se spotřebuje asi 50 až 100 l vody na 1 g vyrobeného papíru.

Hlavní součástí mokré části papírenského stroje je síto zhotovené ze syntetických vláken. Síto je vodorovně napnuté mezi válci a stále obíhá okolo nich. Aby se dosáhlo rovnoměrného průhledu papíru, musí se papírovina natékající na síto dobře rozptýlit. Na konci síťové části obsahuje papír ještě kolem 80 % vody, a proto přechází na odvlhčovací plstěnc, který tento mokrý pás papíru dopraví do mokrého lisu. Úkolem mokrého lisu je co nejvíce papír odvodnit - papírový list v něm ztrácí 15 až 25 % vody. Po odchodu z mokré části papírenského stroje obsahuje papír ještě kolem 60 % vody. Poté přechází do suché části papírenského stroje, kde je 6 – 50 sušících válců (o průměru 1,2 – 1,5 m) vyhřívaných parou. Papír se zde vysušuje tak, aby v něm zůstalo pouze 4 - 6 % vody. Na konci procesu se hotový papír navíjí na speciální zařízení, dále se upravuje – převíjí, řeže na formáty apod. (Honzíková, Michálková, Vodáková, 2000).

1.1.4 Vlastnosti papírenských výrobků

Každý druh papíru má své specifické vlastnosti, které potřebujeme znát, abychom ho mohli správně používat. Vlastnosti můžeme rozdělit do několika skupin podle různých hledisek:

- látkové složení
- mechanické, fyzikální a všeobecné vlastnosti
- optické vlastnosti
- chemické vlastnosti

Látkové složení – udává poměr jednotlivých surovin při výrobě určitého druhu papíru.

Bez dřevé – jsou složeny z buničiny nebo bavlněných vláken s maximálním obsahem

zdřevnatělých vláken 5 %, neobsahují dřevovinu a jsou nejtrvanlivější.

Středně jemné – jsou vyrobené ze směsi dřevoviny a buničiny, obsahují nejvýše 50 % dřevoviny.

Dřevité – obsahují směs buničiny a dřevoviny, která je zastoupena ve více než 50 %, jsou málo pevné a mají sklon ke žloutnutí (Honzíková, Michálková, Vodáková, 2000).

Mechanické, fyzikální a všeobecné vlastnosti – jsou důležité pro bližší seznámení s papírem.

Formát – je rozměr archu nebo listu papíru (délka x šířka), udává se v centimetrech nebo milimetrech a je normalizovaný. Hlavní řada, označovaná A, vychází z plochy 1 m² a tvar je dán poměrem stran 1 : 1,414 (poměr strany čtverce k jeho úhlopříčce), řadu tvoří formáty A0 až A7 (viz Příloha 1: Formát papíru A0 až A6)

Tloušťka – je výška průřezu listu (řez vede kolmo k rovině listu), udává se v milimetrech nebo mikrometrech (je závislá na plošné hmotnosti). Měří se mikrometrem nebo omakem, zrakem, srovnáním.

Nasákavost – je schopnost papíru přijímat různé kapaliny.

Plošná hmotnost – je určující vlastnost papíru, udává hmotnost papíru o plošném obsahu 1 m². Nejnižší hmotnost má průklepový papír – 28 g/m².

Zaklížení – je odolnost papíru proti smáčení vodou a vodnými roztoky a proti jejich vnikání do struktury papíru – ukazatelem této vlastnosti je stupeň zaklížení. Orientačně je možné stupeň zaklížení zjistit inkoustovými čarami – pokud se rozpíjí, je papír málo klížený. Psací papír je klížený naplno, filtrační a sací se neklíží vůbec.

Podélný a příčný směr – papír vyráběný na papírenském stroji má vlákna uspořádaná ve směru chodu stroje – podélný směr, směr na něj kolmý je příčný. Přeložení papíru ve směru podélném je rovné, v příčném je zvlněné, láme se.

Odolnost proti přehybu – je schopnost papíru snášet přehybání až do přetržení – vyjadřuje se počtem dvojhybů vykonaných za stanovených podmínek. Je to vlastnost důležitá pro papíry často namáhané ohýbáním nebo skládáním (např. mapy, bankovky apod.). Nejvíce ohybů vydrží papíry z bavlněných vláken – až 3000 ohybů, papíry z dřevoviny pouze 10 ohybů).

Tuhost – je schopnost papíru odolávat síle, která ve směru k povrchu způsobuje jeho ohýbání. Souvisí s jeho plošnou hmotností, hustotou, tloušťkou a měkkostí. Tuhost

dodává papíru dřevovina (má kratší vlákna), zvyšuje se přidavkem škrobu nebo vodního skla, snižuje se vlhkostí (Honzíková, Michálková, Vodáková, 2000).

Optické vlastnosti – jsou výsledkem pohlcování, odrazu a propouštění světelných paprsků. Na tyto vlastnosti má vliv složení nátěrové vrstvy, bělost použitých surovin a plniv, barva klíždí, způsob zpracování a konečná úprava.

Svitnost – závisí na vnitřní stavbě vláken v papíru, na jejich rozložení a vazbě s ostatními látkami, papír má být v průhledu rovnoměrně vlákninově rozložený, bez světlejších nebo tmavších skvrn a má propouštět paprsky světla bez jejich podstatného rozptylování. Pokud je papír průhledný, lze text podložený pod papír zřetelně číst.

Bělost a barva – pokud je papír dokonale bílý, odráží veškeré paprsky, které na něj dopadají. Nejbělejší papíry mají bělost 80 až 90 %. Barvení se provádí přímo ve hmotě (protahováním roztokem barviva), nebo povrchově (nanášením barviva na pás). Barevnost se měří spektrometry.

Lesk – je podíl světelného toku odraženého od povrchu papíru (pod úhlem 20° – lesklé papíry, 75° obyčejné papíry) a světelného toku světla dopadajícího pod stejným úhlem. Závisí na optické hladkosti, která se zvyšuje leštěním (Vodáková, 2000).

Chemické vlastnosti

Stálost zabarvení – je vlastnost barevného papíru neměnit po delší dobu barevný odstín působením světla. Zjistíme ji, když polovinu barevného papíru zakryjeme a na druhou polovinu necháme několik dní svítit slunce – poté porovnáme.

Stárnutí – jsou vnitřní a vnější změny v papíru vyvolané vnějšími podmínkami – světlem, teplem apod. Projevuje se změnou barvy, fyzikálních a mechanických vlastností papíru.

Trvanlivost – je odolnost proti stárnutí. Nejtrvanlivější jsou papíry z celulózy a z barevných vláken. Nejméně trvanlivé jsou papíry obsahující dřevovinu (např. novinový) (Honzíková, Michálková, Vodáková, 2000).

1.1.5 Druhy papírenských výrobků a jejich použití

Hlediska třídění

V současnosti je mnoho druhů papíru, kartonu a lepenky. Papírenská encyklopedie (Korda a kol., 1992) uvádí 720 druhů papíru, 180 druhů lepenek a kolem 100 druhů kartonu.

Papír a karton můžeme rozdělit do několika skupin podle typických znaků a hledisek.

- a) podle podílu pololátek, z nichž jsou složeny – bezdřevé (použito smrkové dřevo), středně jemné, dřevité (použito dřevo břízy), hadrové – a podle toho, zda jsou nebo nejsou tyto pololátky běleny
- b) podle výrobní techniky – strojní nebo ruční
- c) podle stupně klížení – neklížené, poloklížené, plně klížené
- d) podle obsahu minerálních plniv – plněné nebo neplněné
- e) podle úpravy povrchu – strojně hlazené, matně hlazené, ostře hlazené a natírané, nenatírané
- f) podle plošné hmotnosti – 50 gramové, 60 gramové apod.
- g) podle způsobu jejich konečného určení nebo použití – z tohoto hlediska můžeme papíry a kartony rozdělit na několik skupin, např.:
  - tiskové papíry – podle techniky tisku – knihtiskové, ofsetové – podle povahy konečného výrobku – novinové, plakátové, bankové
  - balicí papíry a papíry pro různé obalové techniky – hedvábné, pergamenový papír, šedák, nepromastitelný apod.
  - psací papíry a kreslicí papíry – náčrtkový, konceptní, strojový apod.
  - technické papíry – kabelový, kalibrovaný, antikorozi, asfaltovaný, nitrační, sublimátový apod.
  - papíry k rozmanitému použití – filtrační, sací, cigaretové, fotografické, smirkové, toaletní, ručníkové apod. (Honzíková, Michálková, Vodáková, 2000).

1.1.5.1 Nejčastěji používané tiskové, kreslicí a balicí papíry

Tiskové papíry - tvoří velkou skupinu papírů, které mají různé látkové složení a vlastnosti. Jsou upravené pro zpracování různými polygrafickými technikami. Společným znakem je jejich ostré mletí papíroviny, přidávání různého množství plnidel a barevných pigmentů, za účelem zmenšení průsvitnosti papíru. Nejpoužívanější jsou tyto tiskové papíry:

Biblový papír - bezdřevý, málo průsvitný, tenký papír o plošné hmotnosti 25 -56 g/m², hladký, polo až celoklížený

- používá se pro výrobu slovníků, knih apod. (při malém objemu mají velký počet stran)

Hlubitiskový papír - může být různého vlákninového složení (bezdřevý, středně jemný nebo dřevitý), musí být velmi dobře hlazený, málo klížený a obsahovat velké procento plniv

- používá se na tisk hlubitiskových obrázkových časopisů a jiných tiskovin, které obsahují fotografické ilustrace

Křídový papír - je bezdřevý nebo středně jemný papír, po obou stranách natřený vrstvou minerálních látek, plošná hmotnost 90, 100, 110, 120, 140 a 150 g/m², vyrábí se s leskem nebo bez lesku, někdy i v různých barvách

- používá se na jednobarevný i vícebarevný knihtisk, tisk ofsetem či hlubokotiskem

Novinový papír - vyrábí se z dřevoviny (obsahuje 75 – 80 % nebílené dřevoviny a 20 – 25 % nebílené sulfitové celulózy – proto je cenově přijatelný), plošná hmotnost je obvykle 52 g/m², má být hladký a zároveň pórovitý a měkký, aby dobře přijímal tiskové barvy

- nejrozšířenější papír pro tisk

Psací a kreslicí papíry - tvoří poměrně velkou skupinu papírů. Kromě druhů jmenovaných níže se mezi ně řadí také papír bankovní, dokumentový, na obchodní obálky, notový, pauzovací, propisový, ruční, rýsovací, strojový. Nejčastěji se používají tyto psací a kreslicí papíry:

Bezdřevý psací papír (kancelářský papír) - vyrobený z bělené sulfitové celulózy, má bílou barvu, plošnou hmotnost 60, 70 a 80 g/m², plně klížený, strojově hladký

- používá se na výrobu linkovaných a čtverečkových papírů, účetnických papírů, zápisníků, obchodních knih, poznámkových bloků, školních sešitů, obálek

Konceptní papír - obsahuje 35 % nebílené celulózy (díky tomu má žlutavou barvu) a 65 % dřevoviny, strojově hladký, plošná hmotnost 50, 60 a 70 g/m²

- obyčejný, poměrně levný papír k psaní konceptů

Náčrtkový papír - je bezdřevý nebo dřevitý, strojově hladký, plošná hmotnost je 90 g/m²

- používá se na výrobu školních náčrtníků a skicářů, vhodný na kreslení tužkou či uhlem

Průklepový papír - tenký papír, různého vláknitého složení, bílý nebo barevný, plošná

hmotnost 30 g/m²

- používá se na průklepy při psaní na stroji, které jsou v dnešní době nahrazovány počítačem, proto jeho význam v současnosti klesá

Sešitový papír - bezdřevý nebo středně jemný, plošná hmotnost 70 a 75 g/m², plně klížený, neprůsvitný

- používá se na výrobu školních sešitů.

Balící papíry - mají různé složení, povrch i barvu. Existují druhy pevnějších papírů vyrobené z odpadů juty, konopí, manily a hadrů. Méně pevné jsou papíry vyráběné ze slámy a dřevin. Využívají se k obalení zboží, které tím chrání před zašpiněním, vlhkem a poškozením. Balících papírů existuje mnoho druhů. Mezi nejznámější patří:

Albino - kvalitní balící papír, plošná hmotnost 21-110 g/m²

- používá se na výrobu plochých sáčků, ubrousků, dortových papírů, krepového a dekoračního papíru

Hedvábný balící papír - vyrábí se z bělené nebo nebělené sulfitové celulózy – bývá bílý nebo barevný, plošná hmotnost do 25 g/m²

- používá se k balení jemného zboží, ale také k balení ovoce, na výroby máváték, čepic, girland

Pergamenový papír - vyrábí se z bělené celulózy, bez plnidel, je strojově hladký, aby se docílilo nepropustnosti pro vodu a tuk, upravuje se v lázni kyseliny sírové (tím se stává bezpórovitý a zároveň průsvitný), plošná hmotnost 45 - 90 g/m²

- používá se na balení a obaly tuku, masa, jako svačtinový papír (Honzíková, Michálková, Vodáková, 2000).

1.1.5.2 Druhy kartonů a jejich použití

Plošná hmotnost kartonů se pohybuje v rozmezí od 150 - 249 g/m².

Podle počtu vlákninových vrstev rozeznáváme:

- *jednovrstvé kartony* - mají jednu vláknitou vrstvu (simplex)
- *dvouvrstvé kartony* - vyrobeny ze dvou různých vlákninových vrstev (duplex)
- *vícевrstvé kartony* - vyrobené z několika vrstev odlišného vlákninového složení a barvy

Podle vlastností a složení dělíme kartony na:

- *tiskové*
- *psací, kreslicí a rýsovací (nejčastěji používané)*
- *technické a průmyslové*

- *ostatní*

Karton se často používá jako obalový materiál, protože je lehký a jeho odpad méně zatěžuje životní prostředí.

Kreslicí karton (čtvrťka) - vyrábí se z bělené sulfitové celulózy, je strojově hlazený nebo po jedné straně zrnitý, odolný proti oděru (dá se na něm dobře gumovat), dobře klížený, plošná hmotnost 180 - 220 g/m²

- používá se na kreslení tužkami, akvarelovými barvami, na výkresy, šablony aj.

Pastelový papír - bezdřevý, barevný, nehlazený karton

Rýsovací karton - bělený, tuhý, hlazený karton

- určený k rýsování technických výkresů, rysů, ke kreslení

Ruční karton - ručně čerpaný list síly kartonu, s hrubou strukturou

- využívá se k výrobě luxusní kartonáže, speciálně upravený se používá pro akvarely a uměleckou grafiku

Pergamenový karton - skládá se z několika slisovaných vrstev papíru vzniklých pergamenací

- používá se k výrobě stínidel, navštívenek aj.

Obalový karton - bezdřevý i dřevitý, jednostranně nebo strojově hladký, popř. hlazený

- určený k balení či výrobě obalů

Natíraný karton - karton se zušlechtěným povrchem a často pigmentovým nátěrem

- používá se jako obalový, ofsetový nebo fotografický papír (Honzíková, Michálková, Vodáková, 2000).

1.1.5.3 Druhy lepenek a jejich použití

Lepenky mají plošnou hmotnost nad 250 g/m².

Podle způsobu výroby se dělí na: - *ruční*

- *strojní*

Podle použití se rozdělují na: - *kartonážní a knihařské*

- *technické a průmyslové*

- *ostatní*

Kartonážní a knihařské lepenky

Mezi nejznámější patří lesklá obyčejná lepenka (tzv. prešpan) a vlnitá lepenka. Vzniká slepením jedné nebo několika vrstev vlnitého papíru s jednou nebo několika vrstvami plochého papíru nebo kartonu. Používá se jako tradiční obalový materiál (nábytkářský průmysl, krabice pro domácnost a úřady).

Technické a průmyslové lepenky

Používají se jako izolační materiál – krytinové a izolační lepenky se napouštějí měkkou asfaltovou nebo dehtovou vrstvou nebo jsou opatřeny minerálním posypem. Využívají se také v brašnářství, v obuvnictví, elektrotechnickém průmyslu, při výrobě podlahových krytin a karosérií (Honzíková, Michálková, Vodáková, 2000).

1.1.6. Třídění a recyklace papíru

Papír patří mezi recyklovatelné materiály. Na jeho třídění se v Česku používá modrý kontejner. Papírové obaly vhodné k recyklaci označuje standardní recyklační symbol uvnitř s číslem nebo s označením PAP podle normy ČSN 77 0052-2. Vlnitá lepenka má číslo 20, hladká lepenka 21 a papír 22-39. (viz Příloha 2: Kontejner na papír, Příloha 3: Papír vhodný ke sběru)

Mezi *papíry vhodné k recyklaci* patří: kancelářský papír, sešity, noviny, časopisy, reklamní letáky, papírové obaly, krabice, kartony a lepenka.

Papíry nevhodné k recyklaci jsou: mokré, mastné a znečištěné papíry, voskový a uhlový papír (kopírák), termopapír, použité hygienické potřeby, obaly ze směsi papíru a jiného materiálu (např. obaly Tetra-pak obsahují také hliníkovou a polyetylenovou fólii – vhazují se do speciálního kontejneru na nápojové kartony) (BEZ AUTORA. *Papír*. [online] URL: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Papír>> [cit. 17. června 2010]).

Ze sběrového papíru se na dotřídňovací lince odstraní odpad, který do papíru nepatří, a papír se rozdělí podle druhů. Vytříděný papír se lisuje do balíků a odváží ke zpracování do papíren. Slisovaný sběrový papír se přidává do směsi na výrobu papíru. Papír je takto možné recyklovat pětkrát až sedmkrát. Mezi výrobky z recyklovaného papíru patří například: novinový papír, sešity, lepenkové krabice, obaly na vajíčka, toaletní papír, (kartony se využívají v průmyslu pro výrobu sádrokartonu, jako součást betonových výrobků, asfaltových povrchů, lehčí papíry se využívají k výrobě tepelné a zvukové izolace) (BEZ AUTORA. *Třídění a recyklace papíru*. [online]URL:<<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:O1COxOPxLdQJ:www.zsdoobrichovice.cz/programy/obcanka/odpady/papir.htm+druhy+papíru&cd=66&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>> [cit. 8. července 2010]).

Prvním stupněm recyklace je namočení a rozvláknění. Zároveň zde probíhá hrubé třídění (odstraňují se nitě, izolepy apod.), ke kterému dochází v oddělených nádržích specializovaných na určitý druh nečistot. Využívá se principu filtrace a víru. Následuje jemné dotřídění, kdy se odstraňují např. barviva, pigmenty, či plnidla použitá při práci s původním papírem. Při těchto procesech probublává směsí vzduch, který vynáší zmíněné nečistoty na povrch ve formě pěny, která se mechanicky odstraní. Směs se dále pere s využitím chemikálií (tato část úprav je nejnáročnější na čistotu odpadních vod a na spotřebu energie). Konečné úpravy – zesvětlování, barvení, bělení nejvíce zatěžují životní prostředí. Ne však natolik jako výroba celulózy ze surového dřeva. Další postup výroby je již stejný jako u papíroviny ze surového dřeva. Přidávají se plnidla, klíždla a jiné prostředky, které zajišťují optimální vlastnosti papíru (KADLÍKOVÁ, L. *Jak správně třídit odpad – papír*. [online] URL: <<http://www.priroda.cz/clanky.php?detail=416>> [cit. 8. července 2010]).

1.1.7 Pracovní techniky, nástroje a pomůcky při práci s papírem a kartonem

Pracovní techniky

Základní pracovní techniky při práci s papírem můžeme rozdělit do čtyř hlavních skupin pracovních operací:

- a) *oddělování* – trhání, vytrhávání, stříhání, vystřihování, řezání, vysekávání papíru
- b) *spojování* – slepování, nalepování, polepování, proplétání, sešívání papíru
- c) *tvárování* – překládání, skládání, ohýbání, lisování papíru
- d) *rozměřování a úprava povrchu* – měření, rozměřování, obkreslování tvarů, úprava povrchu např. barvením

Učitel jednotlivé pracovní techniky zařazuje tak, aby byly požadavky na jejich zvládnutí úměrné věku a schopnostem dítěte. Pracovní techniky si děti procvičují na vhodném pracovním námětu, který má být:

- zhotovitelný v plánované době z dostupného materiálu
- rozvíjet představivost
- zajímavý, jednoduchý, s možností stupňování obtížnosti při výrobě
- esteticky vzhledný a využitelný (Honzíková, Michálková, Vodáková, 2000).

Kromě uvedených základních technik můžeme využít techniky kombinované a složitější, jako jsou např.: kaširování, práce s papírovou drtí, ubrusková technika, výroba ručního papíru atd. Popis některých těchto technik je uveden v praktické části práce v kap. 4.2.1.

Materiál

Při činnostech s papírenskými výrobky nejčastěji využijeme:

archy různých druhů papíru a kartonu, jako např. - kancelářský, náčrtkový (neboli skicák), krepový, někdy také hedvábný papír, pergamenový (neboli svačinový), kreslicí karton (neboli čtvrtka), pastelový karton (neboli barevná čtvrtka);
výrobky z papíru a kartonu - papírové sáčky, tácky, kelímky, provázky, tapety, obálky, dortové papíry, někdy můžeme využít také ubrusky, kapesníčky, toaletní papír; ale také *odpadový materiál* - papír z novin a časopisů, roličky od toaletního papíru, papírové krabice, krabičky (např. od bot, sýru, zubní pasty...), kartonové obaly od vajíček aj.

Nástroje, nářadí a pomůcky

Při práci s papírem používáme nejčastěji nůžky, tužku, lepidlo (tyčinkové, tekuté – Herkules), štětec na lepidlo, pravítko atd.

Základní pracovní nástroj, se kterým se učí zacházet děti již v předškolním věku, jsou nůžky. Než začnou děti s nůžkami pracovat, je nutné je seznámit s jejich vhodným zacházením. To nám pomůže v usnadnění práce a zajištění bezpečnosti. Jak uvádí Vodáková (2000), děti by si měly nacvičit správné držení nůžek (viz Příloha 4: Nůžky a jejich správné držení).

Kromě správného úchopu nůžek by si děti měly osvojit základní návyky při práci s nůžkami. Při stříhání děti vždy sedí. Zakulacené konce směřují od obličeje. Nůžky se nasazují kolmo na rovinu papíru. Nejprve nacvičujeme stříhání rovné, podle přímků (proužky). Stříhání provádíme dlouhým stříhem. Poté můžeme cvičit stříhání koncem čepele (nastříhování) a stříhání do oblouku. (Honzíková, Michálková, Vodáková, 2000).

Obtíže, které mají některé děti se stříháním, mohou být zapříčiněny nedostatkem zkušeností nebo mohou souviset s vážnější poruchou jako je dyspraxie¹. Podrobnější

---

1 *Dyspraxie* – Vývojová porucha motorických funkcí, řadí se mezi specifické vývojové poruchy učení, projevuje se obtížemi při osvojování komplexních pohybových dovedností, problémy v hrubé i jemné motorice, objevuje se rozdíl mezi pohybovými schopnostmi a věkem, dítě označováno jako „nešikovné“ (GOŠOVÁ, V. *Dyspraxie*. [online] URL: <http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/D/Dyspraxie> [cit. 5. srpna 2010])

informace a podnětné rady k této problematice a práci s nůžkami nalezneme v publikaci Kirbyové (2000).

Základní dovednosti nezbytné ke střihání

Rovnováha - Dítě musí být schopné sedět ve vzpřímené poloze. Nohy jsou opřené pevně o zem (stoličku či stupátko). V této poloze se musí cítit pohodlně, aby nemělo strach, že přepadne. Pak může svou pozornost zaměřit na používání nůžek.

Ramenní stabilita - Schopnost stabilizovat a ovládat pohyby ramen je nezbytná při střihání k vytvoření opory pro práci předloktí, zápěstí a prstů. Je důležitá schopnost ovládat obě ramena, aby ruce mohly vykonávat rozdílnou činnost bez ztráty přesnosti.

Ovládání předloktí - Dítě musí být schopné pohybovat pohodlně předloktím od polohy s dlaní otočenou dolů přes polohu s palcem nahoru až k poloze dlaní nahoru. K tomu je třeba zvládnout rozsah pohybů a pohyby provádět lehce a s přehledem.

Stabilita zápěstí - Dítě musí být schopné udržet zápěstí v určité poloze a pozvolna je posunovat stranou i zpět z této polohy. Při střihání používá obě ruce a obě zápěstí se pohybují nezávisle po určité dráze. Ruka držící papír se sune jedním směrem, ruka držící nůžky se pohybuje jiným směrem.

Úchop - Při střihání je nezbytná schopnost sevřít ruku. Jedna ruka drží papír a používá při tom palcovou stranu ruky. Druhá ruka používá palec, ukazováček a prostředníček k ovládnutí nůžek, zatímco druhá strana ruky je stabilizovaná.

Oddělení práce jednotlivých prstů - Schopnost oddělit práci palce, prostředníku a ukazováku umožňuje dítěti rozevřít a stisknout nůžky. Oddělení práce prstů pro samostatné pohyby vyžaduje značné soustředění.

Uvolnění úchopu - Při uchopení nůžek a papíru je stejně důležitá i schopnost tyto předměty z rukou uvolnit. Je to také součástí střihání. Nejdříve dítě sevřením dlaně předmět „uchopí“, rozevřením dlaně je „uvolní“. Tento pohyb se projevuje rozevřením a stisknutím nůžek.

Práce obou rukou - Je třeba používat obě ruce současně, jedna ruka zajišťuje stabilitu, druhá vykonává činnost jako vedoucí ruka. K tomu je zapotřebí alespoň částečně vyvinutá preference jedné ruky. V podstatě musí být stabilizační ruka (ta, co drží papír) mírně aktivní, zatímco vedoucí ruka se při střihání v rozích a úhlech pohybuje.

Koordinace paže, ruky a očních pohybů - Schopnost koordinovat oční pohyby s jemnými pohyby ramen, loktů, předloktí, zápěstí a prstů je pro dítě, které se učí

stříhat, nezbytná.

Rady pro nácvik nezbytných dovedností ke stříhání

- Nejprve je třeba vybrat pro dítě vhodné nůžky. Dětské nůžky mají zakulacenou špičku, z důvodu bezpečnosti. Levák potřebuje nůžky uzpůsobené pro leváky. Zpočátku mohou pomoci dětem nůžky s pružinou. Některé nůžky mají spodní oko větší pro více prstů.
- Stříhat začínáme pevnější papír, později přecházíme k jemnějšímu (klade menší odpor a obtížněji se s ním při stříhání pracuje). Můžeme použít karton, pak kancelářský papír a nakonec hedvábný papír.
- Nejdříve stříháme malé papíry (snadněji se s nimi pohybuje), pak pokračujeme většími formáty.
- Z proužků papíru nastříháme malé kousky a vytvoříme z nich koláž.
- Nastříháme delší proužky a vyrobíme z nich řetěz.
- Malými výstřížky vyzdobíme obrázek – např. papírový talíř.
- Z vlněné příze nalepíme na čtvrtku obrazec a dítě podle vlny vystřihuje (Kyrbiová, 2000).

Při práci s papírem využívá některé nástroje a přístroje většinou učitelka. Patří mezi ně např. nůžky s tvarovaným ostřím (k dekorativnímu stříhání – stříhat s nimi zvládnou i starší děti), knihařský nůž, nůž s odlamovací čepelí (výsuvný řezák), raznice (k vysekávání různých tvarů), děrovačka, sešivačka, řezačka (pro úpravu papíru na vhodný formát), laminovací stroj (k ochraně papíru před zmačkáním, poškozením nebo vlhkostí pomocí zatavené folie), skartovací stroj (lze využít dva typy řezu – malé útržky nebo podélné proužky papíru), tavná lepicí pistole (ke spojování papírových i jiných nerovných materiálů).

1.1.8 Činnosti s papírem v MŠ v historickém kontextu

V současné době najdeme nepřehledné množství publikací zaměřených na výrobky z papíru. Mnohé z těchto inspirativních námětů jsou však pro děti v mateřské škole obtížné na výrobu a vyžadují značnou pomoc dospělého. Začínající učitelka, která nemá zkušenosti s tím, co jsou děti schopné bez větší pomoci vyrobit, může tedy s výběrem námětů tápat. Podle čeho tedy vybírat náměty související s činnostmi s papírem? Jak odhadnout náročnost výroby vzhledem k věku předškolních

děti? Jaký význam mají pracovní činnosti (především s papírem) pro děti v mateřské škole? Na tyto otázky jsem hledala odpovědi v publikacích Idy Jarníkové a Zdeňky Drobné a metodikách pracovní výchovy z 80. let 20. století.

Ida Jarníková² v kapitole Dětská zaměstnání velmi zdůrazňuje potřebu činnosti. Prvním zaměstnáním dětí jsou neuvědomělé pohyby (např. hra s pískem, hlínou), které díky duševnímu vývoji začnou směřovat k určitému cíli. Postupně se projevuje snaha po trvalejších a viditelných výsledcích. Při práci poznává dítě složení věcí, jejich vlastnosti, způsoby užití materiálu, které jsou vedeny pudem zvědavosti. Ten je třeba uspokojit a vzbuzovat i v dětech méně zvědavých. Zde může pomoci příklad jiných dětí a zájem učitelky. Uspokojením touhy po činnosti se dítě vyvíjí tělesně, duševně i mravně. Činnost má vliv na tělesný i duševní vývoj v těchto oblastech: *„Dítě se stává zručným, cvičí svaly, mění polohu těla, mozek se nepřetěžuje, ale vyvíjí se. Jest dokázáno psychologicky i fyziologicky, že pohyby vůbec a zvláště pohyby rukou mají vliv na vývoj mozku. Dr. Stanley Hall: „Výcvikem svalů nejlépe se vyvíjí mozkové centrum“... dítě při práci přemýšlí, napodobuje, tvoří, poznává své okolí“* (Jarníková, 1929, s. 46). Zaměstnáním rukou si děti doplňují a získávají představy, prohlubují svůj názor. Činnosti mají vliv také na mravní vývoj. *„Dítě rádo ukazuje, co už umí, rádo pracuje; úsilím provést věc cvičí dítě svou vůli, kterou podržuje i napíná, aby se výsledek shodoval s jeho představou. Cvičí se přitom trpělivostí a vytrvalostí, v pečlivosti. Nabývá sebedůvěry, stává se nezištným a spravedlivým; obdivuje se i práci jiných a podrobuje cizí i vlastní kritice své výrobky“* (Jarníková, 1929, s. 47). Zpočátku dítě těší vlastní práce, vědomí vlastního majetku, pracuje pro svou radost. Postupně pracuje i pro jiné nebo s jinými. Vytváří pro ostatní dárky a těší se z radosti obdarovaného, těší se z výsledků společné práce. Dárky by měly být účelné a vhodné. Důležitý je také postoj obdarovaného – aby tyto dárky nezesměšnil nebo jinak nezničil výchovný vliv dětské práce.

Jarníková dále zmiňuje význam práce v domácnosti, která vychovává k odpovědnosti a soběstačnosti. Dítě by mělo být vedeno k vykonávání drobných povinností (např. úklid hraček před další hrou). Chuť k práci je dětem vrozená, je však třeba, aby byla přiměřená a nepřesahovala dětské síly (druh, doba trvání), nemá být jednotvárná a bezúčelová. Dospělí by dětem neměli práci oškřivovat (práce za trest, stěžování si na práci před dětmi). Upozorňuje také na nebezpečí a snahu udělat vše

---

2 Ida Jarníková (1879 – 1965) – významná česká pedagožka, autorka mnoha příruček pro mateřské školy, na počátku 20. stol. stála v čele reformních snah mateřských škol v Čechách (Cipro, 2001).

za dítě: „*Nesmíme na dítě pospíchat. Dělá-li matka vše sama, aby si ušetřila práci s vedením dítěte, nebo aby mu – nesprávně – ušetřila práci, nedočká se radosti z dětí a olupuje dítě o radost a hrdost, jež každý pociťuje jen při vlastnoručním díle; platí tedy matka za své okamžité pohodlí velmi draze*“ (Jarníková, 1929, s. 48).

Tato doporučení jsou platná dodnes nejen pro práci v domácnosti, jak uvádí autorka, ale můžeme je vztáhnout k jakékoli činnosti s dětmi v mateřské škole, tedy i k činnostem s papírem. Vybíráme tedy takové náměty, při kterých mohou děti co nejvíce samostatně pracovat, podporujeme jejich samostatnost povzbuzením a vedeme je k pomoci druhým a vzájemné spolupráci.

Při činnostech doporučuje Jarníková dodržovat určité zásady a pravidla. Dítě by mělo při práci sedět rovně a pracovat s materiálem v dostatečné vzdálenosti od očí. Drobný materiál, který zatěžuje zrak i nervy je nevhodný. Výrobek má být účelný. Dítě předškolního věku nejraději zhotoví výrobek samo pro sebe nebo k nějaké společné hře. Při výběru materiálu je důležité, aby byl vhodný vzhledem k výrobku i k schopnostem dětí a byl co nejlevnější (písek, hlína, sláma, rostlinné plody, zbytky papíru, staré krabičky, zbytky vlny, látek apod.) „*Tento materiál lze všude opatřit, nutí k přemýšlení o užití, pro malé děti je třeba levného materiálu proto, že děti ho někdy dost zničí, než se vypracují.*“ (Jarníková, 1929, s. 49). Velká rozmanitost v materiálu podporuje rozmanité ztvárnění. Provedení volíme co nejjednodušší – bez zbytečných podrobností, nezapomínáme na vkusnost výrobku. Zaměstnání má umožňovat stupňování. Dítě méně vyspělé zhotoví práci jednodušší, větší dítě práci složitější, je tedy vhodné postupovat od jednoduššího ke složitějšímu. Před každým zaměstnáním je třeba děti seznámit s pokyny o materiálu (čistota, pořádek, šetrnost, opatrnost, bezpečnost). Opakování určité činnosti vede ke zdokonalování výsledků, jindy pomůže využití jiného materiálu. Zaměstnání má působit radost účelností, vzhledem (výzdoba, sladění barev), nebo provedením myšlenky (ilustrace k pohádce) nebo ze začátku pouhou činností pro činnost. Přitom je třeba pěstovat dětskou tvořivost i napodobivost.

„*Napodobivost jest dětem vrozena, jí získají mnohé, nač by jinak musily vynaložit mnoho úsilí (zvyky čistoty, řeč, cviky tělesné aj.). Napodobivostí se ušetří mnoho času a práce, bez ní by nedošlo dítě ani k tvořivosti, neboť musí mítí nejdříve základ... Tvořivost se objevuje před 3. rokem (Schreider). Ale stálým napodobováním*

stali by se z dětí duševní lenoši, kteří by jen spoléhali vždy na cizí vzor a sami by se ničeho neodvážili“ (Jarníková, 1929, s. 50). Dětská napodobivost je silná a potřebná, vychovateli slouží k tomu, aby zprostředkoval dítěti vzory k další tvořivé činnosti. Dětská tvořivost se projevuje při veškeré činnosti dětí. Napodobuje život kolem sebe, ale zároveň tvoří, vymýšlí.

Aby mohly děti samy tvořit a vymýšlet, musí mít zásobu, z čeho čerpat – to jsou představy, které se vychovatel snaží doplňovat pomocí zážitků, vyprávěním, poezií, výchovou smyslů apod. Mají-li děti představy, stačí vzbudit náladu k práci a děti tvoří. Dospělý jim opatří materiál a nechá dětem volnost v projevu. Radost dětí ze samostatné práce je větší než z práce cizí. Vlastní úsilí, objevy a tvorba vedou děti k vynalézavosti, děti nabývají sebedůvěry, radosti a hrdosti z vlastní práce. Vychovatel se má snažit podporovat dětskou tvořivost, neopravuje chybné projevy, ale mylné představy, a to velmi opatrně, aby dítě neztratilo odvahu.

Při práci lze využít skupinová zaměstnání – u jednoho stolku modelují, u jiného nalepují apod. Toho lze využít při ručním zaměstnání nebo jiném tichém zaměstnání. Počáteční pokyny k práci mohou dostat všechny děti najednou, usnadní to práci i dětem. Naproti tomu při individuálním zaměstnání má dítě vše jen podle svého, nemá určen výběr materiálu ani způsob provedení. Dává dítěti úplnou svobodu, poznává při ní překážky, které je třeba zdolat, vyvíjí při tom svou osobnost. Pro výchovu se doporučují oba typy zaměstnání – individuální i hromadné, aby byla zachována rovnováha (Jarníková, 1929).

V další příručce (Drobná, Jarníková, 1913) uvádí autorky mnoho praktických činností, mezi nimiž najdeme také práce s papírem. Patří mezi ně nalepování, vystřihování, vytrhávání, skládání a modelování z papíru. Jednotlivé kapitoly jsou velice inspirativní z hlediska metodického postupu práce s dětmi.

Nalepování

Z tvarů vysřihaných z papíru děti sestavují různé vzory a nalepují je na papír. Pokud děti nalepují na připravené papíry jednoho rozměru, můžeme pak listy s různými vzory svázat do sešitu. Každé z dětí pak bude mít svůj sešit prací.

Před nalepováním připravíme různé tvary vystřižené z papíru v několika barvách. S vystřihováním tvarů mohou pomoci samotné děti. Pro každé dítě připravíme materiál s určitým počtem tvarů. *„před děti pak vyvěsíme nebo položíme skutečný nebo nalepený předmět, při čemž však vybidneme děti, aby přesně nekopirovaly, ale aby*

každé udělalo jinou polohu, jiné sestavení“ (Drobná, Jarníková, 1913, s. 43). Tímto způsobem mohou děti sestavit a nalepit například kopretinu.

Důležitou zásadou je začínat vzory nejjednoduššími, složenými z málo částí (např. balon, třešně, hrozen vína...). K výrobě poskytneme papír přiměřené barvy a další potřebné drobnosti (vlna), chybějící detaily mohou děti dokreslit. *„Zásadou jest vystihnouti charakteristiku každého předmětu a neutápěti se v maličkostech, titěrnosti se zavrhuji“* (Drobná, Jarníková, 1913, s. 44). Připravit lze také jednoduché výjevy z pohádek, říkadel. Nalepování lze využít k výrobě hraček, dárků a výrobě transparentních obrázků. Na hedvábný nebo jiný průsvitný papír nalepí děti obrázek z tmavého papíru a také papírový rámeček. Vznikne tak obrázek, který dobře vynikne na okně.

Další možností je nalepování ozdob z různých tvarů: čtverců, obdélníků, trojúhelníků, kroužků, polokroužků aj. Úkolem je dané tvary samostatně, ladně sestavit a čistě nalepit. Aby děti nenapodobovaly práci souseda, ukážeme jim, jak lze ze stejných tvarů sestavit vzory úplně rozdílné. Pokud děti tvary pouze rozmístí neuspořádaně po celém papíře, je třeba je upozornit, kdy je vzor pěkný. Pohled na vzor má vybavovat představu něčeho určitého a celistvého. Můžeme se dětí ptát, co má jejich vzor představovat, vysvětlíme, jaké jsou zákony symetrie, rytmu. Je nutné povzbuzení a snaha o samostatnost. Pěkná myšlenka se může nalepením pokazit, časem se však nalepení zlepší a bude dokonalejší. Při prohlížení prací můžeme vytknout nedostatky, pokud na ně děti samy neupozorní. Ukážeme, jak se jim příště vyhnout, vždy však zdůrazníme myšlenku (provedení je až druhá věc).

Vystřihování

Volné vystřihování vyžaduje delší cvik, trpělivost a dostatek času, aby se děti naučily držet nůžky a zacházet s nimi. Když jsou děti trochu zručnější, mohou se pustit do vystřihování bez předkreslení. Z papíru složeného na polovinu mohou vystřihnout jednoduché předměty (kuželku, láhev, houbu, hrušku, košík...). Nejprve je třeba ukázat skutečný předmět nebo stejný předmět vystřižený. Děti by se měly učit předmět vystřihnout jediným objetím nůžkami, bez dalšího přistřihování a opravování. Postup přeložení čtverce a vystřihování, předvedeme všem dětem. Poté děti pracují a spolu s nimi pracujeme také, aby děti viděly, kde mají nasadit nůžky a jak držet papír. Nejpečlivější práce nalepíme na temný papír. Vystřižené je možné doplnit kreslením.

Získané dovednosti mohou děti využít při sestavování složitějších obrázků. Připravíme čtverec šedého papíru velikosti 7 x 7 cm. Děti jej složí na polovinu a rozstříhnou. Každou z polovin složí po délce a znovu rozstříhnou. Opakují ještě jednou, až vznikne 8 proužků. Z proužků pak sestavují různé obrázky a nalepují je na tmavý papír.

Dalším obtížnějším stupněm je volné vystřihování podle skutečnosti – pro děti 5 – 6 leté. Vhodné náměty nám poskytne příroda. Mohou to být listy, květy, větvičky, plody (list akátu, list jetele, lípy, břechťan, jaterník, tulipán, narcis, sněženka, plody javoru, lípy apod.), zelenina, ovoce. Vystřižené a nalepené obrázky vylepší dokreslením detailů (např. žilky, řapíky, stonky). Tím si cvičí oko, ruku, soudnost a ve velké míře se prohlubuje názor dítěte. Vystřihování použijí děti k ilustraci pohádek, říkadel apod.

K práci používají děti nůžky se zakulacenými špičkami. Jako materiál poslouží odpadový papír, který ke cvičení stačí, teprve později, když se děti vypracují, použijeme kancelářský papír, barevný papír. Nevhodný je však papír novinový, který se dětem snadno trhá.

Vytrhávání

Pokud nechceme použít nůžky, můžeme využít vytrhávání, které se užívá stejně jako vystřihování. Hodí se k zobrazení předmětů, které mají nerovný okraj nebo povrch (např. pes, květiny apod.). Nalepené předměty lze dozdobit kreslením.

Skládání papíru

Za rok by se mělo dítě naučit skládat 4 - 5 tvarů. Skládání papíru je neocenitelné pro výchovu soudnosti, přesnosti, vůle, ruky a oka. Pro děti před 4. rokem není skládání papíru vhodné, po 4. roce zhotovujeme pouze jednoduché tvary. Mezi velmi oblíbené patří vyrábění levných hraček (nábytek, domky, zvířata, panáčky). První práce nemají vyžadovat dokonalou přesnost, aby děti neztratily chuť a odvalu k další práci. Materiál je levný a snadno dostupný, proto si mohou děti své výrobky stále doplňovat nebo nahrazovat.

Při skládání je důležité dodržovat určitý postup. Aby přeložení dobře drželo, je třeba zarýhnutí. Nejprve stisknou děti střed lomu a nehtem pravé ruky provádí zarýhnutí na obě strany. Papír mají mít položený buď rovnoběžně s okrajem stolu, nebo v rohové poloze. Jasně dětem určíme, kde má papír ležet a děti s ním bez pokynu nehýbají.

Instrukce musí být určité a jednoduché. Děti si brzy zapamatují směr a umístění: nahoře, dole, po straně... a pojmy: přeložit, obrátit, roh, prostředek, kraj, trojúhelník, čtverec apod. Jako předlohu mají děti před sebou modely, které si mohou vyrobit. Pro názornost ukazuje učitelka postup skládání na větším vzoru (30 x 30 cm) a slovně doprovází (i několikrát), aby postup dobře pochopily, než začnou skládat. Poté vytváří sama vzor zároveň s dětmi a vysvětluje znovu jednotlivé kroky.

Modelování z papíru

Je pokračováním skládání a průpravou k modelářství ve starším věku. Patří mezi velice vděčné a levné zaměstnání. Příprava k zhotovování jednotlivých tvarů učí dítě přesnosti a důkladnosti při práci a také autokritice. (Dítě udělá např. židličku, která nestojí, naproti tomu sousedova ano. Materiál měli oba stejní. Dítě vidí, že nezdár způsobilo svou vlastní nedbalostí). Základem všech výrobků je čtverec papíru rozdělený na 16 dílů (malých čtverců). Vytvoří se přesným skládáním a zarýhnutím hran. Fázi skládání je třeba důkladně nacvičit. Mladším dětem pomůžeme práci opravit, starší děti upozorníme na chyby a necháme je, aby si práci samy opravily.

Další postup se doporučuje provést následujícím způsobem. Čtverec rozdělený na části nakreslí učitelka na tabuli. Barevnou křídou zakreslí čtverečky, které je třeba ustříhnout a pak je docela setře, aby děti viděly, jak bude čtverec po odstřížení čtverců vypadat. Jinou barevnou křídou naznačí, kde mají papír nastříhnout. Tužkou si děti také na svých papírech naznačí, které čtverce mají nastřížením uvolnit. Čtverce nakreslené dětmi prohlédneme a tím předejdeme nastřížení čtverců na nesprávném místě. Po prohlédnutí a potřebných opravách dáme dětem nůžky, aby si mohly čtverec samy upravit. Práce podepíšeme a příště pokračujeme. Při další hodině ukážeme dětem hotový model, aby viděly, jak má jejich práce vypadat. Několik neslepených modelů rozdáme mezi děti, aby si prohlédly, jak mají při slepování postupovat. Pokud má být některá část ozdobně zastřížená (opěradlo pohovky), nakreslíme vzor na čtverci na tabuli a děti si jej na svých čtvercích obkreslí. Mladším dětem podle potřeby pomůžeme. Při kreslení dvou polovin skříně použijí pravítka (mohou být z tuhé lepenky). Nakonec děti dostanou lepidlo. Aby práce na vrchní straně vypadala úhledněji, vysvětlíme, kde má být jeden čtvereček na vrchu a kde druhý. Po dokončení práce vystavíme a porovnáváme výsledek s druhými. Děti pak samy přijdou i na své chyby (Drobná, Jarníková, 1913).

Přestože jsou publikace autorek Z. Drobnej a I. Jarníkové již 70 let staré, neubráníla jsem se úžasu nad jejich nadčasovostí. I v dnešní době z nich můžeme bez problému čerpat. Uváděné návody a metodická doporučení jsou velice konkrétní a srozumitelná i pro úplného laika. Inspirativní náměty dávají dětem velký prostor k vlastní tvořivosti, tím je podpořena radost z vlastnoručně vyrobené hračky, obrázku apod. Jako pomůcka při zhotovování prací slouží vzorový výrobek. Místo šablon jsou děti názornou ukázkou vedeny k nápodobě a samostatné práci. Zároveň je pamatováno na věkové možnosti dětí. Z celého textu číší hluboká moudrost a obrovské zkušenosti autorek s prací s dětmi v mateřské škole. Nejedná se o pouhý teoretický materiál, ale o materiál přibližující teorii na základě mnohaletých zkušeností podložených praxí. Úroveň tohoto textu bych si přála vidět ve studijních příručkách pro učitelky mateřských škol také v dnešní době. Mnohé začínající učitelky by tak ušetřily mnoho času při objevování vhodných námětů a postupů práce s dětmi. A děti by byly ušetřeny zklamání při nezdařené práci, které bylo možné předejít. Dnes, kdy mají učitelky velmi široké možnosti ve výběru námětů, by se podobné metodické příručky velmi hodily.

Další zdroj vhodný k přiblížení souvislostí a inspiraci nalezneme v publikacích pro mateřské školy z 80. let 20. století, kde je obsah výchovy dětí rozdělen do pěti podskupin:

- tělesná výchova
- rozumová výchova (rozvíjení poznání, jazyková výchova, rozvíjení základních matematických představ)
- mravní výchova
- **pracovní výchova**
- estetická výchova (hudební výchova, výtvarná výchova, literární výchova)

Pracovní výchova tvoří důležitou složku výchovy v mateřské škole a je realizována průběžně a dlouhodobě ve všech činnostech dítěte. Jejím cílem je vytvořit vztah dítěte k práci a vybavit je potřebnými praktickými znalostmi a dovednostmi (Pomajzlová a kol., 1984). Dává dítěti prostor získat první pracovní zkušenosti především s jednoduchou manuální prací, spojenou s přiměřeným tvořivým přístupem a často i s hrou. Pracovní výchova je realizována průběžně při všech zaměstnáních dítěte a úzce souvisí s výchovou rozumovou, mravní, estetickou a tělesnou. Hlavním úkolem této výchovy je vést dítě k práci, v níž se uplatňuje kooperace mozku i rukou a to

i u nenáročných prací. Má umožnit dlouhodobě pěstovat pracovní návyky, které se pravidelnou pracovní činností zafixují. Pro dítě pak není obtížné účastnit se přiměřené pracovní aktivity, pomáhat učitelce, svým rodičům a také sourozencům, pečovat o rostliny, domácí zvířata apod. Významné je vedení k pochopení funkce práce pro společnost a život jedince. Dítě se dozvídá, že práce slouží k zajištění základních potřeb (jídlo, oblečení, bydlení...) a není dobré se práci vyhýbat. Při kontaktu s materiály, nástroji, pomůckami se s nimi učí zacházet, získává jednoduché pracovní návyky, učí se organizovat vlastní práci, přiměřeně ji plánovat a kontrolovat, mít pořádek v pomůckách a hračkách. Seznamuje se s vlastnostmi materiálů a nástrojů, jejich použitím v různých oborech, činnostech a profesích. Postupně se mohou rozvíjet i elementární prvky technického a praktického myšlení. Dítě by mělo chápat jednoduché vztahy mezi materiálem a nástrojem, mezi výsledkem práce a jejím užitím.

V mateřské škole jsou kladeny také základy morálně pracovních vlastností - pocit pracovní povinnosti, odpovědnosti, cílevědomosti, houževnatosti, sebekázně a schopnosti překonávat překážky. Výběrem vhodných pracovních námětů působíme na rozvoj zájmů, přiměřenou náročností úkolů pěstujeme trpělivost a ukázněnost. Rozvíjíme i esteticko-výchovné vlastnosti – smysl pro úhlednost, čistotu a vkusnost. Práce dětí má význam také pro rozvoj vůle, je však značně krátkodobá, proto je třeba ji nepřecenit.

Pracovní výchova usiluje o rozvoj pracovní kultury, tím je myšlena schopnost udržovat pořádek na pracovišti, čistotu a preciznost práce. Dalším úkolem je podporovat zdravý tělesný vývoj dítěte správně organizovanou fyzickou prací v přiměřených pracovních podmínkách. Jde o rozvoj svalového aparátu, koordinace, zjemňování rozlišovacích schopností smyslů (rozlišování tvaru, barvy, hmotnosti, pevnosti), rozvoj koordinace svalů ruky i celého těla. Pracovní výchova proniká do všech činností v mateřské škole a uskutečňuje se v mnohých oblastech. (Mojžíšek, Zátopková, 1983).

Pracovní výchova má povahu četných pracovních okruhů a probíhá v průběhu všech činností během celého dne. Zpočátku je dítě vedeno učitelkou, postupně se stále více osamostatňuje (zejména v oblasti sebeobsluhy a v jednoduchých úklidových pracích). Pracovní výchova zahrnuje několik okruhů, mezi které patří:

- sebeobsluha
- úklidové práce
- **práce s technickým materiálem a přírodninami**

- práce pěstitelské
- práce chovatelské
- veřejně prospěšná práce (Pomajzlová a kol., 1984).

Práce s technickým materiálem a přírodninami se dále dělí na různé oblasti podle materiálů, s nimiž se děti učí pracovat.

- papír** (balicí, kreslicí, novinový, papír na psaní, hedvábný, filtrační, sací, nalepovací aj.)
- dřevo (špalíčky, špejle, nosníky, leteckomodelářské nosníky, proutí z měkkého dřeva, z dřeva smrkového, lipového, vrbového aj.)
- textil (lněné plátno, odstřížky z různých druhů textilií, vata, hedvábí, provázky, nitě, vlna, příze aj.),
- kov (staniolové, hliníkové folie, obaloviny, tenký měděný drát z traťáka)
- plastické hmoty (fólie, obalové hmoty, guma, pěnová hmota aj.)
- drobný materiál (korále, knoflíky, filtry aj.),
- hlína, plastelína, písek, modurit
- přírodní materiály (žaludy, kaštiny, listy, semena, větve, šišky, šípky, slaměnky aj.) (Mojžíšek, Zátopková, 1983).

Tyto materiály lze v mateřské škole používat tak, aby práce byla bezpečná, k tomu používáme jen jednoduché nástroje. Před činností učitelka připravuje materiál a dítě má možnost poznávat jeho základní vlastnosti (tvrdost, pevnost, ohebnost, opracovatelnost, tíhu apod.) a způsoby použití v životě. Dítě získává přirozené zkušenosti z práce, rozvíjí pracovní dovednosti, koordinační schopnosti a praktičnost. Vytváří si návyky a dovednosti spojené s přípravou pracovního místa a jeho úklidem po skončení práce. Při práci s technickými materiály se seznamuje s bezpečným zacházením s nástroji (způsob držení apod.) (Mojžíšek, Zátopková, 1983).

„Materiál je volen tak, aby dítě bylo schopné svými silami a pomocí jednoduchých a bezpečných nástrojů zhotovovat určité jemu přiměřené výrobky...Výrobek je pro dítě vždy primární záležitostí, práce s materiálem je pro ně pouze prostředkem k realizaci představy. Učitel však naopak vychází z materiálních a nástrojových předpokladů. Volí nejdříve materiál a příslušné nástroje, uvažuje o přiměřenosti pracovních postupů, o vhodnosti materiálu z hlediska opracování. Materiál snadno opracovatelný (papír, textil, hlína) předchází vždy materiál obtížněji opracovatelný (staniol, drát, dřevo). Práce s jednotlivými materiály je odstupňována: nejdříve by měly předcházet operace a úkony snadné, bez použití nástrojů, např. trhání,

hnětení, lámání, a až později operace a úkony vyžadující nástroje, pomůcky (nůžky, dírkoč aj.)“ (Mojžíšek, Zátopková, 1983, s. 111-112).

Práce s papírem

Výchozím materiálem jsou základní druhy papíru. Výhodou je jejich snadné opatření a možnost opracování i bez nástrojů, pouhým trháním. Papír lze snadno překládat, stříhat, lepit. Přesto je vhodné práci rozdělit podle věku a vyspělosti dítěte:

Práce pro děti 3-4 leté

V tomto věku se nedoporučuje práce s nástroji, přednost se dává trhání papíru, volnému překládání a lepení (s pomocí učitelky). Z větších kousků papíru může dítě sestavovat obrazce figur a poté nalepit na papírový podklad, při tom rozlišuje papíry podle barev.

Práce pro děti 4-5 leté

Pokud dítě nechodilo do školky, musíme s dětmi zopakovat nebo procvičit to, co bylo určeno pro mladší věk. Dítě se blíže seznamuje s papírem, ohýbá jej, trhá podle pravítka, lepí díly, které takto zhotovilo. Může skládat papír ve vlaštovku, čepici, řetěz, lodičku aj.

Práce pro děti 5-6 leté

Procvičujeme opět trhání podle kovové hrany pravítka, tužky, stříhání papíru půlkulatými nůžkami. Lepením vytváří děti domky, dopravní prostředky, překládáním zhotovují vlaštovku, šipku, čepici, větrník, letadlo, lodičku, pohár, řetěz, dopravní značky, garáž, papírové ozdoby na stromeček aj. Jako nástroje a pomůcky používají nůžky, tužky, pravítko, štětec na lepidlo, jako materiál kreslicí papír. Přiblížíme dětem, z čeho je papír zhotovený. Papírové výrobky lze dále upravovat - vybarvit tužkou, vodovými barvami nebo polepit.

Metodické poznámky k práci s papírem

Při práci vysvětlujeme pracovní postupy, předvádíme operace a úkony a děti nás napodobují. Učitelka práci kontroluje. Pracovní náměty využíváme k tomu, abychom děti seznámili s materiálem a jeho použitím v praxi, přiblížili význam papíru pro lidskou společnost (noviny, knihy, obaly) a o významu sběru papíru (šetření lesů).

Práce s papírem je bezpečná, proto je velmi vděčné zabývat se jí častěji. Obměnou jsou pouze náměty a některé techniky. Jisté nebezpečí je při práci s nůžkami (zaoblenými) nebo při řezání papíru (pomocí ostré hrany pravítka, nebo tupého nože).

Při použití tekutého lepidla používáme k roztírání štětec, tím zabráníme znečištění pracovního místa. Tato činnost se většinou neobejde bez pomoci učitele (Mojžíšek, Zátopková, 1983).

Jak můžeme vidět z předchozího textu, v metodických příručkách z 80. let 20. století měla pracovní výchova své důležité místo mezi dalšími výchovnými složkami. Jedním z okruhů pracovní výchovy byla práce s přírodním a technickým materiálem. Zde najdeme množství materiálů, se kterými se děti seznamovaly. V současné době mnohé z těchto materiálů využíváme už jen příležitostně, a to je trochu škoda (dřevo, textil, drobný materiál – korále, knoflíky apod.). Právě takový materiál poskytuje možnost rozvíjet praktickou manuální zručnost a tvořivost, která se mnohdy dostává do pozadí. Děti pracují s hotovými polotovary a vyvíjejí jen málo úsilí k vyrobě hezké hračky apod. Kolik dětí je „nešikovných“ jen proto, že nemají dostatek podnětů a příležitostí pracovat s různým materiálem. Myslím si, že v tomto směru poskytovalo naplňování obsahu zmíněných metodik v praxi jistotu, že se děti s různými druhy materiálů seznamují a učí pracovat.

Jak již bylo uvedeno, prvním materiálem, se kterým se předškolní děti učí pracovat, je papír. Činnosti s papírem jsou v metodikách podrobně rozpracovány pro jednotlivé věkové kategorie. Máme díky tomu představu, co je dítě v určitém věku schopné zvládnout při práci s papírem. Z těchto poznatků můžeme orientačně čerpat i v současné praxi. Myslím si však, že není nutné striktně dodržovat uvedené věkové rozdělení. Pokud dítě projeví zájem například o stříhání, nebudeme jej od toho odrazovat jen proto, že jsou mu tři roky. Můžeme mu ukázat, jak nůžky správně držet a jak s nimi zacházet. Pak už mu necháme prostor ke stříhání pod naším dohledem. K čemu vést děti při činnostech s papírem v různém věku zachycuje Tabulka 1.

Tabulka 1 - Obsah výchovné práce – Práce s papírem (SPN, 1984, s. 157 – 158)

3 – 4 roky	4 – 5 let	5 – 6 let
Podporovat rozvíjení svalstva ruky při mačkání měkkého papíru	Rozvíjení drobného svalstva ruky při mačkání většího formátu papíru	Upevňovat a posilovat svalovou činnost rukou spolu se zrakovou kontrolou při mačkání větších a tužších formátů papíru
Procvičovat drobné svaly rukou při volném trhání a vytrhávání větších kusů papíru	Vést děti k dodržování správných postupů při vytrhávání jednoduchých tvarů	Vést děti ke koordinaci obou rukou spolu se zrakovou kontrolou při vytrhávání menších tvarů
Seznamovat děti s vlastnostmi lepidla a technikou nalepování při pozorování práce učitelky nebo starších dětí	Vést děti k dodržování správného postupu při nalepování, dbát na dodržování čistoty	Sledovat u dětí přesnost, pečlivost a dodržování čistoty při samostatné práci s lepidlem <i>Umět samostatně nalepovat</i>
Seznamovat děti s nůžkami a technikou střihání při pozorování práce učitelky nebo starších dětí a upozorňovat je na dodržování bezpečnostních zásad při práci s nůžkami	Vést děti k bezpečnosti při práci s nůžkami Učit děti jednoduché manipulaci s nůžkami při přestřihávání proužků papíru Seznamovat děti s technikou střihání	Vést děti k důslednému dodržování bezpečnosti při práci s nůžkami Upevňovat správnou techniku střihání (jednotlivě i ve skupinách při střihání papíru a textilu)
Procvičovat u dětí drobné svaly rukou při libovolném překládání papíru	Rozvíjet zručnost dětí při libovolném skládání čtverce papíru	
Učit děti nejjednodušší úkony při skládání papíru (přeložení, zarýhnutí)	Učit děti skládat papír podle slovní instrukce učitelky s vhodnou motivací (skládání, překládání, zarýhnutí, zahnutí, přeložení růžků apod.)	<i>Umět skládat papír podle slovní instrukce učitelky</i>
Učit děti přeložit papír na polovinu a dodržovat správný postup při skládání	Učit děti překládat papír po úhlopříčce, vést děti k přesnosti při překládání	Vést děti ke zvládnutí i složitějších postupů při skládání <i>Umět dodržovat přesný postup při skládání jednoduchých tvarů</i>
Vést děti k soustředěnosti a pozornosti při skládání papíru	Rozvíjet aktivitu, soustředěnost a pozornost, vést děti k vytrvalosti při skládání papíru	Rozvíjet u dětí soustředěnost, pozornost, aktivitu, samostatnost, pečlivost a zručnost při překládání

1.2 Rámcový program pro předškolní vzdělávání

1.2.1 Zakotvení Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání v systému kurikulárních dokumentů

V souladu s Národním programem rozvoje vzdělávání v České republice (tzv. Bílá kniha) a zákonem o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Tyto dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních - státní a školní. Státní úroveň představuje Národní program vzdělávání (NPV) a Rámcové vzdělávací programy (RVP). NPV formuluje požadavky na vzdělávání platné v počátečním vzdělávání jako celku. Naproti tomu RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy (pro předškolní, základní a střední vzdělávání). Školní úroveň představují školní vzdělávací programy (ŠVP), podle kterých se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. Školní vzdělávací programy si podle zásad stanovených v RVP vytváří každá škola. Rámcové i školní vzdělávací programy patří mezi veřejné dokumenty přístupné pro pedagogickou i nepedagogickou veřejnost (Smolíková a kol., 2004).

Základním pedagogickým dokumentem, jímž Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy stanovuje požadavky na výchovu a vzdělávání v mateřských školách, je Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV). Verze z roku 2001 byla v roce 2004 aktualizována a upravena. Od roku 2007 je RVP PV všeobecně závazným dokumentem pro všechny mateřské školy.

1.2.2 Pojetí RVP PV

Úkolem předškolního vzdělávání je zajistit dostatek přiměřených a všestranných podnětů pro aktivní rozvoj a učení, a tím vytvářet dobré předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. Hlavním cílem RVP PV je maximální rozvoj každého dítěte dle jeho možností. Vzdělávání se zaměřuje na model orientovaný osobnostně (na dítě).

RVP PV vymezuje hlavní požadavky pro institucionální vzdělávání dětí. Uvádí klíčové kompetence vyjádřené v podobě výstupů, které jsou formulovány jako soubory vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot. Soubor klíčových kompetencí představuje ideál, který naznačuje, kam směřovat. Vytvoření základů klíčových

kompetencí v předškolním věku je důležitým předpokladem dalšího vzdělávání dítěte.

Klíčové kompetence v RVP PV:

- kompetence k učení
- k řešení problémů
- komunikativní
- sociální a interpersonální
- činnostní a občanské

Obsah RVP PV je uspořádán do vzdělávacích oblastí. Jednotlivé oblasti a jejich obsahy se vzájemně prolínají a ovlivňují, proto je nutné jejich propojování v praxi. *„čím úplnější a dokonalejší je propojení všech oblastí vzdělávání, a zároveň i podmínek, za kterých probíhá, tím je vzdělávání účinnější a hodnotnější.“* (Smolíková a kol., 2004, s. 15)

Vzdělávací oblasti:

- biologická - Dítě a jeho tělo
- psychologická - Dítě a jeho psychika
- interpersonální - Dítě a ten druhý
- sociálně kulturní - Dítě a společnost
- environmentální – Dítě a svět

1.2.3 RVP PV a činnosti s papírem

Klíčové kompetence, které lze rozvíjet pomocí činností s papírem:

Kompetence k učení:

- dítě si klade otázky a hledá na ně odpovědi, aktivně si všímá, co se kolem něho děje, chce porozumět věcem, jevům a dějům, které kolem sebe vidí
- učí se i vědomě, vyvine úsilí, soustředí se na činnost a záměrně si zapamatuje; dokončí, co započalo; dovede postupovat podle pokynů
- odhaduje své síly, učí se hodnotit svoje osobní pokroky i oceňovat výkony druhých

Kompetence k řešení problémů

- všímá si dětí i problémů v bezprostředním okolí; přirozenou motivací k řešení dalších problémů a situací je pro něj pozitivní odezva na aktivní zájem
- známé a opakující se situace se snaží řešit samostatně (na základě nápodoby či opakování), náročnější s oporou a pomocí dospělého

Komunikativní kompetence

- samostatně vyjadřuje své myšlenky, sdělení, otázky i odpovědi, rozumí slyšenému, slovně reaguje a vede smysluplný rozhovor

Sociální a personální kompetence

- při společných činnostech se domlouvá a spolupracuje

Činnostní a občanské kompetence

- chápe, že zájem o to, co se kolem děje, činnost, pracovitost a podnikavost jsou přínosem a že naopak lhostejnost, nevšímavost, pohodlnost a nízká aktivita mají svoje nepříznivé důsledky
- ví, že není jedno, v jakém prostředí žije, uvědomuje si, že se svým chováním na něm podílí a že je může ovlivnit (Smolíková a kol., 2004).

Vzdělávací oblasti, které lze rozvíjet pomocí činností s papírem:

Činnosti s papírem jsou tématem, které se promítá především do oblastí biologické a environmentální. Oblast biologická – Dítě a jeho tělo souvisí s rozvojem jemné motoriky a osvojováním si praktických dovedností při práci s papírem. V oblasti environmentální – Dítě a svět je snahou přiblížit dětem vliv člověka na životní prostředí. Zde se promítne problematika sběru a třídění papíru, šetrnost v jeho používání, odpovědný postoj k životnímu prostředí, neboť stromy jsou základní surovina pro výrobu papíru. Dílčí vzdělávací cíle tedy souvisejí především s těmito uvedenými oblastmi.

Dílčí vzdělávací cíle v souvislosti s činnostmi s papírem:

- zdokonalování dovedností v oblasti jemné motoriky (koordinace ruky a oka)
- osvojení si praktických dovedností přiměřených věku
- seznamování s místem a prostředím, ve kterém dítě žije, a vytváření pozitivního vztahu k němu
- vytváření elementárního povědomí o širším přírodním, kulturním i technickém prostředí, o jejich rozmanitosti, vývoji a neustálých proměnách

- pochopení, že změny způsobené lidskou činností mohou prostředí chránit a zlepšovat, ale také poškozovat a ničit
- vytvoření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem, s živou a neživou přírodou, lidmi, společnostmi, planetou Zemí (Smolíková a kol., 2004, kap. 5.1, 5.5).

Vzájemná propojenost s dalšími oblastmi vzdělávání (psychologická, interpersonální, sociálně kulturní) je zajištěna vytvořením vhodných podmínek. Při činnostech s papírem je možné využít spolupráci mezi dětmi. Starší děti, které činnost již dělaly, mohou poradit dětem mladším. Velice dobře si tím procvičí své jazykové a pracovní dovednosti, kdy si musí zapamatovat postup práce a umět jej vysvětlit svému kamarádovi nebo názorně předvést, jak postupovat. Při činnostech s papírem dostávají děti prostor k tvořivému sebevyjádření a rozvoji estetického vkusu, poznávají sebe sama a své možnosti a postupně získávají sebedůvěru.

1.2.4 Pedagogické hodnocení dítěte v souladu s RVP PV

Metodika pro podporu individualizace vzdělávání v podmínkách mateřské školy byla Výzkumným ústavem pedagogickým vydána v roce 2007. Pokusila jsem se z ní vybrat všechny cíle, které souvisí s praktickými činnostmi s papírem.

Očekávané výstupy – co dítě na konci předškolního období zpravidla dokáže:

1. Oblast biologická

- zachovává správné držení těla
- napodobuje pohyb podle vzoru
- zachází s tužkou, barvami, nůžkami, papírem
- používá pomůcky odpovídajícím způsobem
- udržuje pořádek
- chová se opatrně a bezpečně

2. Oblast psychologická:

a) Jazyk a řeč

- pojmenovává většinu věcí a dějů v okolí
- vede rozhovor, ptá se, slovně reaguje
- mluví gramaticky správně

b) Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace

- dokáže se soustředit na činnost a udržet pozornost
- postřehne, co je nové či změněné
- rozlišuje tvary a další vlastnosti předmětů zrakem i hmatem
- rozlišuje a zná barvy
- rozlišuje zvuky
- vyjadřuje své představy, uplatňuje vlastní fantazii
- je tvořivé a nápadité, vyjadřuje se prostřednictvím nejrůznějších tvořivých činností
- rozlišuje základní geometrické tvary
- uvažuje a přemýšlí
- kreslí s určitým záměrem
- chápe podstatné znaky a vlastnosti předmětů, jejich podobu či rozdíl
- porovnává, uspořádává a třídí předměty podle určitého pravidla
- orientuje se v elementárním počtu do rozsahu první desítky
- chápe prostorové a elementární časové pojmy
- úmyslně si pamatuje a vybavuje
- postupuje podle instrukcí a pokynů
- kreslí, používá barvy, modeluje, konstruuje, tvoří z papíru a jiných materiálů a přírodnin

c) Sebepojetí, city, vůle

- je samostatné
- má svůj názor
- aktivně se rozhoduje
- ovládá se
- umí souhlasit i odmítnout
- uvědomuje si své silné i slabé stránky
- vyrovnává se s neúspěchem
- vyvine volní úsilí, soustředí se na činnost a její dokončení
- respektuje daná pravidla v běžném chování i při hrách

- zorganizuje činnost
- projevuje radost, soucit, náklonnost
- projevuje nadšení

3. Oblast interpersonální:

- přirozeně komunikuje s učitelkou, druhým dítětem
- je ohleduplné, respektuje druhé dítě, neprosazuje se na jeho úkor
- společně pracuje, společně si hraje
- dělí se o pomůcky
- vyjednává, problémy řeší dohodou
- neposmívá se druhému, neubližuje mu
- ubližování a ponižování druhého dítěte se brání

4. Oblast sociálně-kulturní

- přijímá autoritu, je zdvořilé
- vyslechne sdělení, neskáče do řeči
- poslechne pokyn
- poprosí, poděkuje, požádá o pomoc
- dodržuje pravidla skupiny
- dodržuje pravidla skupiny
- podřídí se rozhodnutí skupiny
- spolupracuje s ostatními dětmi ve skupině
- vyjednává a domluví se na společném řešení

5. Oblast environmentální

- má všestranný a bohaté poznatky o bezprostředním okolí a dění, o světě přírody, o životě lidí, o kultuře svého prostředí
- orientuje se bezpečně v běžném životě
- v běžných situacích a známém prostředí se chová přiměřeně
- v zásadě ví, co je dobře a co špatně
- uvědomuje si běžná nebezpečí, chová se bezpečně
- je zvědavý, má své zájmy a projevuje je
- je aktivní a podnikavý
- hovoří o tom, co jej zaujalo

- všímá si změn a dění v nejbližším okolí
- umí přijmout změnu a přizpůsobit se
- chová se ohleduplně a šetrně k věcem i k přírodě

V Metodice pro podporu individualizace vzdělávání RVP PV je možnost sledovat a zhodnotit úroveň **pracovního chování, soustředěné pracovní činnosti, záměrného učení:**

- dokáže přijmout úkol či povinnost
- dokáže postupovat podle pokynů
- zadaným činnostem se věnuje soustředěně, neodbíhá k jiným, dokáže vyvinout úsilí k jejich dokončení
- dovede odlišit hru od systematické práce
- „nechá“ se získat pro záměrné učení (Smolíková a kol., 2007, Příloha 4, s. 5)

1.2.5 Specifika předškolního vzdělávání, metody a formy práce

Specifika předškolního vzdělávání, metody a formy práce přibližuje Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.

Předškolní vzdělávání se přizpůsobuje potřebám dětí této věkové skupiny. Respektuje jejich vývojové fyziologické, kognitivní, sociální a emocionální potřeby. Zaměřuje se na individuální potřeby a možnosti jednotlivých dětí. Umožňuje vzdělávat společně v jedné třídě děti bez ohledu na jejich rozdílné schopnosti a učební předpoklady.

Pro efektivní vzdělávání dětí předškolního věku je třeba uplatňovat odpovídající metody a formy práce. Mezi vhodné metody patří prožitkové a kooperativní učení hrou a činnostmi dětí, které jsou založené na přímých zážitcích dětí a podporují dětskou zvědavost a potřebu objevovat, podněcují radost dítěte z učení. V dostatečné míře má být uplatňováno situační učení založené na vytváření a využívání aktuálních situací. Dítě se tak učí dovednostem a poznatkům ve chvíli, kdy je potřebuje. Důležitou roli v procesu učení sehrává spontánní sociální učení, založené na přirozené nápodobě. Proto je třeba při všech činnostech v mateřské škole poskytnout dítěti vhodné vzory chování a postojů.

V předškolním vzdělávání by měly být uplatňovány spontánní i řízené aktivity vyváženě. Pedagog k didaktické činnosti děti přímo i nepřímo motivuje a nabízí takové činnosti, v nichž je zastoupeno spontánní i záměrné učení. Vždy se však snaží připravovat vzdělávací nabídku, která je založená na individuální volbě a aktivní účasti dítěte. *„Pedagog má být průvodcem dítěte na jeho cestě za poznáním, probouzet v něm aktivní zájem a chuť dívat se kolem sebe, naslouchat a objevovat...úkolem pedagoga je iniciovat vhodné činnosti, připravovat prostředí a nabízet dítěti příležitosti, jak poznávat, přemýšlet, chápat a porozumět sobě i všemu kolem sebe stále účinnějším způsobem“* (Smolíková a kol., 2004, s. 9).

Vzdělávání by mělo probíhat na základě integrovaných bloků, které dítěti nabízejí vzdělávací obsah v přirozených souvislostech, vazbách a vztazích. Obsah bloků má vycházet ze života dítěte, být pro ně smysluplný, zajímavý a užitečný (Smolíková a kol., 2004).

„Minulost, současnost a pravděpodobně i budoucnost poskytují dost důkazů o tom, že dítě předškolního věku většinou není třeba speciálně vyučovat. Při vhodné motivaci, nabídce a nenápadném taktním vedení se s malou pomocí dospělého dokážou učit nejlépe samy“ (Opravilová, Gebhartová, 2003, s. 148).

1.3 Dítě předškolního věku

„Předškolní období trvá od 3 do 6-7 let. Konec této fáze není určen jen fyzickým věkem, ale především sociálně nástupem do školy“ (Vágnerová, 2005, s. 173).

Předškolní věk není jen přípravou na školu, ale také přípravou na život daleko dopředu. Má svůj specifický význam pro některé mimořádně důležité funkce dospělého věku – pro vytváření prosociálních vlastností (Matějček, 2006).

1.3.1 Charakteristika dítěte předškolního věku

Vývoj **poznávacích procesů** v předškolním věku probíhá velmi intenzivně. V tomto věku převládá synkretické vnímání, při němž dítě vyčleňuje podstatné části předmětu, nerozezná základní vztahy mezi nimi. Vnímání je zaměřeno především na nápadné předměty, které mají vztah k činnosti. Dítě začíná rozlišovat doplňkové barvy (oranžová, růžová, fialová). Sluchově je schopné rozeznat zvuky různých zdrojů (zpěv ptáků, hudební nástroje, dopravní prostředky apod.). Hmatem dokáže rozeznat vlastnosti předmětů a také je pojmenovat.

Vnímání je neanalytické, je ovládáno egocentričností a subjektivním zabarvením. Rozvíjí se na základně těchto specifíků myšlení a zkušeností dítěte. Vnímání je spojeno s aktivní činností a experimentováním. Je důležité zapojení pohybu a řeči.

Převládá **paměť** mechanická (opírá se o vnější náhodné znaky), rozvíjí se také paměť slovně logická (týká se vnitřních vztahů). Známé a často se opakující situace dovede dítě reprodukovat na základně logického sledu a logických souvislostí.

Pozornost je zpočátku ještě nestálá. S přibývajícím věkem se dítě lépe a déle soustředí. V předškolním věku je neúmyslné zapamatování velice významné a někdy i efektnější, vytvářejí se počátky úmyslné pozornosti.

Rozvoj vnímání obohacuje **představivost**. Dítě je schopné souvisle reprodukovat děj pohádky, popisovat prožité události. Rozvíjejí se fantazijní představy, které se uplatňují ve výtvarném projevu. Představivost se uplatňuje v námětových hrách, ale i mimo ně, v reálných životních situacích. Dítě si pomocí fantazijních představ vysvětluje realitu (např. dítě živě komunikuje s televizní hlasatelkou). Představy jsou pro dítě tak živé a opravdové, že je často neodlišuje od reality a považuje je za skutečné (Šimíčková-Čížková, 2005).

Myšlení předškolního dítěte lze označit podle Piageta jako *názorné a intuitivní*. Nerespektuje ještě plně zákony logiky. Usuzování je vázáno na konkrétní vnímanou skutečnost. Předškolák už umí například vyvozovat závěry, čeho je více a čeho je méně, ale tento úsudek je závislý na vnímání tvaru a velikosti apod. Většina pětiletých dětí ještě věří tomu, že změna tvaru vede ke změně množství, protože se jim to tak jeví. Dalším významným znakem myšlení je *egocentrismus* a *magičnost*. Egocentrismus je tendence zkreslovat úsudky na základě subjektivního pohledu, dítě má obtíže s uvědomováním si názorů druhého. Magičnost myšlení se projevuje v tendenci zapojovat do úsudku vlastní fantazii. „*Dítě interpretuje realitu tak, aby pro něj byla srozumitelná a přijatelná, i když si musí občas vypomáhat zkreslením či vyloučením některých informací*“ (Vágnerová, 2005, s. 201).

Mezi základní **potřeby** dítěte předškolního věku patří podle J. Langmeiera a Z. Matějčka:

1. potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších podnětů
2. potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech
3. potřeba prvotních citových a sociálních vztahů, tj. vztahů k osobám prvotních vychovatelů
4. potřeba identity, tj. potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty
5. potřeba otevřené budoucnosti neboli životní perspektivy

(In Opravilová, Gebhartová, 2003. s. 25).

V předškolním věku se stává hlavní činností **spontánní hra**, která je rozvinutější, má předem stanovený cíl nebo úmysl. Dítě se při hře zaměřuje na vytvoření něčeho nového (konstrukční hry) nebo na zkoušení sociálních rolí (na prodavače, na maminku a tatínka). Při hře využívá dítě svou fantazii, která mu dovoluje přizpůsobit realitu svým potřebám.

Hra má současně význam pro rozvoj sociálních dovedností. V předškolním věku si děti hrají již spolu, nikoli jen vedle sebe. Jedná se o **kooperativní hru**, která vyžaduje od dětí schopnost komunikace, spolupráce i zdravého sebeprosazení. Předškoláci si již dokáží hru sami organizovat, určit si společný cíl, rozdělit si role. Každý do hry přispívá svým osobitým dílem (Skorunková, 2007).

Soupeřivost i **spolupráce** jsou základními principy aktivních skupinových činností a přinášejí odlišné druhy sociálních zkušeností. Kooperaci se musíme učit a soutěžení je nám dáno více od přírody. Rovnováha mezi oběma principy by měla být

ve škole profesionálně zaručena. Mateřská škola a škola vůbec by se měla na rozvoj kooperace více zaměřit (Koťátková, 2005).

Dětská kresba představuje originální výpověď o psychickém světě dítěte. Pomocí výtvarného projevu lze poznat schopnosti dítěte, jeho problémy a způsob chápání světa. Kresba souvisí s vývojem motoriky, rozumu a s emocionální zkušeností dítěte – je tedy pevně svázána s celkem duševního života. Z psychologického hlediska má význam nejen produkt, ale celý proces kresby (zajímá nás, jak dítě kreslí, jak drží tužku, jak sedí, jak dlouho mu to trvá, zda používá gumu...). Výpověď dítěte ke kresbě nám může mnohé objasnit (Šimíčková-Čížková, 2005).

Kresba tříletého dítěte má podobu čáranice. Výtvarný tvar pojmenovává dítě dodatečně, přestože se dílo svému názvu příliš nepodobá. První pokus o znázornění postavy člověka má podobu hlavonožce (končetiny vychází přímo z hlavy). Čtyřleté dítě zobrazuje postavu realističtěji – postava má již trup. Svě kresby začíná určitým úmyslem, přesto ještě může konečný výtvarný tvar pojmenovat jinak. Kresba pětiletého dítěte odpovídá předem stanovené představě a je mnohem detailnější (Skorunková, 2007).

1.3.2 Motorika dítěte předškolního věku

V tomto období dochází ke zdokonalování **hrubé i jemné motoriky**. Na počátku jsou pohyby rukou a nohou ještě málo koordinované, ale v průběhu se chůze automatizuje. Zdokonaluje se běhání, skákání a pohyb po nerovném terénu. Koncem tohoto období již dítě zvládá složitou pohybovou koordinaci např. jízdu na kole, na koloběžce, bruslení, lyžování, plavání.

Zhruba ve věku 6 let se dovršuje osifikace zápěstních kůstek, což má význam pro rozvoj jemné motoriky, umožňující dětem manipulaci s tužkou, nůžkami, jíst příborem, házet a chytat míč. Tím rozvíjí manuální zručnost. Po čtvrtém roce se vyhraňuje převaha jedné ruky, což je podmíněno převahou jedné mozkové hemisféry nad druhou.

Motorický vývoj v předškolním věku se celkově neustále zdokonaluje, zlepšuje se pohybová koordinace a elegance. Pohyb zůstává neustále nejpřirozenější potřebou dítěte (Šimíčková-Čížková, 2005).

1.3.2.1 Vývoj motoriky v souvislosti s činnostmi s papírem

Činnosti s papírem úzce souvisí se zdokonalováním dovedností v oblasti jemné motoriky. Proto se v této kapitole pokusím zachytit nejdůležitější poznatky související s touto problematikou.

Je důležité si uvědomit, že vývoj jemné motoriky vychází z motoriky hrubé. Pohyb ruky postupuje od ramene k prstům. Do oblasti jemné motoriky řadíme také oční pohyby, motoriku artikulačních orgánů a grafomotoriku. Grafomotorika souvisí nejen s psacími pohyby ruky ale také s psychikou. Je ovlivněna úrovní vývoje jemné i hrubé motoriky, pohybovou koordinací a úrovní vývoje psychiky (Zelinková, 2007).

Základní pohyby při psaní a kreslení vycházejí z hrubé motoriky velkých kloubů. Rozvíjet nejdříve hrubou motoriku se doporučuje především u dětí, které mají zhoršenou koordinaci pohybu (v chůzi, běhu, při hrách). Hrubá motorika je první oblastí, na kterou je třeba se zaměřit, pokud se dítěti nedaří kreslení (Bednářová, Šmardová, 2006).

„Rozvoj motoriky ruky má mimořádný význam pro sociální život dítěte. Slouží mu k sebeobsluze a jsou předpokladem pro uplatnění v pracovní činnosti“ (Hitnaus, Hitnausová, 1999, s. 14). K tomu, aby ruce sloužily k uvedeným účelům, musí zvládnout celou řadu dovedností, které jsou výsledkem učení. Dovednosti rukou lze přibližně seřadit ve vývojovou řadu, jejíž průběh se může u jednotlivých dětí lišit.

Základní pohybové dovednosti ruky:

- cílení pohybem ruky k viděnému předmětu
- sevření předmětu v dlaní
- pohybování sevřeným předmětem (třesení, tlučení)
- odstrčení či uchopování viděného předmětu
- držení předmětu proti palci
- mačkání, hnětení (papír, těsto, hlína)
- přemísťování viděného předmětu (uchopit a jinde pustit, „vyhazování“ věci)
- tahání za pokrývku, za provázek
- kladení předmětu na určité místo
- podávání někomu, vracení
- předávání z ruky do ruky
- stavění na sebe

- krouživý pohyb klikou
- čárání po papíře s tužkou v dlani, prstem od barvy
- uchopování drobných předmětů (Hitnaus, Hitnausová, 1999, s. 14-15)

Uvedené základní pohybové dovednosti potvrzují, že mezi nejdůležitější funkce ruky patří úchop. Způsob uchopování můžeme sledovat v různých oblastech – uchopování tužky, nůžek, ale také papíru při různých úpravách. Problematikou diagnostikování úchopu se podrobně zabývá speciální pedagogika (především u osob se sníženou poruchou hybnosti, kde pomáhá ergoterapie*). Členění úchopů z hlediska speciální pedagogiky uvádí Svobodová (2001). Rozlišuje úchopy dlaňové a prstové. Uvádím je spolu s činnostmi, při které jsou používány a také způsob možného diagnostikování.

A) DLAŇOVÉ ÚCHOPY

- a) ulnární** - palec se neúčastní úchopu
- b) radiální** - palec v opozici
- c) válcový** - rukojeťový – palec v opozici, prsty jsou již při úchopu aktivní, předmět je však sevřen v dlani jako rukojeť.

B) PRSTOVÉ ÚCHOPY

- a) prstový** - bříšky všech prstů, palec v opozici
  - některé děti tento úchop zpočátku používají při psaní
- b) špetka** - bříšky palce, ukazováku a prostředníku
  - některé děti tento úchop zpočátku používají při psaní, což ale velmi omezuje pohyblivost ruky; diagnostikuje se pomocí solení nebo hry se sypkým materiálem
- c) štipka** - bříška palce a ukazováku v opozici
  - úchop důležitý pro navození správného držení tužky; diagnostikuje se uštípnutím kousku modelovací hmoty
- d) klíčový** - palec tlačí na radiální stranu ukazováku (nikoli na bříško ale ze strany)
  - důležitý pro držení tužky, část písařů jej používá při psaní; diagnostikuje se pomocí skutečného zámku a klíče
- e) nehtový** - nehet palce a ukazováku
  - souvisí se sbíráním velmi drobných předmětů; diagnostikuje se např.

---

* *Ergoterapie* – profese, která se zaměřuje na podporu zdraví a celkové pohody jedince prostřednictvím zaměstnání (BEZ AUTORA. *Ergoterapie*. [online] URL: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Ergoterapie>> [cit. 25. října 2010])

při sbírání jehly nebo párátka

f) cigaretový - mezi ukazovák a prostředníku

- část dětí tak uchopuje tužku před nácvikem správného držení

g) tužkový - bříška palce a ukazováku v opozici, prostředník zesponu podpírá

- správné držení tužky

(škály podle J. Longmeiera a J. Pfeiffera in Svobodová 2001).

Mezi způsobem úchopu a činnostmi s papírem můžeme najít další souvislosti. Například při vytrhávání z papíru je třeba použít nehtový úchop a rotaci v protisměru. Jiným způsobem se nám papír podaří těžko přetřhnout. Při činnostech s papírem si děti procvičují množství různých úchopů.

„Svaly pro koordinaci jemných pohybů potřebné pro uchopování, manipulaci s drobnými předměty, později pro kreslení a psaní, se vyvíjejí pozvolna. Rozvoji jemné motoriky napomáhají každodenní činnosti, sebeobsluha, manipulační hry, tvořivé a rukodělné činnosti“ (Bednářová, Šmardová, 2006, s. 44).

Mezi činnosti vhodné k rozvíjení jemné motoriky patří kromě manipulace s kostkami, stavebnicemi, montování, házení na cíl, provlékání, úkony spojené se sebeobsluhou, pomoc v domácnosti, při vaření, modelování, malování, také práce s papírem. Výčet činností s papírem vhodných pro rozvoj motoriky uvádí Bednářová a Šmardová (2006):

- Mačkání papíru – výroba větších i malých koulí.
- Stříhání – zpočátku pouze přestřížení proužků papíru, ustřížení rohu, postupně přecházíme na přestřížení delší plochy. Můžeme stříhat po čáře i bez naznačené linie, vystříhávat obrázky z časopisů, obrázky, které si dítě samostatně nakreslilo apod.
- Vytrhávání z papíru (vytrhávání malých částí) – skládání mozaiek, vytržení proužku, vytření určitého tvaru, kruhu, hrušky...
- Lepení – slepit z krátkých proužků dlouhý pruh (např. výroba silnice pro malá autíčka), lepení řetězu, lepení vystříhaných obrázků, koláží.
- Skládání z papíru – nejdříve přeložení papíru (výroba vlastního sešitku, bločku), skládání jednoduchých tvarů – harmoniky, skládačky, červíka, čepice...

1.4 Věkově smíšená skupina dětí ve třídě MŠ

Při pohledu do nedávné minulosti si vzpomeneme, že v osmdesátých letech byly věkově stejnorodé třídy takřka pravidlem ve většině předškolních zařízení. Výjimku tvořily jedno- až dvoutřídní mateřské školy většinou na vesnici. V současnosti najdeme věkově smíšené třídy v mnoha mateřských školách (u typu Montessori jsou pravidlem). Věkově stejnorodá i věkově smíšená třída má svá specifika a zároveň určité přednosti a nedostatky, se kterými je třeba při plánovaných činnostech počítat.

Osobně mám zkušenost s prací v obou typech skupin. V současnosti však pracuji s dětmi ve věkově smíšené třídě a realizovala jsem zde také projekt popsany v kapitole 4.2.1. Proto se hlouběji zaměřím právě na specifika věkově smíšené skupiny dětí.

1.4.1 Vymezení pojmu „věkově smíšená třída“

V Pedagogickém slovníku (Průcha, 2001, s. 73) je vymezen pojem „heterogenní třída“ jako „*třída složená ze žáků stejného věku bez ohledu na jejich schopnosti a učební předpoklady*“. Protikladem je „homogenní třída“, definována jako „*třída, do níž jsou žáci zařazováni na základě určitého společného kritéria, zprav. podle schopností, inteligenční úrovně, učebního tempa nebo učebních výsledků (prospěchu)*“ (Průcha, 2001, s. 75). Pro jasné vyjádření je tedy nutné používat spojení „věkově heterogenní třída (skupina)“ nebo „věkově smíšená třída (skupina)“, kde jsou zařazeny děti různého věku.

1.4.2 Přednosti a úskalí věkově smíšené třídy:

Kořátková (2008, s. 164) uvádí důvody ve prospěch věkově smíšené třídy: „*Věkově smíšené třídy lépe zrcadlí společnost jako takovou a děti se v ní jako v obecněji pojaté společnosti mohou mnohostranněji rozvíjet.*“ Dále popisuje, v čem spočívá přínos takové skupiny pro mladší i starší děti.

Mladší děti vzhlíží ke starším, snaží se jim vyrovnat, obstát v jejich očích. U starších se mohou inspirovat jejich hrou, pozorovat jejich spolupráci, průběh prosazování a ustupování, řešení konfliktům, apod. Další předností je, že adaptace u mladších dětí probíhá klidněji, neboť na ně má vliv zralejší chování starších dětí. V rozumové oblasti jsou děti přirozeně motivovány k poznávání, ke kvalitnější výslovnosti a bohatší řečové produkci. Starší děti naproti tomu vnímají svou důležitost

ve skupině, prožívají uznání mladších i ocenění učitelky při své pomoci. Starší děti, které nedosahují takové úrovně vospělosti jako jeho vrstevníci, mohou nalézt své místo ve skupině věkově mladších dětí. To je pro obě strany výhodná situace (Kořátková, 2008). *U obou věkových skupin bývá ve věkově smíšené skupině pozorována menší přítomnost stereotypu a lhostejnosti ke hře* (Kořátková, 2005, s. 49).

„Ve věkově smíšené skupině probíhá vzájemné učení dětí.“ (Kořátková, 2008, s. 164). Pokud se starší děti snaží mladším něco sdělit, vysvětlit, musí k tomu hledat vhodná slova, opakovat informaci s různými obměnami, aby ji mladší dítě pochopilo. *„Vysvětlování má pro ně význam aktivního myšlenkového zpřesňování“* (tamtéž). Opakování přispívá k pochopení vzájemných souvislostí a ke zkvalitnění řečového projevu.

Práce ve věkově smíšené skupině dětí vyžaduje specifický přístup. Podle Kořátkové (2008, s. 164-5): *„Učitelka ve věkově smíšené skupině dětí musí nezbytně používat diferencované, individualizované či skupinové metody práce a stejně tak musí plánovat i obsah vzdělávací nabídky, což opět vede k většímu respektování dětské individuality u všech dětí bez rozdílu“*. Zároveň by měla hledat způsoby zapojení starších dětí a jejich uznání, a tak posilovat jejich citlivost a ochotu pomoci. Důvěra ve starší děti, které jí někdy přirozeně pomáhají nebo pracují samostatně, dává jim samotným také zažít odpovědnost za sebe i druhé.

1.5 Projektová metoda

V této kapitole se zaměřím na přiblížení projektové metody, neboť praktickou část práce zpracovávám formou projektu, který je zaměřen na činnosti s papírem.

Velice efektivní formou pro předškolní vzdělávání je pedagogická práce uspořádaná do tématických bloků, které nabízejí vzdělávací obsah v přirozených souvislostech, vazbách a vztazích. „*Integrované bloky se mohou vztahovat k určitému tématu, vycházet z praktických životních problémů a situací, nebo být zaměřeny k určitým činnostem, k praktickým aktivitám apod. Mohou tak mít podobu tematických celků, projektů či programů*“ (Smolíková, 2004, s. 31).

Jednoznačné vymezení pojmu projekt v pedagogické oblasti nenajdeme. Mnozí autoři hovoří přímo o projektové metodě nebo o projektovém vyučování. Pedagogický slovník (Průcha, 2001) uvádí pouze pojem „projektová metoda“, při níž jsou žáci vedeni k samostatnému řešení problémů, k praktickým činnostem a experimentování. Je odvozena z pragmatické pedagogiky (J. Dewey³, W. H. Killpatric⁴) podporující motivaci žáků a kooperativní učení. Projekty mohou mít různé formy, jako např.: integrovaná témata, praktické problémy ze životní reality nebo praktické činnosti vedoucí k vytvoření nějakého výrobku, výtvarného či slovesného produktu.

Projekty můžeme rozdělit podle různých hledisek, např. podle délky (dlouhodobé, střednědobé, krátkodobé), podle počtu dětí (individuální, skupinové, celoškolní) apod.

1.5.1 Znaky pedagogického projektu

Cílená, organizovaná a promyšlená činnost soustředěná kolem určitého tématu, jako např.: zajímavé téma ze života dítěte; otázka, která signalizuje problém; umělecké dílo (divadelní pohádka, poslech hudby, výstava); dětský zážitek nebo plánovaná akce či situace.

---

3 *John Dewey* (1859 – 1952) – americký filozof, pedagog, psycholog a reformátor vzdělávání, jeho myšlenky měly velký vliv ve Spojených státech i po celém světě, jedním ze zakladatelů filozofie pragmatismu.

4 *William Heard Killpatrick* (1871 – 1965) – žák J. Dewey, považován za zakladatele projektové metody (Cipro, 2001).

Velmi důležitá je *vnitřní propojenost projektu* – bez ní by projekt ztrácel smysl, byl by jen pouhým seskupením činností.

Projekt vytváří *podmínky pro prožitkové učení*, umožňuje učení individuální i kooperativní. Neboť v předškolním věku je nejefektivnější, učí-li se dítě vlastní činností nebo hrou.

Směřuje k rozvoji osobnosti dítěte – tj. k vytváření poznatků a dovedností, postojů, zároveň poskytuje prostor pro samostatnost a aktivitu – tím naplňuje rámcové, obecné cíle RVP PV.

Je založen na aktivní účasti dítěte a tím na jeho vnitřní motivaci.

Má děti vést k řešení komplexních problémů a vnímání skutečnosti v přirozených (globálních) souvislostech.

Vede ke konkrétnímu výsledku, produktu (např. kronika ze školy v přírodě, získané poznatky, vyřešený problém, posun v postojích dětí).

Je založen na zpětné vazbě, průběžném vyhodnocování činností, které umožňuje jejich operativní obměny, variace a doplnění plánovaného projektu

(NÁDVORNÍKOVÁ, H. *Pedagogické projekty v práci mateřských škol*. [online] URL: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/s/P/130/PEDAGOGICKE-PROJEKTY-V-PRACI-MATERSKYCH-SKOL.html>> [cit. 8. července 2010]).

1.5.2 Základní etapy dlouhodobého pedagogického projektu

Analýza situace – zjistit jaká je situace v dětském kolektivu, co je třeba řešit.

Formulace záměru projektu – uvědomit si, proč budeme projekt dělat, jaký bude mít přínos– stanovit s dětmi základní otázky, na které s dětmi budeme hledat odpovědi. (První dva body můžeme sloučit v cílech a záměrech projektu.)

Plán projektu – vymezíme si kdo, kdy a jak bude plán realizovat, koho přizveme ke spolupráci (zaměstnanci školy, děti z jiných tříd, veřejnost, rodiče...).

Struktura (mapa) obsahových celků a témat – případně i kritéria pro průběžné hodnocení

Vlastní realizace a její průběžné vyhodnocování – tj. plán určité nabídky činností příležitostí, které jsou ve vzájemném propojení, navazují na sebe v určité posloupnosti

Vyhodnocení celého projektu – jak se podařilo naplnit záměr projektu, jak projekt přispěl k rozvoji a posunu dítěte směrem k očekávaným výstupům daných v RVP PV,

sledujeme i pokrok v oblasti hodnotové a postojevé. Z těchto závěrů pak vyloučíme, kam budeme práci dále směřovat (je prvním krokem k přípravě dalšího projektu) (NÁDVORNÍKOVÁ, H. *Pedagogické projekty v práci mateřských škol*. [online] URL: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/s/P/130/PEDAGOGICKE-PROJEKTY-V-PRACI-MATERSKYCH-SKOL.html>> [cit. 15. srpna 2010]).

1.5.3 Přednosti a úskalí projektové metody:

Každá metoda má své přednosti a úskalí. Ani projektová metoda není výjimkou. Projektová metoda klade velké nároky především na pedagoga. Činnosti totiž musí být promyšleně organizovány a řízeny. Učitel by měl citlivě odhadnout míru volnosti a odpovědnosti dětí. Je třeba respektovat zásadu posloupnosti ve vyučování. Možnost volně nakládat s časem je v projektovém vyučování nutností.

Kromě předností, které vyplývají z koncentrace na jádro projektu, má projekt motivační sílu, je blízký logice životní reality. Pozitiva se projevují především v souvislosti s učením dětí. V projektu se děti učí spolupracovat, hledat informace, řešit problémy, tvořit, rozvíjet fantazii, atd. V této metodě se výrazně zaměstnává a formuje celá osobnost dítěte (Valenta, 1993).

2 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI PRÁCE, HYPOTÉZY, ÚKOLY

2.1 Cíl práce

Cílem praktické části práce je analyzovat a vyhodnotit možnosti praktických činností s papírem při práci s dětmi v MŠ.

Dílčí cíle:

- Připravit, realizovat a vyhodnotit dotazníky na využívání různých druhů papíru, papírenských výrobků a technik práce s nimi v mateřských školách a prostředků pro práci s papírem na pracovišti.
- Analyzovat RVP PP z hlediska využívání papíru a činností s ním pro vytváření klíčových kompetencí dětí v MŠ.
- V souladu se ŠVP MŠ, kde pracuji, připravit program činností s papírem a papírenskými výrobky, program zrealizovat a vyhodnotit z hlediska cílů programu.

2.2 Hypotézy k dotazníkovému šetření a činnostem s papírem

Hypotézy k dotazníkovému šetření

H1: Většina dotazovaných učitelek má v MŠ převážnou část zjišťovaných pomůcek, nástrojů a přístrojů k dispozici na svém pracovišti (ve třídě a ve škole).

H2: Učitelky s praxí do 10 let využívají s dětmi obtížnější techniky jako je kašírování, práce s papírovou drtí, ubrousková technika a výroba ručního papíru častěji, než učitelky s praxí nad 10 let.

H3: Ve věkově smíšených třídách se techniky jako je prostřihování vzorů, papírové tkaní, vytváření plastických tvarů a kašírování využívají častěji, než ve věkově rozdělených třídách.

H4: Mezi nejčastěji využívané materiály patří - kancelářský papír, karton; papírové roličky a krabičky; mezi techniky práce s papírem – stříhání, vystřihování a lepení.

H5: Nejméně využívanými materiály jsou - pergamenový papír, ubrousky nebo kapesníčky; papírové provázky a tapety; z technik - práce s papírovou drtí, ubrousková technika a výroba ručního papíru.

Hypotézy k činnostem s papírem

H1: U nejmladších dětí jsou složitější činnosti s papírem jako např. práce s papírovou drtí a skládání loďky hodnoceny i negativně. Např.: námět č. 6 – Čarodějnice, č. 10 – Lodičky na vodě.

H2: Chlapci hodnotí výrobky z papíru zaměřené technicky spíše pozitivně v porovnání s dívkami. Např.: námět č. 1 – Vesmírná raketa a č. 8 – Hodiny.

H3: Výrobky s tematikou přírody hodnotí lépe dívky než chlapci. Např.: námět č. 3 – Jarní květina a č. 9 – Motýlci

H4: Nejlépe hodnotí děti výrobky, které tvoří pro rodiče. Např.: náměty č. 4 – Ptačí hnízdo, č. 7 – Přáníčko pro maminku.

2.3 Úkoly práce:

Pro splnění cílů a ověření hypotéz bylo nutné splnit tyto úkoly:

- Zpracovat dotazník zaměřený na činnosti s papírem, zajistit jeho administraci učitelkám mateřských škol a získané údaje z vyplněných dotazníků zpracovat a vyhodnotit.
- Připravit program činností s papírem a papírenskými výrobky, při práci s dětmi v mateřské škole jej zrealizovat a zaznamenat výsledky hodnocení učitelkou i samotnými dětmi.

3 METODIKA PRÁCE A CHARAKTERISTIKA PODMÍNEK

3.1 Dotazníkové šetření

3.1.1 Struktura dotazníku a jeho části

Pro zjištění pomůcek, materiálů a technik využívaných při práci s papírem v MŠ jsem použila metodu kvantitativního výzkumu – dotazník (viz kap. 3.1.3).

V úvodu dotazníku se představuji a vysvětluji důvod žádosti o vyplnění. Mým cílem je získat praktické zkušenosti učitelek souvisejících s činnostmi s papírem. Stručně shrnuji oblasti, na které jsou jednotlivé otázky dotazníku zaměřeny.

Dotazník tvoří celkem tři části*. První část **A) Osobnost respondenta a podmínky práce** umožňuje identifikaci respondentů. Jsou zde položky jako *počet let učitelské praxe, typ MŠ, počet zapsaných dětí a věkové složení dětí ve třídě*. Druhá část označená **B) Pomůcky a nástroje, které máte na pracovišti k dispozici** obsahuje výčet pomůcek, nástrojů a přístrojů využitelných při práci s papírem. Položka *Jiné (doplňte)* dává prostor k doplnění dalších alternativ. Odpovědi jsou zde zaznamenávány formou výběru jedné ze 3 nabízených možností - *ve třídě, ve škole* nebo *nemáme*. Poslední část dotazníku **C) Materiály a techniky využívané přímo pro činnosti s dětmi** zahrnuje *druhy papíru, papírenské výrobky a techniky práce s papírem*. V této části je zjišťována míra jejich využívání. Odpovědi jsou zaznamenávány formou výběru jedné ze 4 stupňů škály - *velmi často, často, občas, nikdy*. Část B a C obsahuje celkem 41 položek – ve formě uzavřených otázek a celkem 4 položky *Jiné (doplňte)* – ve formě otevřené otázky.

Z důvodu celkové obsáhlosti dotazníku jsem se snažila strukturovat otázky a možnosti odpovědí tak, aby je respondenty mohly snadno zaznamenat a zároveň poskytl ucelený vhled do problematiky činností s papírem v praxi.

3.1.2 Oslovení respondentů a administrace dotazníků

Administraci dotazníků jsem zajistila osobně. Požádala jsem studentky 4. a 5. ročníku studijního oboru Předškolní pedagogika na Pedagogické fakultě UK v Praze o vyplnění dotazníku a o jeho předání kolegyním v MŠ, kde působí. Celkem jsem k vyplnění předala 80 dotazníků.

---

* Pozn.: Části označené v dalším textu kurzívou představují přesné znění zjišťovaných otázek v dotazníku.

3.1.3 Dotazník použitý k dotazníkovému šetření

Vážená paní učitelko! / Vážený pane učiteli!

Jsem studentkou Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy oboru předškolní pedagogika. Ve své diplomové práci se zabývám **činnostmi s papírem v programech mateřských škol**. Prosim Vás proto o zaznamenání Vašich zkušeností v následujícím dotazníku.

Úvodní část obsahuje otázky vymezující Vaši osobnost jako pedagoga a podmínky práce v mateřské škole (A). Další oblast zahrnuje pomůcky a nástroje pro činnosti s papírem, které máte na pracovišti k dispozici (B). V závěrečné části zjišťuji materiály a techniky využívané přímo pro činnosti dětí (C).

Dotazník je anonymní a slouží pouze pro splnění jednoho z dílčích cílů mé diplomové práce. Děkuji za Vaše odpovědi a čas věnovaný vyplnění.

Renáta Kučerová

DOTAZNÍK PRO PEDAGOGA MŠ

A) Osobnost respondenta a podmínky práce:

Svou odpověď zde označte **X** nebo doplňte.

- a) Pohlaví: Žena / muž
- b) Počet let učitelské praxe: .....
- c) Typ MŠ: venkovská / městská / v Praze
- d) Počet zapsaných dětí ve třídě: .....
- e) Věkové složení dětí ve třídě: 3-7 let / 3-4 roky / 4-5 let / 5-7 let

B) Pomůcky a nástroje, které máte na pracovišti k dispozici:

Odpověď, která nejvíce vyhovuje Vaší situaci, označte v příslušné kolonce **X** nebo doplňte v řádku „Jiné“.

POMŮCKY A NÁSTROJE	Ve třídě	Ve škole	Nemáme
Nůžky s tvarovaným ostřím (dekorativní střihání)			
Nůž odlamovací			
Řezačka			
Sešíváčka			
Děrovačka			
Raznice			
Laminátor			
Skartovačka			
Jiné (doplňte)			

C) Materiály a techniky využívané přímo pro činnosti dětí:

	<i>Velmi Často</i>	<i>Často</i>	<i>Občas</i>	<i>Nikdy</i>
DRUHY PAPIRU				
Kancelářský papír (i barevný)				
Karton (čtvrtky i barevné)				
Lepenka (obyčejná, vlnitá)				
Krepový papír				
Balící papír				
Hedvábný papír				
Pergamenový papír (svačinový papír)				
Ubrousky, kapesníčky				
Novinový papír				
Papír z časopisů				
Jiné (doplňte)				
PAPÍRENSKÉ VÝROBKY	<i>Velmi Často</i>	<i>Často</i>	<i>Občas</i>	<i>Nikdy</i>
Roličky (od toaletního papíru, kuchyňských utěrek,...)				
Krabice, krabičky (od bot, sýru, zubní pasty,...)				
Plata od vajíček				
Papírové tácky				
Papírové sáčky				
Papírové provázky				
Papírové tapety				
Jiné (doplňte)				
TECHNIKY PRÁCE S PAPIREM	<i>Velmi Často</i>	<i>Často</i>	<i>Občas</i>	<i>Nikdy</i>
Mačkání				
Trhání (podélné, na kousky)				
Vytrhávání (různých tvarů)				
Střihání				
Vystřihování (podle obkreslené šablony nebo bez ní)				
Prostřihování vzorů (dečky, sněhové vločky)				
Skládání				
Lepení				
Děrování (pomocí děrovačky, raznice)				
Papírové tkaní (provékání proužků papíru)				
Vytváření plastických tvarů (ohýbání a lepení proužků)				
Rolování papírových proužků (korálky, šperky)				
Kaširování (novinový papír a lepidlo na tapety)				
Práce s papírovou drtí				
Ubrousková technika				
Výroba ručního papíru				
Jiné (doplňte)				

3.2 Činnosti s papírem zařazené do projektu „Tvoříme s papírem“

Papír zastupuje materiál, který je pro činnosti dětí v mateřské škole velice často využíván. Mezi jeho výhody patří snadná dostupnost a upotřebitelnost. Činnosti s papírem lze přizpůsobit pro každou věkovou kategorii a rozvíjet při nich mnoho dovedností, které jsou stále aktuální (rozvoj jemné motoriky, trpělivost, pečlivost, šetrnost, apod.). Kromě toho patří mezi materiály, které lze poměrně snadno recyklovat. Vhodným zacházením s papírem můžeme přispívat k ochraně životního prostředí, což je oblast, kterou je třeba dětem přiblížit během každodenního dění v MŠ. To jsou některé z důvodů, proč jsem činnosti s papírem zařadila do dlouhodobého ročního projektu pod názvem „Tvoříme s papírem“ (podrobněji viz kap. 3.2.3.). Při výběru činností jsem vycházela z třídního vzdělávacího programu, který máme vypracovaný na rok 2009/2010 (viz Příloha 5)

3.2.1 Charakteristika mateřské školy a dětí z cílové skupiny

Od roku 2007 pracuji v mateřské škole Křejského, kterou spravuje městská část Praha 11. Mateřská škola se nachází v klidné části Jižního města. Děti jsou zde rozdělené do pěti věkově smíšených tříd.

Spolu s kolegyní působím ve třídě Motýlků, kde je zapsáno 28 dětí. Třidu navštěvuje 12 nejstarších dětí ve věku 5-7 let (do 31.8. 2010 dovrší tyto děti 6 let, 1 chlapec má odklad školní docházky), skupina 8 dětí je ve věku 4-5 let, 8 nejmladších dětí má 3-4 roky. Celkově máme ve třídě 16 dívek a 12 chlapců.

Pro skupinu těchto dětí se snažíme vytvořit vhodné podmínky důležité pro jejich všestranný rozvoj. K tomu nám pomáhá promyšlený program činností a dostatek materiálů a pomůcek. Při činnostech s papírem mají děti neustále k dispozici různé druhy papírů – kancelářský papír (stačí z jedné strany potištěný), zbytky hedvábného, barevného i novinového papíru. Podle situace využívají děti také krabičky od čajů, sýrů, roličky od toaletního papíru a papírové obaly od vajíček (předem dezinfikované v troubě). Na shromažďování tohoto materiálu se podílejí děti spolu s rodiči. K úpravám papírového materiálu se nejčastěji hodí tužky, pastelky, barvy, nůžky a lepidla. Všechny tyto materiály a pomůcky mohou děti samostatně využívat při volné hře, kdy se zaujetím tvoří své vlastní nápadité výrobky. Je však nutné děti naučit, jak správně a bezpečně zacházet s nůžkami, apod.

3.2.2 Metodika výběru a hodnocení námětů pro činnosti s papírem

Při výběru námětů s využitím papíru čerpám z různých publikací, časopisů, inspiroji se okolím a samotným materiálem. Některé náměty získávám od svých kolegyň, spolužaček i rodičů dětí. Snažím se vybírat takové pracovní činnosti, kde si děti mohou co nejvíce práce udělat samy. Takový výrobek je pak opravdu jejich a mají z něho velkou radost.

Náměty činností s papírem jsem vybírala v souvislosti s tématy v třídním vzdělávacím programu, který navazuje na školní vzdělávací program naší mateřské školy. Toto propojení dává dětem možnost hlouběji téma prožít a samotný výrobek z papíru je hmatatelným výsledkem jednotlivých projektů během roku.

Dalším kritériem při výběru činností byla snaha poskytnout dětem co nejvíce zkušeností s různými druhy papírů a technikami jejich úpravy od nejjednodušších po nejsložitější. Pestrost a dostupnost papírového materiálu byla pro děti výzvou k tvořivosti.

Pozorovat, zkoumat vlastnosti jednotlivých druhů papírů, hledat různé možnosti využití papírového materiálu, ozvláštnit, dotvořit, pojmenovat, vyjádřit různými výtvarnými a dalšími prostředky, spolupracovat, domluvit se... to všechno byly mé požadavky při výběru námětů pro práci a činnost dětí. Pro hodnocení - ověření platnosti těchto kritérií jsem použila metodu nestrukturovaného pozorování dětí, při kterém jsem hodnotila především:

- vhodnost námětu pro děti s ohledem na jejich věk a dovednosti
- zaujetí dětí danou činností
- změny chování v průběhu práce na výrobku, které se projevovaly např. schopností vzájemně spolupracovat, tolerovat názory druhých lidí
- přínos pro rozvoj klíčových kompetencí.

3.2.3 Seznámení s projektem „Tvoříme s papírem“

Záměr: Záměrem projektu je rozvíjet během činností s papírem klíčové kompetence.

Charakteristika projektu:

Při sestavování projektu „Tvoříme s papírem“ jsem vycházela z našeho třídního vzdělávacího programu „Výpravy s krtečkem po cestičkách do světa kolem nás – za barevnými kytičkami“. Jak prozrazuje název TVP, celým rokem nás provází oblíbená pohádková postavička Zdeňka Milera KRTEČEK. Spolu s ním prožíváme vše, co se děje v naší třídě Motýlků. Postavička krtečka nás provází při všech činnostech. Pro motivaci dětí nám slouží krteček jako maňásek a jeho příběhy, které souvisí s plánovaným tématem a podobně je tomu také u činností s papírem.

Projekt „Tvoříme s papírem“ je plánovaný na celý školní rok a úzce navazuje na tematické celky obsažené v TVP. Tím je zajištěna vzájemná propojenost a smysluplnost celého projektu. Na školní rok je naplánováno 20 hlavních činností s papírem. Na každý měsíc jsou připraveny dvě činnosti, jejichž výstupem je nějaký výrobek. Hotové výrobky poslouží k výzdobě třídy a dokumentaci probíraného tématu. Činnosti navržené na celý školní rok v souvislosti s TVP a tematickými celky jsou uvedeny v tabulce 2. V tabulce jsou uvedeny také dílčí cíle, náplň činnosti a stručná motivace.

Cíl projektu „Tvoříme s papírem“: rozvíjení klíčových kompetencí pomocí praktických činností s papírem.

Dílčí cíle:

- vytvoření povědomí o významu papíru v životě člověka (různé možnosti využití)
- seznámení s různými druhy papírenských výrobků (i odpadovými), poznávání jejich vlastností během praktických činností
- zdokonalování dovedností v oblasti jemné motoriky (koordinace ruky a oka)
- osvojení si základních dovedností při činnostech s papírem (mačkání, trhání, stříhání, apod.)
- seznámení se složitějšími technikami práce s papírem (kašírování, výroba ručního papíru, práce s papírovou drtí, apod.)
- osvojení si poznatků a dovedností, které přispívají k ochraně životního prostředí
- šetrné využívání papíru a jeho třídění

Naplňováním dílčích cílů budou rozvíjeny **klíčové kompetence**: kompetence k učení, řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, činnostní a občanské.

Očekávané výstupy:

- vědomě napodobit jednoduchý pohyb podle vzoru a přizpůsobit jej podle pokynu
- ovládat koordinaci ruky a oka, zvládat jemnou motoriku (zacházet s nástroji, náčiním a materiálem, např. s tužkami, barvami, nůžkami, papírem)
- zvládat jednoduché pracovní úkony (připravit pomůcky, uklidit po sobě, udržovat pořádek)
- osvojit si elementární poznatky o okolním prostředí, které jsou dítěti blízké, pro ně smysluplné a přínosné, zajímavé a jemu pochopitelné a využitelné pro další učení a životní praxi
- mít povědomí o významu životního prostředí (přírody i společnosti) pro člověka, uvědomovat si, že způsobem, jakým se dítě i ostatní v jeho okolí chovají, ovlivňují vlastní zdraví i životní prostředí
- rozlišovat aktivity, které mohou zdraví okolního prostředí podporovat a které je mohou poškozovat, všimnout si nepořádku a škod, upozornit na ně
- pomáhat pečovat o okolní životní prostředí (dbát o pořádek a čistotu, nakládat vhodným způsobem s odpady, chránit přírodu v okolí apod.)

Hodnocení projektu

Realizované činnosti s papírem jsem průběžně hodnotila v pedagogické reflexi (viz kap. 4.2.1). Kromě toho hodnotily činnosti samotné děti výběrem smajlíka (☺ velmi líbilo; ☹ani líbilo, ani nelíbilo; ☹nelíbilo). Po půl roce děti vybíraly z deseti uskutečněných činností (výrobků) tři, které se jim líbily nejvíce. Výsledky jsou shrnuty v kap. 4.2.3.

1. pololetí

Tabulka 2: Přehled činností zařazených do projektu „Tvoříme s papírem“

Měsíc	Tématický blok v TVP	Část projektu – výrobek	Cíl a náplň činnosti s papírem	Motivace
ZÁŘÍ	Výprava do školky	Papír kolem nás	motivace dětí při objevování věcí, které jsou kolem nás z papíru, rozšiřování znalostí o významu papíru a možnostech jeho využití	příběh: Krtek a kamarádi
ZÁŘÍ	Výprava do rodiny	Dům, ve kterém bydlím	uvědomit si rozdíly mezi různými typy domů (rodinný x panelový), vyzkoušet si jednoduché skládání papíru do tvaru domečku	příběh: Krtek ve městě
ŘÍJEN	Výprava na zahradu a pole	Ovoce na podzim	rozeznat ovoce zrající na podzim, mačkání a lepení krepového papíru na podklad z kartonu ve tvaru ovoce	motivační příběh s maňáskem krtečka
ŘÍJEN	Výprava do podzimního lesa	Košík pro houbaře	učit se rozeznat houby jedlé a jedovaté, naučit se střídavě propílet barevné proužky papíru osnovou košíku	příběh: Krtek a houby
LISTOPAD	Výprava za větrem a deštěm	Dešťové kapky	uvědomit si, odkud se berou dešťové kapky a jaký mají tvar, výroba mraku a kapek - lepení papírových proužků do tvaru kapek	motivační příběh s maňáskem krtečka
LISTOPAD	Výprava za dráčkem Mráčkem	Můj dráček	uvědomit si, co potřebuje drak k tomu, aby létal, střihání draka z papíru, mašle na ocas - skládání pruhu papíru do harmoniky	motivační příběh s maňáskem krtečka
PROSINEC	Výprava za čerty	Čertík	rozeznat dobré a zlé chování, využití papírového sáčku, střihání a lepení drobných částí z papíru (jazyk, rohy, oči)	motivační příběh s maňáskem krtečka
PROSINEC	Vánoční výprava	Vánoční přání	vědět, čím můžeme druhého potěšit, lepení různých tvarů z papírů připravených pomocí raznice (vánoční a zimní tematika)	příběh: Krtek o Vánocích
LEDEN	Výprava na zimní kopec	Sněhové vločky	poznat rozmanitost tvarů sněhových vloček, skládání hedvábného papíru - vystřihování vloček	příběh: Krtek a sněhulák
LEDEN	Výprava mezi sněhuláky	Sněhulák	seznámení s technikou kaširování - společná práce	příběh: Krtek a sněhulák

2. pololetí

Měsíc	Tematický blok v TVP	Část projektu – výrobek	Cíl a náplň činnosti s papírem	Motivace
ÚNOR	Výprava do Vesmíru	Vesmírná raketa	informovat děti o tom, jak člověk objevuje vesmír, použití papírové roličky a barevného papíru, stříhání, lepení	příběh: Krtek a raketa
	Výprava na masopust	Karnevalová maska	přiblížit dětem rozmanitost karnevalových masek, využití papírového táčku, stříhání a lepení drobných částí masky, malování temperami	příběh: Krtek a karneval
BŘEZEN	Výprava za jarem	Jarní květina	poznávat jarní květiny, kaširování na ploše papíru	příběh: Krtek zahradníkem
	Velikonoční výprava	Ptačí hnízdo	znát charakteristické znaky jara (vajičko - symbolem nového života), využití obalu od vajíček, kartonu a hedvábného papíru	příběh: Krtek a vejce
DUBEN	Výprava na dvůr	Pejsek a kočička	seznámení s příběhem pejska a kočičky J. Čapka, naučit se jednoduché skládání kočičky a pejska	motivační příběh s maňáskem krtečka, pohádka J. Čapka – o pejskovi a kočičce
	Výprava za čarodějnici	Čarodějnice	uvědomit si, čeho se bojíme, tvarování hlavy čarodějnice z papírové drtě, dotvoření šatů z krepového papíru	motivační příběh s maňáskem krtečka
KVĚTEN	Výprava za maminkou	Přáníčko pro maminku	co maminku potěší, přiblížení významu třídění papíru, seznámit se s postupem výroby ručního papíru	příběh: Krtek a maminka
	Výprava za profesí	Hodiny	poznávat různé profese (hodinář...), pochopit, proč člověk potřebuje hodiny, využití kulaté krabičky od sýru a lepenky	příběh: Krtek hodinářem, malířem, fotografem, chemikem
ČERVEN	Výprava na louku	Motýlek	pozorovat rozmanitost tvarů a barev motýlích křídel, stříhání motýlích křídel na přeloženém kartonu, otisk barevných skvrn temperami	motivační příběh s maňáskem krtečka
	Výprava za prázdninami	Lodičky na vodě	skládání papírové loďky, společná práce – prázdninová plavba s krtečkem	příběh: Krtek a rybka

4 VÝSLEDKY PRÁCE A JEJICH VYHODNOCENÍ

4.1 Dotazníkové šetření – vyhodnocení

4.1.1 Výsledky jednotlivých položek dotazníku

Údaje získané prostřednictvím anonymního dotazníkového šetření jsou vyhodnoceny postupně a v pořadí, v jakém byly v dotazníku uvedeny. Nejprve jsou jednotlivé položky vyhodnocovány a interpretovány samostatně, dále jsou dávány do vzájemných souvislostí a závěrem vyúsťují do výpovědí o zkoumané problematice. Souhrnné vyhodnocení dotazníků s počtem hlasů v jednotlivých oblastech je uvedeno v příloze 6. Z důvodu názornosti jsou výstupy v rámci jednotlivých otázek shrnuty do tabulek, grafů a kvantifikovány prostřednictvím procentuálního podílu.*

Část A) Osobnost respondenta a podmínky práce:

Pohlaví:

Z dotazníku vyplynulo, že mezi dotazovanými respondenty jsou samé ženy. Z toho usuzuji, že muži jako učitelé se v MŠ objevují velmi ojediněle.

Počet let učitelské praxe:

Podle počtu let učitelské praxe jsem zjistila, že více jak polovina respondentek (z 64 dotazovaných žen) patří mezi učitelky s praxí do 10-ti let - celkem 34 dotazovaných. Praxi 11 – 20 let a 21 – 30 let má v obou případech shodně 13 učitelek. Praxi nad 30 let mají 4 učitelky. Mezi respondentkami byly osloveny učitelky studující předškolní pedagogiku na UK, mnohé z nich jsou zřejmě začínající učitelky s praxí do 10-ti let. Proto tato skupina zabírá nejvyšší podíl respondentek – celkem 53,1 %.

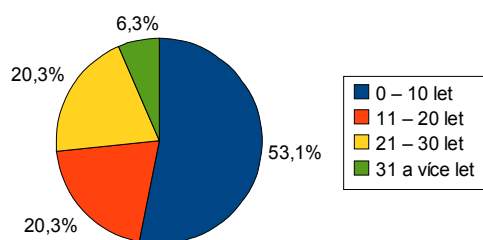
Výsledky týkající se této oblasti jsem zmapovala v tabulce 3 a grafu 1.

---

* Pozn.: Části označené v dalším textu *kurzívou* znamenají přesné znění zjišťovaných otázek v dotazníku nebo přímé citace vyplněné respondentkami.

Tabulka 3 – Počet let učitelství praxe*

Roky praxe	Počet respondentek	Procenta
0 – 10 let učitelství praxe	34	53,1%
11 – 20 let učitelství praxe	13	20,3%
21 – 30 let učitelství praxe	13	20,3%
31 a více let učitelství praxe	4	6,3%

Graf 1 – Počet let učitelství praxe v procentech

Typ mateřské školy:

Dále jsem zjišťovala, jakého typu je mateřská škola, zda se nachází na venkově, ve městě nebo přímo v Praze. V dotaznících se ukázalo, že největší část respondentek pracuje v mateřské škole v Praze – 31 dotazovaných, dalších 24 učitelek pracuje ve městě a 9 jich učí v mateřské škole na venkově. Výsledky ukázaly (viz tabulka 4, graf 2), že téměř polovina z dotazovaných učitelek pracuje v mateřské škole v Praze (48,4%).

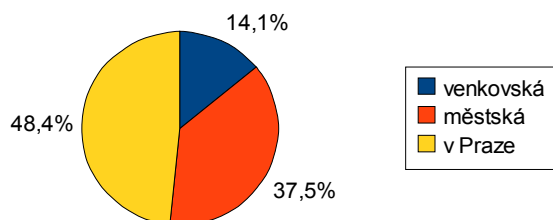
Při vyhodnocování jsem si uvědomila, že umístění mateřské školy nemusí hrát z hlediska vybavenosti mateřské školy pomůckami a nástroji pro činnosti s papírem (viz další otázky) významnou roli. Rozdíly by se možná ukázaly ve vybavenosti mateřských škol státních a soukromých. Tuto původně zamýšlenou otázku jsem však z důvodu obsáhlosti do dotazníku nezařadila.

Tabulka 4 – Typ mateřské školy, kde respondentky působí

Typ MŠ	Počet respondentek	Procenta
venkovská	9	14,1%
městská	24	37,5%
v Praze	31	48,4%

* Pozn.: Hodnoty uvedené v tabulce a grafu v procentech jsou zaokrouhleny na jedno desetinné místo.

Graf 2 – Typ mateřské školy, kde respondentky působí

Počet zapsaných dětí ve třídě:

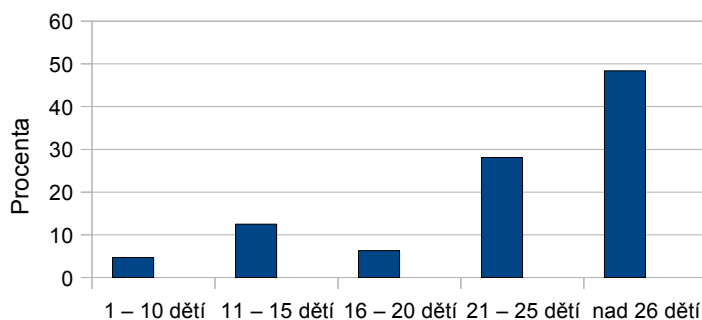
Počet dětí zapsaných ve třídě má významný vliv na pracovní možnosti učitelky a míru individuálního přístupu k dětem. Tuto oblast ovlivňují také organizační možnosti každé školky. Někde jsou na hlavní část dne dvě učitelky, jinde se učitelky střídají až během oběda, takže dopoledne pracuje s dětmi jedna učitelka a odpoledne druhá. Vysoký počet dětí ve třídě a to, zda s dětmi pracuje učitelka sama celé dopoledne, může ovlivnit i míru využívání některých náročnějších technik s papírem. Zjišťování těchto souvislostí však nebylo předmětem mého šetření.

Jak vyplývá z výsledků dotazníku, téměř polovina respondentek (31) má ve třídě zapsáno 26 a více dětí. Další početnou skupinu tvoří třídy s počtem 21 – 25 zapsaných dětí (celkem 18 tříd). Počet dětí mezi 16 – 20 ve třídě uvedly 4 respondentky, 11 – 15 dětí ve třídě má 8 učitelek a 3 mají ve třídě do 10 dětí. V případě výrazně menšího počtu dětí ve třídě se může jednat o mateřskou školu speciální nebo soukromou.

Tabulka 5 – Počet dětí zapsaných ve třídě

Počet dětí ve třídě	Počet respondentek	Procenta
1 – 10 dětí	3	4,7%
11 – 15 dětí	8	12,5%
16 – 20 dětí	4	6,3%
21 – 25 dětí	18	28,1%
nad 26 dětí	31	48,4%

Graf 3 - Počet dětí zapsaných ve třídě - v procentech

Věkové složení dětí ve třídě:

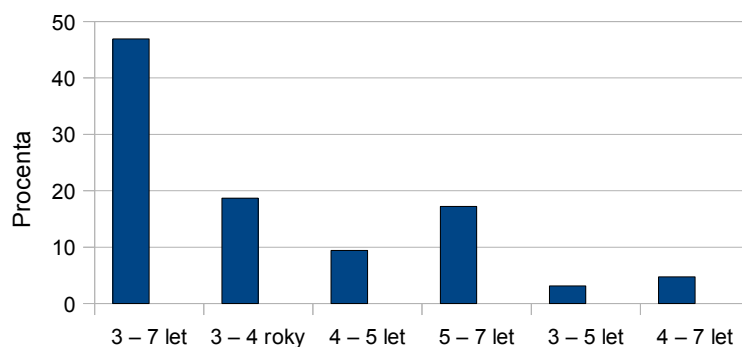
Z vlastní zkušenosti mohu říci, že práce ve věkově stejnorodé třídě je jiná než práce ve věkově různorodé třídě. Osobně se mi osvědčila druhá varianta a domnívám se, že věkové složení dětí ve třídě hraje velkou roli při práci učitelky v procesu výchovy a také v oblasti pracovních činností zaměřených na práci s papírem. Každá skupina dětí, ať už ve věkově rozdělené, či smíšené skupině, potřebuje cíl činnosti přizpůsobit svému věku a konkrétním možnostem.

Téměř polovina respondentek pracuje ve věkově smíšené třídě dětí (3-7 let). Dvě respondentky pracují s věkovou skupinou od 3 do 5 let a tři mají ve třídě děti od 4 do 7 let.

Tabulka 6 – Věkové složení dětí ve třídě

Věkové složení dětí	Počet respondentek	Procenta
3 – 7 let	30	46,9%
3 – 4 roky	12	18,7%
4 – 5 let	6	9,4%
5 – 7 let	11	17,2%
3 – 5 let	2	3,1%
4 – 7 let	3	4,7%

Graf 4 – Věkové složení dětí ve třídě

Část B) Pomůcky a nástroje, které mají učitelky na pracovišti k dispozici:

Pomůcky, nástroje i přístroje pomáhají učitelce v přípravě materiálů pro činnosti dětí s papírem a při jejich realizaci. Mnohé z nich učitelce výrazně usnadní práci. Sama často využívám např. řezačku na papír, díky které si snadno a rychle připravím papír nebo karton požadovaného formátu pro všechny děti. Nůž s odlamovací čepelí používám nejčastěji k řezání lepenky z použitých krabic, které jsme využili například

jako podklad k výrobě nástěnných hodin. Laminovací stroj nám slouží k uchování některých významných dokumentů (např. vysvědčení pro předškoláky, které dostávají při odchodu z MŠ) a zvýšení trvanlivosti různých obrázků k hrám apod. Lze jej využít také k výrobě názorných pomůcek ve třídě. Zatavená folie pomůže uchovat např. dětmi nakreslený obrázek, který lze rozstříhat na puzzle a dále skládat. Přístupnost uvedených nástrojů, pomůcek a přístrojů může učitelce v mnohém usnadnit práci a ušetřit čas.

Z výsledků je patrné, že u dotazovaných respondentek patří mezi pomůcky a nástroje ve třídě běžně dostupné sešivačka, děrovačka a nůžky s tvarovaným ostřím. Nejméně se na pracovišti objevuje řezačka, skartovací stroj a laminovací stroj. V kolonce *Jiné (doplňte)* se objevuje „vlnkovačka“, „vytlačovačka“, tupé jehly, tavná pistole a kopírka.

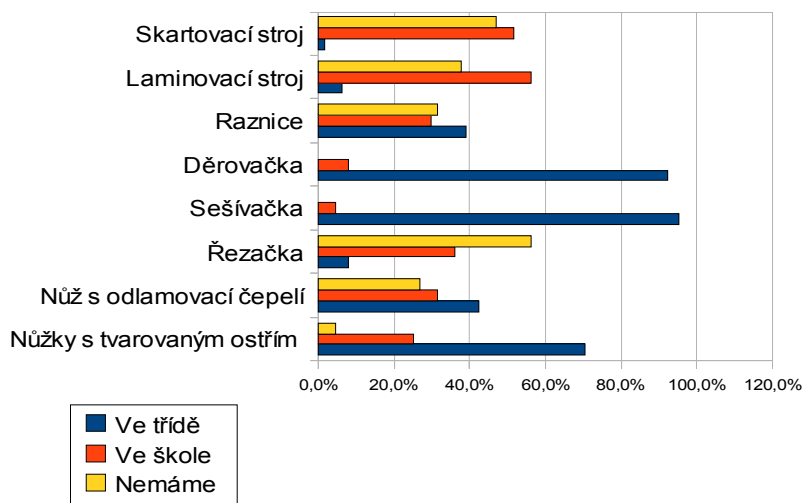
Tabulka 7 – Pomůcky, nástroje a přístroje na pracovišti – počet respondentů

Pomůcky a nástroje	Ve třídě	Ve škole	Nemáme
Nůžky s tvarovaným ostřím	45	16	3
Nůž s odlamovací čepelí	27	20	17
Řezačka	5	23	36
Sešivačka	61	3	0
Děrovačka	59	5	0
Raznice	25	19	20
Laminovací stroj	4	36	24
Skartovací stroj	1	33	30
„Vlnkovačka“	4	0	0
„Vytlačovačka“	1	0	0
Tupá jehla	1	0	0
Rámeček a sítko na ruční papír	1	0	0
Tavná pistole	1	0	0
Kopírka	0	1	0

Tabulka 8 – Pomůcky, nástroje a přístroje na pracovišti – počet respondentů v procentech

Pomůcky a nástroje	Ve třídě	Ve škole	Nemáme
Nůžky s tvarovaným ostřím	70,3%	25,0%	4,7%
Nůž s odlamovací čepelí	42,2%	31,2%	26,6%
Řezačka	7,8%	35,9%	56,3%
Sešivačka	95,3%	4,7%	0,0%
Děrovačka	92,2%	7,8%	0,0%
Raznice	39,0%	29,7%	31,3%
Laminovací stroj	6,2%	56,3%	37,5%
Skartovací stroj	1,6%	51,6%	46,8%

Graf 5 – Pomůcky, nástroje a přístroje na pracovišti

Část C) Materiály a techniky využívané přímo pro činnosti dětí:

Druhy papíru (z důvodu zjednodušení jsou zde zahrnuty také druhy kartonu a lepenky) – Při výběru praktických činností s papírem hraje významnou roli výběr vhodného materiálu, tedy druh papíru, kartonu či lepenky. Při volbě materiálu přihlížíme ke zručnosti, věku dětí a také zvolené technice.

Papírenské výrobky - Během praktických činností s papírem lze využít různé papírenské výrobky. Mnohé z nich patří mezi odpadový materiál, který se dá snadno opatřit pro všechny děti.

Přehled materiálů a intenzitu jejich využívání při činnostech s papírem ukazuje následující Tabulka 9. Vyhodnocení výsledků je zpracováno v kap. 4.1.2.

Tabulka 9 – Materiály využívané přímo pro činnosti dětí

Druhy papíru	Velmi často	Často	Občas	Nikdy
Kancelářský papír	42	18	4	0
Karton	42	18	4	0
Lepenka	3	20	38	3
Krepový papír	6	19	39	0
Balící papír	7	16	40	1
Hedvábný papír	0	5	43	16
Pergamenový papír	0	1	29	34
Ubrousky, kapesníčky	7	15	37	5
Novinový papír	5	20	39	0
Papír z časopisů	4	13	45	2
Papírenské výrobky	Velmi často	Často	Občas	Nikdy
Krabice, krabičky	8	26	30	0
Plata od vajíček	1	9	47	7
Papírové tácky	2	3	47	12
Papírové sáčky	1	8	45	10
Papírové provázky	0	3	33	28
Papírové tapety	0	2	39	23

Techniky práce s papírem - výběr techniky ovlivňuje podobně jako výběr papíru věk dětí, jejich zručnost a konkrétní možnosti ve skupině dětí a dané třídě.

Přehled technik a intenzitu jejich využívání v praxi shrnuje tabulka níže. Do kolonky *Jiné (doplňte)* uvedla jedna respondentka další techniku: *Obarvování – batika*.

Tabulka 10 – Techniky využívané přímo pro činnosti dětí

Techniky práce s papírem	Velmi často	Často	Občas	Nikdy
Mačkání	21	28	15	0
Trhání	20	28	16	0
Vytrhávání	9	23	31	1
Stříhání	41	18	5	0
Vystřihování	31	18	15	0
Prostřihování vzorů	3	20	37	4
Skládání	7	40	17	0
Lepení	44	18	2	0
Děrování	0	13	46	5
Papírové tkání	1	6	40	17
Vytváření plastických tvarů	2	5	46	11
Rolování papírových proužků	0	1	39	24
Kaširování	2	3	33	26
Práce s papírovou drtí	1	3	26	34
Ubrousková technika	1	3	34	26
Výroba ručního papíru	0	2	23	39

4.1.2 Vyhodnocení hypotéz k dotazníkovému šetření

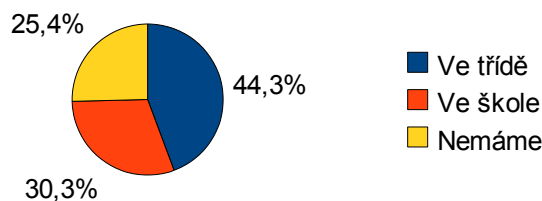
H1: Většina dotazovaných učitelek má v MŠ převážnou část zjišťovaných pomůcek, nástrojů a přístrojů pro činnosti s papírem k dispozici na svém pracovišti (ve třídě a ve škole).

Při zpracování výsledků jsem vycházela z tabulky 7 - Pomůcky, nástroje a přístroje na pracovišti v kap. 4.1.1. Konečné výsledky jsem shrnula v tabulce 11. Graf 6 výsledky názorně zobrazuje: 44,3% dotazovaných má všech osm jmenovaných pomůcek, nástrojů a přístrojů pro činnosti s papírem přímo ve třídě, 30,3% ve škole. Celkem 74,6% respondentek má pracoviště (ve třídě a ve škole) v tomto směru dobře vybavené, naproti tomu 25,4% respondentek jmenované pomůcky, nástroje a přístroje na pracovišti vůbec nemá. **Hypotéza 1 se potvrdila** – Většina dotazovaných učitelek má převážnou část zjišťovaných pomůcek, nástrojů a přístrojů pro činnosti s papírem k dispozici na svém pracovišti (ve třídě a ve škole).

Tabulka 11 – Vybavenost pracoviště MŠ pro činnosti s papírem

	Pomůcky, nástroje a přístroje na pracovišti			Celkem odpovědí (u 64 respondentek)
	Ve třídě	Ve škole	Nemáme	
Počet odpovědí (u 8 zjišťovaných položek)	227	155	130	512
Počet procent	44,3%	30,3%	25,4%	100,0%

Graf 6 – Vybavenost pracoviště MŠ pro činnosti s papírem v procentech

H2: Učitelky s praxí do 10 let využívají s dětmi obtížnější techniky jako je kašírování, práce s papírovou drtí, ubrousková technika a výroba ručního papíru častěji, než učitelky s praxí nad 10 let.

Tabulka 12 ukazuje přehled odpovědí u jednotlivých technik získaných z dotazníků. Pro další vyhodnocování jsem hlasy obou skupin (34 respondentek s praxí do 10 let a 30 respondentek s praxí nad 10 let) ve sloupcích „velmi často“, „často“ a „občas“ sečetla a vyjádřila v procentech. Graf 7 pak znázorňuje míru využívání jmenovaných technik v procentech* u dvou porovnávaných skupin. Ukázalo se, že

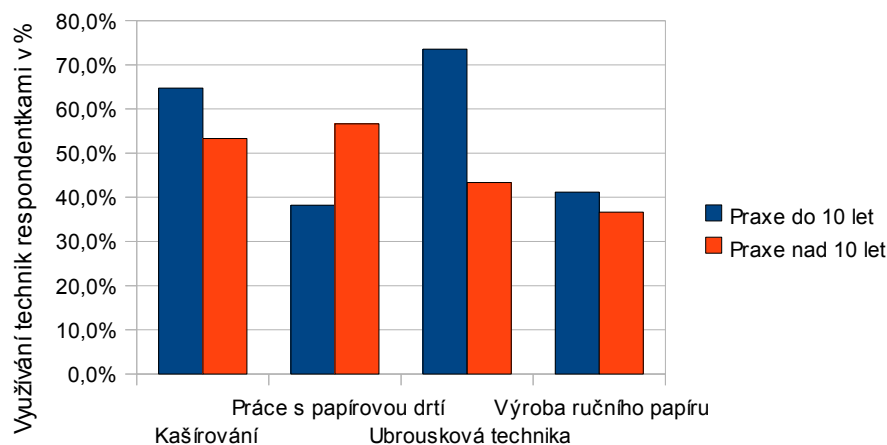
* Procenta byla počítána pro každou skupinu respondentek zvlášť (34 respondentek s praxí do 10 let

techniku kaširování, ubrouskovou techniku, výrobu ručního papíru využívají učitelky s praxí do 10 let častěji než učitelky s delší praxí. Práci s papírovou drtí využívají naopak častěji učitelky s praxí nad 10 let. Souhrnné výsledky ukazuje tabulka 13. Obtížnější jmenované techniky využívá celkově 54,4% učitelek s praxí do 10 let a 47,5% učitelek s praxí nad 10 let. Výsledky jsou poměrně vyrovnané, nelze z nich vyvozovat obecné závěry. Můžeme však uvést, že **hypotéza 2 se potvrdila.**

Tabulka 12 – Využívání obtížnějších technik učitelkami s praxí do 10 let a nad 10 let

Intenzita využívání	Velmi často		Často		Občas		Nikdy	
	Do 10 let	Nad 10 let	Do 10 let	Nad 10 let	Do 10 let	Nad 10 let	Do 10 let	Nad 10 let
Praxe								
Vybrané techniky	Počet respondentek (34 resp. praxe do 10 let, 30 resp. praxe nad 10 let)							
Kaširování	2	0	2	1	18	15	12	14
Práce s papírovou drtí	1	0	1	2	11	15	21	13
Ubrousková technika	1	0	3	0	21	13	9	17
Výroba ručního papíru	0	0	2	0	12	11	20	19

Graf 7 – Využívání obtížnějších technik učitelkami s praxí do 10 let a nad 10 let

Tabulka 13 – Míra využití obtížnějších technik učitelkami s praxí do 10 let a nad 10 let

Roky učitelké praxe	Využívá s dětmi (velmi často, často, někdy)	
	Do 10 let praxe (u 34 respondentek)	Nad 10 let praxe (u 30 respondentek)
Počet odpovědí 100% (u 4 zjišťovaných technik)	136	120
Počet kladných odpovědí	74	54
Využívá x % respondentek	54,4%	47,5%

jako 100% a 30 respondentek s praxí nad 10 let jako 100%)

H3: Ve věkově smíšených třídách se techniky jako je prostřihování vzorů, papírové tkaní, vytváření plastických tvarů a kaširování využívají častěji, než ve věkově rozdělených třídách.

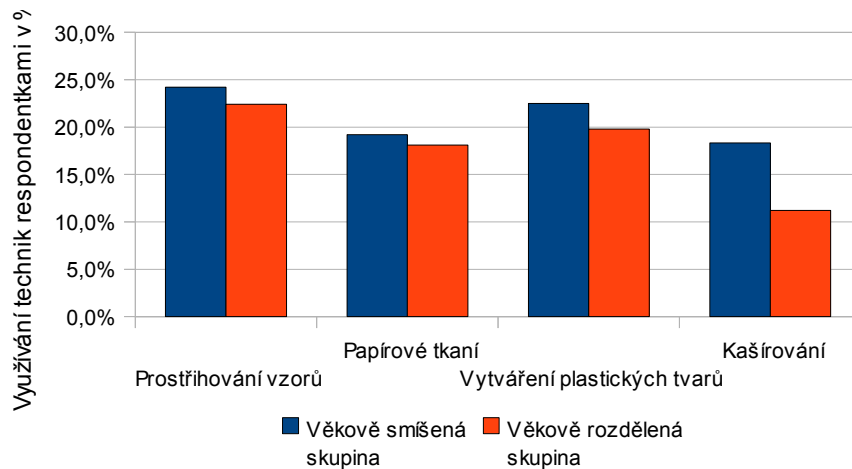
V hypotéze 3 jsou porovnávány třídy, kde jsou děti věkově smíšené (u 30 respondentek) a věkově rozdělené (u 29 respondentek). Přehled odpovědí u jednotlivých technik získaných z dotazníků je doložen v tabulce 14. Z tabulky jsem vycházela při zpracování grafu 8. Vidíme zde, že respondenty, které pracují s věkově smíšeným kolektivem dětí, používají všechny jmenované techniky častěji než třídy věkově rozdělené. Tabulka 15 shrnuje všechny výsledky v procentech. Techniky jako je prostřihování vzorů, papírové tkaní, vytváření plastických tvarů, kaširování, využívají častěji učitelky ve věkově smíšených třídách - celkem 84,2% z 30 respondentek. Naproti tomu učitelky ve věkově rozdělených třídách využívají jmenované techniky méně – celkem 71,6% z 29 respondentek. **Hypotéza 3 se potvrdila.**

Myslím si, že ve věkově smíšené třídě je využití uvedených technik snadnější. Mladší děti se postupy učí od starších přirozenou nápodobou, starší jim mohou postup vysvětlit, pomoci při výrobě. Ve věkově smíšené třídě se dá velice dobře využít spolupráce mezi dětmi, což prospívá starším i mladším dětem a ocení to také učitelka.

Tabulka 14 – Využívání technik ve věkově smíšených a věkově rozdělených třídách

Intenzita využívání	Velmi často		Často		Občas		Nikdy	
	Věkově smíšená	Věkově rozdělená	Věkově smíšená	Věkově rozdělená	Věkově smíšená	Věkově rozdělená	Věkově smíšená	Věkově rozdělená
Skupina dětí								
Vybrané techniky	Počet respondentek (u 30 věkově smíšených, 29 věkově rozdělených)							
Prostřihování vzorů	1	1	13	7	15	18	1	3
Papírové tkaní	0	1	4	2	19	18	7	8
Vytváření plastických tvarů	1	1	5	0	21	22	3	6
Kaširování	2	0	2	0	18	13	8	16

Graf 8 - Využívání technik učitelkami ve věkově smíšených a věkově rozdělených třídách

Tabulka 15 – Míra využívání technik učitelkami ve věkově smíšených a věkově rozdělených třídách

Skupina dětí	Využívá s dětmi (velmi často, často, někdy)	
	Věkově smíšená (u 30 respondentek)	Věkově rozdělená (u 29 respondentek)
Počet odpovědí 100% (u 4 zjišťovaných technik)	120	116
Počet kladných odpovědí	101	83
Využívá x % respondentek	84,2%	71,6%

H4: Mezi nejčastěji využívané materiály patří - kancelářský papír, karton; papírové roličky a krabičky; mezi techniky práce s papírem – stříhání, vystřihování a lepení.

Z odpovědí v dotaznících uvedených v kolonce *velmi často* jsem sestavila tabulku 16. Jednotlivé materiály a techniky jsou zde seřazeny sestupně podle počtu odpovědí zaznamenaných respondentkami v této kolonce.

Z tabulky můžeme vyčíst, že nejčastěji využívaný je kancelářský papír a karton (u obou shodně 42 odpovědí); mezi papírenskými výrobky roličky a krabičky; mezi technikami získalo nejvíce hlasů lepení (44), stříhání (41) a dále vystřihování (31). **Hypotéza 4 se potvrdila.**

H5: Nejméně využívanými materiály jsou - pergamenový papír, ubrousky nebo kapesníčky; papírové provázky a tapety; z technik - práce s papírovou drtí, ubrousková technika a výroba ručního papíru.

V hypotéze 5 jsem se zaměřila na odpovědi v posledním sloupci, kde

respondentky zaznamenaly odpověď tam, kde daný materiál a techniku *nikdy* nepoužily. Jednotlivé materiály a techniky jsou zde seřazeny sestupně od nejméně používaných v tabulce 17.

Mezi materiály, které se vůbec nepoužívají, patří pergamenový papír (34 odpovědí) a hedvábný papír (16 odpovědí). Pět respondentek uvedlo, že kapesníčky a ubrousky nikdy nepoužívají. Zde jsem si uvědomila, že jsem poslední část dotazníku nazvala asi nepřesně: *Materiály a techniky využívané přímo pro činnosti dětí*. Kapesníčky a ubrousky děti každodenně využívají, ale spíše k hygienickým potřebám, než k rukodělným činnostem. Poslední část jsem měla spíše nazvat jako *Materiály a techniky využívané pro tvořivé činnosti s papírem*. Jak respondentky tuto položku pochopily, se již nedozvím. V této oblasti se hypotéza potvrdila jen z části. Mezi papírenskými výrobky, které se využívají nejméně, jsou provázky (uvedlo 28 respondentek) a tapety (uvedlo 23 respondentek). V této části se hypotéza potvrdila. Poslední část se týká technik práce s papírem. Mezi nejméně využívané techniky patří: výroba ručního papíru (39 odpovědí), práce s papírovou drtí (34), kaširování a ubrousková technika - získaly shodně 26 hlasů. V posledním bodě se hypotéza potvrdila. Celkově však byla **hypotéza potvrzena jen z části**.

Tabulka 16 – Nejčastěji využívané materiály a techniky při činnostech s papírem

DRUHY PAPIŘU	Počet odpovědí (velmi často)
Kancelářský papír (i barevný)	42
Karton (čtvrtky i barevné)	42
Balící papír	7
Ubrousky, kapesníčky	7
Krepový papír	6
Novinový papír	5
Papír z časopisů	4
Lepenka (obyčejná, vlnitá)	3
Hedvábný papír	0
Pergamenový papír (svačtinový papír)	0
PAPÍRENSKÉ VÝROBKY	
Roličky (od toaletního papíru, kuchyňských utěrek,...)	17
Krabice, krabičky (od bot, sýru, zubní pasty,...)	8
Papírové tácky	2
Plata od vajíček	1
Papírové sáčky	1
Papírové provázky	0
Papírové tapety	0
TECHNIKY PRÁCE S PAPIŘEM	
Lepení	44
Stříhání	41
Vystříhování (podle obkreslené šablony nebo bez ní)	31
Mačkání	21
Trhání (podélné, na kousky)	20
Vytrhávání (různých tvarů)	9
Skládání	7
Prostříhování vzorů (dečky, sněhové vločky)	3
Vytváření plastických tvarů (ohýbání a lepení proužků)	2
Kašírování (novinový papír a lepidlo na tapety)	2
Papírové tkaní (provlékání proužků papíru)	1
Práce s papírovou drtí	1
Ubrusková technika	1
Děrování (pomocí děrovačky, raznice)	0
Rolování papírových proužků (korálky, šperky)	0
Výroba ručního papíru	0

Tabulka 17 – Nejméně využívané materiály a techniky při činnostech s papírem

DRUHY PAPIŘU	Počet odpovědí (nikdy)
Pergamenový papír (svačtinový papír)	34
Hedvábný papír	16
Ubrousky, kapesníčky	5
Lepenka (obyčejná, vlnitá)	3
Papír z časopisů	2
Balící papír	1
Kancelářský papír (i barevný)	0
Karton (čtvrtky i barevné)	0
Krepový papír	0
Novinový papír	0
PAPÍRENSKÉ VÝROBKY	
Papírové provázky	28
Papírové tapety	23
Papírové tácky	12
Papírové sáčky	10
Plata od vajčiek	7
Roličky (od toaletního papíru, kuchyňských utěrek,...)	0
Krabice, krabičky (od bot, sýru, zubní pasty,...)	0
TECHNIKY PRÁCE S PAPIŘEM	
Výroba ručního papíru	39
Práce s papírovou drtí	34
Kaširování (novinový papír a lepidlo na tapety)	26
Ubrousková technika	26
Rolování papírových proužků (korálky, šperky)	24
Papírové tkání (provlákání proužků papíru)	17
Vytváření plastických tvarů (ohýbání a lepení proužků)	11
Děrování (pomocí děrovačky, raznice)	5
Prostřihování vzorů (dečky, sněhové vločky)	4
Vytrhávání (různých tvarů)	1
Mačkání	0
Trhání (podélné, na kousky)	0
Střihání	0
Vystřihování (podle obkreslené šablony nebo bez ní)	0
Skládání	0
Lepení	0

4.2 Projekt „Tvoříme s papírem“ - vyhodnocení

Projekt „Tvoříme s papírem“ jsem realizovala ve své třídě od září do června během školního roku 2009/10. V první polovině roku jsem zařazovala činnosti a techniky snadnější, aby si děti základní postupy práce s papírem dobře osvojily (úvod k tématu papír je dokumentován v příloze 7). Jak uvádí přehled činností v tabulce 2 (kap. 3.2.3), jde o techniky poměrně snadné a běžně používané. Ve druhé polovině roku jsem navázala technikami náročnějšími. Zajímalo mě, jak se tyto techniky podaří realizovat ve věkově smíšené třídě, jak se budou dětem líbit apod. Proto jsem se na podrobnější dokumentaci proběhlých činností zaměřila až ve druhé polovině roku.

4.2.1 Realizovaná část projektu „Tvoříme s papírem“

Činnosti s papírem realizované s dětmi v MŠ ve druhé polovině roku jsem se snažila podrobně zaznamenat a zdokumentovat na následujících stránkách. U každé činnosti uvádím její zaměření - papírenský materiál, který bude používán, a způsob jeho úpravy, dále materiální prostředky, postup činnosti, pedagogickou reflexi a fotografie práce dětí*, (v příloze také použité šablony).

Únor - Výprava do vesmíru - VESMÍRNÁ RAKETA

Zaměření činnosti: využití roličky od toaletního papíru, barevného papíru a kartonu – obkreslování šablony, stříhání, lepení, dokreslování detailů fixem

Materiální prostředky: rolička od toaletního papíru, barevný papír velikosti A5, zbytky bílých nebo barevných papírů, bílý nebo barevný karton, tyčinkové lepidlo, černý fix / nůžky / šablona na trysky rakety (viz Příloha 8), vzorová raketa bez okýnek

Postup:

- Pro zajištění hygienické nezávadnosti necháme papírové roličky 5 minut v troubě vyhřáté na 100 °C. Poté mohou děti s roličkami pracovat.
- Každé z dětí si připraví jednu roličku, barevný papír dle vlastního výběru velikosti A5 a tyčinkové lepidlo.
- Papír si položí před sebe na výšku. Okraj papíru kratší strany blíže tělu přetřou lepidlem a papírovou roličku v tomto místě přitisknou tak, že okraj roličky se bude na jedné straně překrývat s okrajem delší strany papíru. Roličku ovinou papírem až

* Fotografie s dětmi jsou v diplomové práci použity se souhlasem rodičů.

k druhému konci, kde okraj také přetřou lepidlem a přitisknout.

- Vnitřní okraj přečnávající části barevného papíru přetřou lepidlem a vytvarují do špičky zmačkáním mezi prsty.
- Trysky si starší děti obkreslí podle šablony na karton a vystříhnou. Pomocí dvou zástříhů (zobrazených na šabloně) zasunou do sebe (vznikne tvar kříže). Nastřížením roličky na 4 místech (také do tvaru kříže) ve spodní části rakety se trysky nasunou (zde je nutná pomoc učitelky). Základ rakety je hotov.
- Ze zbytků bílých nebo barevných papírů si děti dle vlastní fantazie a zručnosti vystříhnou okénka, fixami na ně dokreslí obličej kosmonauta apod. a nalepí na raketu.
- Hotové rakety děti využijí při volných hrách, ale hodí se také na výstavu, kde dotvoříme vesmírné prostředí (obloha, hvězdy, povrch planety apod. – viz foto níže)

Pedagogická reflexe:

Pro usnadnění práce a vysvětlování postupu se mi osvědčilo využít spolupráce mezi dětmi. Děti, které již raketu vyráběly, pomáhaly dalšímu kamarádovi. Velice nenásilně se tak učily vysvětlovat pracovní postup, srozumitelně popisovat, být trpělivé. Pro mladší děti bylo obtížné vytvarovat a slepit špičku rakety. Při dokončování spodní části rakety byla nutná pomoc učitelky. Dostatek volnosti dostaly všechny děti při vytváření okének. Přes první obavy se i nejmladším dětem podařilo samostatně si vystříhnout okénka a dokreslit detaily. Všechny děti pak měly velkou radost ze svého výtvaru. V průběhu týdne si děti rakety často půjčovaly při volných hrách. Aby některým dětem raketa nescházela i doma, vyrobily si ji z papírové roličky s maminkou. Znalý již postup a materiál byl snadno dostupný.

Další varianta: **DALEKOHLED** (inspirace z knihy: DOŇAROVÁ, 2007, s. 68)

Zaměření činnosti: využití roliček od toaletního papíru, barevných papírů - lepení

Materiální prostředky: 2 stejně velké roličky od toaletního papíru, pruhy barevných papírů široké asi 4 cm (nastříhané z formátu A5 po šířce), látkové stuhy širší 0,5-1 cm a délky asi 70 cm, tyčinkové lepidlo, lepidlo Herkules / silná jehla nebo špičaté nůžky, kancelářské svorky nebo količky

Postup:

- Každou z roliček si děti polepí barevnými pruhy papíru tak, aby se překrývaly (zde postačí tyčinkové lepidlo).

- Obě roličky slepí boky k sobě lepidlem Herkules. K zafixování spoje mohou použít kuličky nebo kancelářské svorky zasunuté z obou stran.
- Po stranách vytvoří učitelka pomocí jehly nebo špičatých nůžek dvě dírky na připevnění stuhy, aby se mohl dalekohled zavěsit na krk.
- Dalekohledem mohou děti pozorovat, co se děje za oknem venku. Doma se mohou s rodiči dívat na noční oblohu s hvězdami.

Pedagogická reflexe:

Výrobu dalekohledu uvítaly také mladší děti. Lepení papírových pruhů bylo poměrně snadné. Pouze při slepování roliček k sobě byla třeba trpělivost, aby držely při sobě. Při upevňování stuhy byla nutná pomoc učitelky. Hotový dalekohled používaly děti ve školce při pozorování dění za oknem – někdy zahlédly straku na stromě nebo zajíce, který zaběhl na zahradu.

Obr. 1: Jak jsme vyráběli raketu

Obr. 2:
Dokreslování detailů na okénka rakety

Obr. 3:
Rakety ve vesmíru

Obr. 4: Dalekohledy - Copak to tam v dálce vidím?

Únor - Masopustní výprava - KARNEVALOVÉ MASKY

Zaměření činnosti: využití papírových talířů, kartonu a barevných papírů – stříhání, lepení, malování temperami

Materiální prostředky: kulaté papírové talíře, kreslicí karton, barevné papíry, tyčinkové lepidlo nebo lepidlo Herkules, temperové barvy, klobouková guma / nůžky, štětec, kelímek s vodou, silná jehla / šablona na masku pejska, zajíce (viz Příloha 9)

Postup:

- Špičatými nůžkami vystřihne učitelka otvory pro oči. Děti si zatím promyslí, jakou masku budou vyrábět.
- Při výrobě zvířátka si děti nakreslí a vystříhnou uši, fousy, čumáček vytvoří z kousku zmačkaného papíru. Na pejska a zajíce mohou použít šablonku. Pro klauna budou potřebovat čepici a velký nos vznikne zmačkáním papíru velikosti A4 do tvaru koule. Po nalepení všech částí děti masku vybarví temperami a nechají důkladně uschnout.
- Nakonec učitelka provlékne po stranách kloboukovou gumu, aby si děti mohly v masce také hrát.

Pedagogická reflexe:

Při výrobě karnevalové masky jsem se snažila dát dětem dostatek prostoru k vlastní tvorbě. Samy si pak kreslily a vystříhovaly jednotlivé části a malovaly dle fantazie. Pouze u masky pejska a zajíce mohly využít šablonku na obkreslení. S podporou a drobnou pomocí zvládly vyrábění všechny děti. Nejoblíbenější maskou byla kočička, pejsek, šašek. Masky děti využily při volných hrách.

Obr. 5: Karnevalové masky

Obr. 6:
Výroba kočičí masky

Obr. 7:
Děti v maskách

Březen - Výprava za jarem - JARNÍ KVĚTINA

Zaměření činnosti: využití novinového papíru a kartonu – kašírování na ploše

Materiální prostředky: novinový papír, karton formátu A4, tekuté lepidlo na tapety / miska na lepidlo

Postup:

- Archy novinového papíru rozdělíme trháním ve směru jeho výroby na pruhy široké asi 8 cm. Vycházíme z techniky kašírování.
- Pruh novin namočíme do misky s lepidlem na tapety a děti jej vlhký vytvarují do úzkého „hada“. Z tohoto „hada“ pak na karton vytváří obrys květiny – např. tulipán apod. Pruhy je třeba na karton dobře přitlačit a nechat důkladně uschnout. Vznikne tak reliéf květiny.
- Další den děti plastický květinový obrázek vybarví temperami.

Další varianta: **JARNÍ SLUNÍČKO**

Stejnou technikou mohou děti tvarovat sluníčko. Pro zjednodušení je možné místo novinového papíru namáčet vhodný barevný papír. Hotový reliéf pak není nutné barvit temperami.

Pedagogická reflexe:

Před samotným vyráběním si děti zkoušely tvarovat květinu z úzkých válečků modelíny na pevnou podložku. Tím snadněji pochopily postup tvarování na ploše papíru. Pokud měl někdo problém představit si tvar květiny, nakreslil si tužkou náčrtek přímo na papír. Pro některé mladší děti bylo tvarování tulipánu obtížnější, proto si vybraly spíše sluníčko. Zvolily si tak obtížnost vyrábění. Některé děti se mazlavého lepidla zpočátku štítily, ale nakonec si zvykly. Tato technika kašírování byla pro děti nezvyklá, ale nakonec je zaujala. Dokončené jarní obrázky jsme využili na výstavě, kde upoutávaly pozornost svou originalitou.

Obr. 8: Jarní květina

Březen - Velikonoční výprava - PTAČÍ HNÍZDO

Zaměření činnosti: využití obalu od vajíček, kartonu, hedvábného papír, papíru projetého skartovacím strojem – obkreslování šablony, stříhání, lepení, tupování temperami pomocí houbičky

a) Ptáček

Materiální prostředky: tvrdý papír, temperové barvy / nůžky, mističky na barvy, molitanové houbičky (houbička na nádobí rozstříhaná na 3 části) / šablona - tělo a křídla ptáčka (viz Příloha 10)

Postup:

- Šablonku ptáčka (tělo a křídla) si děti obkreslí na karton a vystříhnou. Na vhodném místě (podle šablony) vytvoří zástřih na zasunutí křídel a tělíčka. Drobným nastřihováním dotvoří křídla a ocas ptáčka (vznikne peří).
- Vyberou si dvě barvy, které chtějí na ptáčka použít, a pomocí houbičky je lehkými otisky (technika tupování) nanášejí na tělo i křídla. Po zaschnutí postup opakují i z druhé strany.
- Pomocí zástřihů křídla zasunou k tělíčku a ptáčka připevní na špejli pomocí izolepy.

Pedagogická reflexe: Tvar ptáčka byl poměrně jednoduchý a nakonec jej vystříhly všechny děti (mladší děti to dokázaly dle svých možností). Technika tupování (lehké otisky houbičkou) byla pro děti zpočátku obtížná – měly tendenci barvu roztírat a vyplnit celou plochu. Osvědčilo se mi rozdělit činnost na několik fází, aby se všechny děti vystřídaly.

b) Hnízdo s vajíčky

Materiální prostředky: obal od vajíček (spodní část s výstupky z balení 6 ks vajíček), béžový papír projetý skartovacím strojem, bílý hedvábný papír velikosti A5, tempery, lepidlo Herkules / houbička, štětec

Postup:

- Obal od vajíček a vajíčka je nutné před použitím tepelně ošetřit proti případnému přenosu původců salmonelózy. Stačí je ponechat několik vteřin v troubě při teplotě 100 °C.
- Spodní část papírového obalu využijeme jako hnízdo. Pomocí houbičky a hnědé barvy jej děti přetřou.
- Po zaschnutí si hnízdečko vystelou „stébly trávy“ (použijí béžový papír projetý skartovacím strojem).
- Hedvábný papír si děti zmačkají a zase rozbalí. Vajíčko natřené lepidlem Herkules do něj zabalí a nechají důkladně zaschnout. Přechínající části učitelka odstříhne.
- Polepená vajíčka děti nabarví podobně jako ptáčky a využijí při tom stejnou kombinaci barev a nechají zaschnout.
- Teď už mohou být vajíčka v hnízdě i s ptáčkem pohromadě.

Pedagogická reflexe: Při výrobě vajíček se mi velice osvědčila práce ve dvojicích. Ten, kdo již vyráběl, vysvětloval postup svému kamarádovi a pomáhal mu. Děti se tak učily pracovat nápodobou svého kamaráda, vysvětlováním si upevnily postup vyrábění a

získaly tím větší jistotu. Spolupráce děti velmi bavila, protože byly aktivní po celou dobu procesu. Bylo třeba práci rozdělit na několik etap (vajíčka musela zaschnout po nalepení papíru, po malování temperou také). Přestože byla výroba ptačího hnízda časově náročnější, všechny děti byly ochotny činnost dokončit. Technika tupování byla dětem při výrobě vajíček již známá a zvládly ji bez problému. Hotový výrobek jsme využili k dekoraci třídy a poté jako dárek pro rodiče na Velikonoce.

Obr. 9: Spolupráce dětí při polepování vajíček hedvábným papírem

Obr. 10: Ptačí hnízdo

Duben - Výprava na dvůr - PEJSEK A KOČIČKA

(inspirace z knihy: CÍLKOVÁ, ŠOCHOVSKÁ, 2008, s. 22, 26)

a) Kočička

Materiální prostředky: karton velikosti 15 x 15 cm, kancelářský papír velikosti 15 x 15 cm, barevné fixy, slabší černý fix / nákres postupu skládání kočičky (viz Příloha 11)

Postup:

- Tělo kočičky vytvoří děti přehnutím skicáku úhlopříčně. Hlavičku složí podle názorné ukázky učitelky (postup viz Příloha 12).
- Poté hlavu přilepí k tělu kočičky.
- Nakonec si děti kočičku fixami dokreslí.

b) Pejsek

Materiální prostředky: karton velikosti A5 (asi 21 x 15 cm) na tělo pejska, kancelářský papír velikosti 15 x 15 cm na hlavu pejska, barevné fixy, slabší černý fix / postup skládání (viz Příloha 11)

Postup:

- Delší stranu kartonu děti přehnou na polovinu, aby vznikl menší obdélník. Podle šablony si vyznačí část, kterou odstříhnou, aby vznikly nohy a ocásek, kde udělají nástřih.
- Hlavu pejska složí podle názorné ukázky učitelky. Složenou hlavičku přilepí k tělíčku.
- Fixem dokreslí pejskovi detaily a vybarví srst.

Pedagogická reflexe: Před touto činností se děti seznámily s příběhem Josefa Čapka z knihy „*Povídání o pejskovi a kočičce*“. Díky tomu byly dobře motivovány k vyrábění. Děti, které se postup skládání dobře naučily, jej vysvětlovaly dalšímu kamarádovi. Díky tomu zvládly skládání i mladší děti bez problému. Největší radost měly děti z dokreslování detailů, kde dostaly dostatek volnosti ke tvořivému ztvárnění.

Obr. 11: Pejsek a kočička

Duben - Výprava za čarodějnicí - ČARODĚJNICE

Zaměření činnosti: využití lepenky, krepového papíru – práce s papírovou drtí, lepení

Materiální prostředky: použitá lepenková krabice (hodí se také obaly od vajíček), proužky krepového papíru vhodných barev, proužky šedého barevného papíru velikosti 1 x 10 cm, tmavý chemlon nebo vlna, bílý karton, lepidlo na tapety, silnější špejle, modelína, podložka na hotovou čarodějnici, lepidlo Herkules / nůžky, větší nádoba

Postup:

- Menší části lepenky namočíme do nádoby s teplou vodou a necháme změkknout. Pak mohou děti pomáhat při trhání kartonu na drobnější kousky.
- Celou směs učitelka rozmixuje tyčovým mixérem a přecedí. Do vzniklé hmoty přidá podle potřeby lepidlo na tapety a vymodeluje kuličky velikosti asi meruňky.
- Z připravených kuliček děti tvoří hlavu čarodějnice. Tvarují oči (důlky), nos, bradu. Po modelování je nutné nechat hlavu asi dva dny vyschnout, až hmota úplně ztuhne. Poté hlavu nasuneme na silnější špejli a na podložku s kouskem modelíny připevníme.
- Z kousku krepového papíru vytvarují děti dvě kuličky a nalepí na místo očí. Z bílých proužků kartonu si připraví zuby a nalepí. Vlasy vytvoří ze svázaného chemlonu, které přilepí čarodějnici na hlavu.
- Šaty pro čarodějnici vytvoří z proužků krepového papíru vhodných barev, které nalepují těsně vedle sebe na proužek šedého papíru. Poté papírový proužek přetřou z druhé strany lepidlem a omotají kolem tyčky pod hlavou čarodějnice. Strašidelná postava je hotová a může začít čarodějnický slet.

Pedagogická reflexe: Tato činnost byla časově náročnější během příprav i průběhu tvoření (mixování, vysychání hmoty), bylo třeba pracovat v etapách. Před vyráběním se některé děti hmoty štítily. Nakonec zjistily, že kašovitý materiál je pro modelování docela příjemný. Při tvarování hlavy čarodějnice se některým dětem hmota rozpadala a měly problém z ní modelovat (je to něco jiného než modelína, která drží pohromadě bez obtíží). Příště by dětem pomohlo zkusit si hlavu čarodějnice nejprve modelovat z plastelíny, aby si činnost osvojily nebo vyzkoušet jiný postup přípravy papírové drtě. Vyrábění šatů pro čarodějnice se dařilo lépe díky lepení proužků krepového papíru na připravený proužek šedého papíru. Trpělivost během tvoření se vyplatila, hotový výrobek udělal dětem velkou radost.

Obr. 12: Tvarování hlavy čarodějnice z papírové drtě

Obr. 13: Čarodějnice na sletu

KVĚTEN - Výprava za maminkou - PŘÁNÍČKO PRO MAMINKU

Zaměření činnosti: využitý odpadového papíru – výroba ručního papíru

Materiální prostředky: kancelářské makulatury, tvrdý papír v různých barvách velikosti asi 30 x 10 cm, náhrdelník např. ze skla pomalovaný barvami na sklo navlečený na kůžičce, tyčinkové lepidlo, tužka, fixy / nádoba (vanička) s teplou vodou, ruční mixér, sítko s rámečkem na výrobu ručního papíru velikosti A6, malý kelímek od jogurtu, kuchyňská houbička, nůžky, pravítko, výsuvný řezák

Postup:

- Listy odpadového papíru (makulatury) děti natrhají na menší kousky a poté namočí do nádoby s teplou vodou, kde v trhání mohou pokračovat. Učitelka změkklé papírky s vodou rozmixuje tyčovým mixérem. Nyní je papírová hmota připravená k dalšímu použití.
- Děti pracují ve dvojici. Jeden drží sítko s rámečkem nad vaničkou a druhý kelímkem nalije připravenou papírovou hmotu na sítko. Přidá ještě jeden kelímek s kaší, aby bylo sítko rovnoměrně pokryté papírovinou, a nechá odtéct vodu. Poté zvedne rámeček a první dítě sítko překloupí na noviny (zpočátku je nutná pomoc učitelky).
- Houbičkou na nádobí pak děti přes sítko odsávají přebytečnou vodu. Nakonec sítko opatrně odklopí a hmotu na novinách nechají uschnout. Po vyschnutí je nutné jej opatrně sejmut z novin. Ještě vlhký je možné ruční papír přes noviny vyžehlit a použít k plánovanému dekorativnímu účelu.
- K výrobě přáníčka připraví učitelka karton ve velikosti asi 30 x 10 cm. V jeho polovině vytvoří nožikem podle pravítka lehký zářez. Papír tak půjde snadno přehnout a bude dobře držet.
- Ruční papír si děti nalepí na připravený přehnutý karton.
- V horní části přáníčka udělá učitelka z každé strany dva šikmé zástříhy, do kterých zasune kůžičku s náhrdelníkem. Uvnitř přáníčka zaváže kůžičku na smyčku. Náhrdelník na bílém ručním papíře velice hezky vynikne.
- Dovnitř přáníčka napíší starší děti věnování mamince a svůj podpis (přepis písmen podle vzoru).

Pedagogická reflexe:

Při výrobě ručního papíru je třeba počítat s dostatkem času a práci si rozdělit na několik etap. K výrobě ručního papíru jsem využila rámeček velikosti A6, se kterým mohly děti dobře manipulovat. Pro urychlení práce se osvědčilo využít dva rámečky se sítky a dvě

houbičky. Nalévání hmoty na sítko kelímkem bylo pro děti snadnější než nabírání papíroviny sítkem z vaničky, jak se uvádí v mnoha publikacích. Vyrábět ruční papír na zahradě se ukázalo jako velice praktické, případné rozlití a cákání vody na zem ničemu nevadilo. Papírová hmota byla pro děti příjemná. Činnosti však dávaly přednost více holčičky, které si ruční papír po několika ukázkách tvořily ve skupinkách samostatně, bez pomoci učitelky.

Obr. 14: Příprava papíroviny

**Obr. 15:
Práce ve dvojici při výrobě ručního papíru**

**Obr. 16: Týmová spolupráce
při výrobě ručního papíru
na zahradě**

Obr. 17: Přáníčka s využitím ručního papíru

Obr. 18: Přáníčka připravená na besídku pro maminky

Květen - Výprava za řemesly - HODINY

Zaměření činnosti: využití lepenky, krabičky od sýru - lepení

Materiální prostředky: třívrstvá lepenka velikosti 17 x 17 cm, kulatá krabička od sýru, barevné papíry, ciferník, barevné lýko, tyčinkové lepidlo, fixy / nůžky, ostrý nožík, děrovačka

Postup:

- Před vyráběním připraví učitelka pro každé dítě lepenku velikosti 17 x 17 cm vyřezáním z použité krabice, dostatek ciferníků získá namnožením a vystříhnutím. Dále připraví různé barevné pruhy papíru – o něco delší než je obvod krabičky od sýru.
- Kulatou krabičku od sýru děti ovinou pruhem barevného papíru, přilepí a přečnívající části zastříhnou. Čtvercovou lepenku děti polepí také barevným papírem.
- Doprostřed barevné podložky nalepí krabičku a na ni vystřižený ciferník. Jeho okraj zvýrazní fixem dle vlastního výběru.
- Aby se hodiny daly pověsit, vytvoříme si děrovačkou dvě dírky v horní části, provlékneme barevné lýko a zavážeme na mašličku.
- Hodiny si děti dozdobí pomocí razítek. My jsme využili našeho třídního kamaráda krtečka.

Pedagogická reflexe: S dětmi jsme si povídali o různých řemeslech a povoláních. Jako motivace mi posloužil příběh krtečka – Krtek a hodiny, které jsme si pak zkusili vyrobit. Postup vyrábění byl poměrně snadný pro všechny děti, pouze lepily jednotlivé části k sobě. Při práci si děti spontánně radily a pomáhaly. Činnost byla bližší spíše starším dětem. Hodiny s posuvnými rafičkami by byly pro děti lákavější. Vzhledem k časovým možnostem, jsem však od této varianty upustila.

Obr. 19: Hodiny s razítky krtečka

ČERVEN - Výprava na louku - MOTÝLCI

Zaměření činnosti: využití kartonu – skládání, stříhání, mačkání, lepení, malování temperami

Materiální prostředky: karton velikosti A4, tmavý papír velikosti A4, tužka, tempory, kelímek s vodou / nůžky, štětce

Postup:

- Tvrdý papír velikosti A4 děti přehnout tak, aby vznikla velikost A5 a dobře zarýhnou. Hřbet papíru představuje tělo motýla.
- Tužkou si děti na jednu polovinu motýla dokreslí dva obloučky, které budou představovat křídla (jako inspiraci mohou využít obrázkové encyklopedie s motýly). Takto přeložený papír vystříhnou podle předkreslené linie.
- Na polovinu motýla domalují temperovými barvami skvrny dle vlastní fantazie. Poté překlopí druhou nenabarvenou část a dobře přitlačí. Rozevřením vznikne barevný otisk na křídlech. Barvu nechají důkladně zaschnout.
- K výrobě těla a tykadel motýla připraví učitelka pruhy z tmavého papíru (formát A4 rozstříhne po délce na 8 pruhů). Dva tyto pruhy děti po délce zmačkají do tvaru „hada“, na jednom konci slepí a poté s pomocí kamaráda zamotají do copánku. Smotaná část přilepená na hřbet motýla představuje tělo a dva volné konce tykadla.

Pedagogická reflexe:

Protože jsme třída Motýlků, využila jsem motiv motýla také k vyrábění. U této činnosti jsem si kladla za cíl, dát dětem co nejvíce volnosti při tvoření křídel motýla. Nepoužili jsme žádnou šablonku. Děti si polovinu motýla samy nakreslily a vystříhly. Většina dětí tuto část práce zvládla naprosto bez problému. Pomoc využily některé mladší děti. Při malování křídel měly děti možnost zvolit si barvy a vzor dle vlastní fantazie. Otisk druhé poloviny křídel byl pro děti příjemným překvapením. Vytváření tělíčka a tykadel se dětem dařilo spíše ve dvojici, kde si před nalepením vzájemně přidržely copánek, který měl tendenci se rozmotávat. Hotové motýlky jsem rozvěsila na nástěnku v šatně, kde nám připomínali začínající léto.

Obr. 20: Motýlci

Obr 21: Detail motýlka

Červen - Výprava za prázdninami - LODIČKY NA VODĚ

Zaměření činnosti: využití barevného papíru - skládání

Materiální prostředky: barevné papíry (nebo makulatury) velikosti A4, zbytky látky na plachty, vlnitá lepenka, tempery, lepidlo, kelímk s vodou / nůžky, štětce / postup skládání (viz Příloha 12)

Postup:

- K výrobě lodičky si každé z dětí vybere jeden barevný papír. Učitelka dětem předvádí postup po jednotlivých krocích, aby si je děti mohly postupně složit. Pastelkami nebo fixem dokreslí na lodičku okénka apod.
- Na papír velkého formátu děti temperami namalují vlnky – vytvoří tak vodu.
- Z vlnité lepenky vystřihneme velkou loď pro krtečka a z látky plachty. Části sestavíme a nalepíme.
- Každé z dětí si kolem krtečkovy lodi nalepí svou lodičku.

Pedagogická reflexe:

Skládání papírové lodičky vyžadovalo trpělivost a přesnost, což bylo pro některé děti obtížnější. První část skládání byla stejná jako u papírové čepice – vyplatilo se naučit se dobře tuto část. Dále bylo třeba ukazovat postup skládání pomalu po jednotlivých krocích. Pro názornost by příště pomohlo mít vzorky jednotlivých kroků skládání na papírových ukázkách. Mladší děti nedokázaly skládat papír přesně. Pomohla jsem jim proto papír předem poskládat a znovu narovnat. Papír pak skládaly podle nápodoby v místech naznačených přehyby. Vynaložené úsilí se všem vyplatilo – děti měly ze společného díla velkou radost. Blížil se konec školního roku a tak jsme se spolu s krtečkem vydali na prázdninovou plavbu.

Obr. 22: Lodičky - aneb prázdninová plavba s krtečkem

4.2.2 Hodnocení činností dětmi

Realizované činnosti se děti učily průběžně a samostatně hodnotit. Po proběhlé činnosti vybíraly děti smajlíka podle toho, jak se jim daná činnost s papírem líbila. Na výběr dostaly ze tří různých smajlíků: ☺ velmi líbilo / 😐 ani líbilo, ani nelíbilo / ☹ nelíbilo. To mi umožnilo získat zpětnou vazbu od samotných dětí a dále ji využít ke zlepšení organizace činnosti apod. Hodnocení realizovaných činností jednotlivými dětmi je uvedeno v Příloze 13 a 14.

Na konci roku děti vybíraly z deseti realizovaných činností tři, které se jim líbily nejvíce. Výsledky závěrečného hodnocení jsou zpracovány v tabulce 21. Největší počet hlasů získaly tyto náměty: námět č. 7 – Přáníčko pro maminku (20 hlasů), námět č. 9 – Motýlci (13 hlasů) a námět č. 2 – Karnevalové masky (11 hlasů).

Největší počet hlasů získalo Přáníčko pro maminku zřejmě proto, že jej děti tvořily pro rodiče – byly za něj oceněny a předání dárku probíhalo při besídce pro maminky. U námětu Motýlci měly děti široký prostor k vlastnímu tvoření (nebyla použita šablona), při nanášení barev na křídla motýla měly možnost vybrat si barvy i vzor, otisk na druhou část křídel byl pro ně překvapující a napínavý. Motivací pro ně bylo také to, že děti jsou ze třídy Motýlků. Námět Karnevalové masky poskytoval široký prostor k vlastní tvorbě. Hotovou masku děti využily při hrách, což pro ně byla velká motivace k výrobě.

Tabulka 18 – Výběr 3 nejlepších výrobků po dokončení všech činností

	ČINNOSTI – VÝROBKY									
	VESMÍRNÁ RAKETA	KARNEVALOVÉ MASKY	JARNÍ KVĚTINA	PTAČÍ HNÍZDO	PEJSEK A KOČKA	ČARODĚJNICE	PŘÁNÍČKO PRO MAMINKU	HODINY	MOTÝLCI	LODIČKY NA VODĚ
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
POČET HLASŮ	10	11	2	10	5	6	20	4	13	4

4.2.3 Vyhodnocení hypotéz k realizované části projektu

Při vyhodnocování následujících hypotéz jsem vycházela z tabulky, kde je uvedeno hodnocení všech činností jednotlivými dětmi a hodnocení souhrnné (viz Příloha 13, 14).

H1: U nejmladších dětí jsou složitější činnosti s papírem jako např. práce s papírovou drtí a skládání lodčky hodnoceny i negativně. Např.: náměty č. 6 – Čarodějnice, č. 10 - Lodičky na vodě.

Tabulka 18 zachycuje hodnocení jednotlivých činností nejmladšími dětmi. U každé činnosti jsou vidět tři stupně hodnocení podle smajlíků (☺ / ☹ / ☠) a konečný počet hlasů. Z výsledků je vidět, že pouze u dvou činností se objevuje symbol ☠. Námět č. 6 - Čarodějnice - získal 3 symboly ☹, námět č. 10 - Lodičky na vodě - získal 1 symbol ☠. **Hypotéza 1 se potvrdila.** Složitější činnosti s papírem jsou nejmladšími dětmi hodnoceny i negativně.

Složitější činnosti s papírem jsou zřejmě pro nejmladší děti nepřiměřeně náročné. Špatné hodnocení mohla způsobit také nízká motivace, aktuální nechuť k činnosti, nedostatek zkušeností s daným materiálem a technikou práce, nedostatečný nácvik a procvičení dovedností potřebných k zhotovení výrobku, málo povzbuzení při činnosti nebo nedostatečná manuální zručnost některých dětí.

Tabulka 19 – Hodnocení jednotlivých činností nejmladšími dětmi

		ČINNOSTI – VÝROBKY									
		VESMÍRNÁ RAKETA	KARNEVALOVÉ MASKY	JARNÍ KVĚTINA	PTAČÍ HNÍZDO	PEJSEK A KOČKA	ČARODĚJNICE	PŘÁNÍČKO PRO MAMINKU	HODINY	MOTÝLCI	LODIČKY NA VODĚ
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
SYMBOLY HODNOCENÍ	☺	7	5	3	8	5	2	7	4	5	1
	☹	1	3	1	×	×	1	1	×	1	1
	☠	×	×	×	×	×	3	×	×	×	1
POČET DĚTÍ PŘI ČINNOSTI		8	8	4	8	5	6	8	4	6	3

H2: Chlapci hodnotí výrobky z papíru zaměřené technicky spíše pozitivně v porovnání s dívkami. Např.: námět č. 1 – Vesmírná raketa a č. 8 – Hodiny

Z tabulky 19 vyplývá, že jmenované náměty, jsou negativně hodnoceny pouze dívkami. Námět č. 1 – Vesmírná raketa a č. 8 – Hodiny – získal u dívek v obou případech 1 symbol ☹. U chlapců se negativní hodnocení neobjevilo. **Hypotéza 2 se potvrdila.**

Tabulka 20 – Hodnocení jednotlivých činností chlapci a dívkami

SYMBOLY HODNOCENÍ	ČINNOSTI – VÝROBKY																			
	VESMÍRNÁ RAKETA		KARNEVALOVÉ MASKY		JARNÍ KVĚTINA		PTAČÍ HNÍZDO		PEJSEK A KOČKA		ČARODĚJNICE		PŘÁNÍČKO PRO MAMINKU		HODINY		MOTÝLCI		LODIČKY NA VODĚ	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D
	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D
☺	12	11	8	9	6	11	12	15	9	12	8	9	12	14	8	12	7	14	8	6
☹	X	1	2	2	4	X	X	X	X	X	2	3	X	1	X	1	2	X	1	X
☹	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	1	2	X	X	X	X	X	X	1	X

H3: Výrobky s tematikou přírody hodnotí lépe dívky než chlapci. Např.: námět č. 3 – Jarní květina a č. 9 – Motýlci

V tabulce 19 se u jmenovaných námětů objevuje negativní hodnocení pouze u chlapců. Námět č. 3 - Jarní květina – získal u chlapců 4 symboly ☹ a námět č. 9 - Motýlci – získal u chlapců 2 symboly ☹. Výrobky s tematikou přírody jsou hodnoceny lépe dívkami než chlapci. **Hypotéza 3 se potvrdila.**

H4: Nejlépe hodnotí děti výrobky, které tvoří pro rodiče. Např.: náměty č. 4 – Ptačí hnízdo, č. 7 – Přáníčko pro maminku.

Z tabulky 20 je vidět, že nejlépe jsou hodnoceny dva zmiňované náměty. Námět č. 4 – Ptačí hnízdo – získal celkem 27 symbolů ☺. Námět č. 7 – Přáníčko pro maminku – získal celkem 27 symbolů ☺ a 1 symbol ☹.

Kladný výsledek u zmiňovaných námětů může být ovlivněn silnou motivací dětí vyráběním dárku pro rodiče, vysokou účastí dětí při činnosti nebo zvoleným způsobem práce (děti spolupracovaly ve dvojicích a pomáhaly si). **Hypotéza 4 se potvrdila.**

Tabulka 21 – Hodnocení jednotlivých činností všemi dětmi

SYMBOLY HODNOCENÍ	ČINNOSTI – VÝROBKY									
	VESMÍRNÁ RAKETA	KARNEVALOVÉ MASKY	JARNÍ KVĚTINA	PTAČÍ HNÍZDO	PEJSEK A KOČKA	ČARODĚJNICE	PŘÁNIČKO PRO MAMINKU	HODINY	MOTÝLCI	LODIČKY NA VODĚ
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
😊	24	17	17	27	21	17	27	20	21	14
😐	1	4	4	×	×	5	1	1	2	1
☹️	×	×	×	×	×	3	×	×	×	1

Hodnocení činností dětmi mi poskytlo malý vhled do toho, jak děti činnosti vnímají. Jejich hodnocení však mohlo být ovlivněno mnoha faktory – aktuální náladou, někdy třeba nedostatečnou přípravou na činnost apod. Výsledky, ke kterým jsem došla při vyhodnocování hypotéz, jsou pouze malou sondou aktuální situace ve třídě. Nelze je pokládat za obecně platné, neboť počet zúčastněných byl mnohdy velice nízký.

ZÁVĚR

Při realizaci činností s papírem jsem si uvědomila, jak moc je pro děti potřebná motivace a využitelnost výrobku (hlavně pro starší děti). Hodnocení činností dětmi zařazené v praktické části diplomové práce, ukázalo, že největší úspěch měly výrobky vyráběné pro rodiče předané při výjimečné příležitosti (např. besídka pro maminky). Dětem se dostalo tolik potřebné ocenění, které se pro ně stalo povzbuzením k dalším tvořivým činnostem.

Před vlastní činností je třeba dobře promyslet pracovní postup, případně procvičit na jiném materiálu dovednosti, které budou při tvorbě plánovaného výrobku třeba. Důležitá je pestrost materiálů, se kterými se děti učí pracovat. Na druhou stranu někdy méně znamená více. Není podstatné stihnout vše, ale věnovat se jedné činnosti dostatečně do hloubky, z mnoha úhlů. Jedině tak si děti odnesou prožitek, který jim zůstane v paměti.

Během práce s dětmi ve věkově smíšené třídě se mi velice osvědčila práce dětí ve dvojicích. Při činnostech nejen s papírem si děti vzájemně radily, pomáhaly. Činnost tím byla přínosná pro děti mladší i starší. Starší kamarád byl nucen zapamatovat si postup, vysvětlováním mladšímu kamarádovi si prohluboval jeho pochopení. Mladší kamarád byl vděčný za trpělivý a individuální přístup staršího, který se pro něho stal vzorem. Při činnosti tak byli oba aktivní a tím se dosáhlo efektivního stupně učení. Prakticky tak byly naplňovány prvky činnostního a kooperativního učení. Díky výhodám věkově smíšené třídy jsem si dovolila zařadit i složitější techniky práce s papírem, každý se při nich zapojil dle svých možností.

Při praktických činnostech v rámci projektu „Tvoříme s papírem“ se děti seznámily s různými druhy papíru a s možnostmi jejich využití. Procvičily si základní techniky práce s papírem (mačkání, trhání, lepení, skládání, stříhání) a seznámily se i s technikami složitějšími (např. kašírování, práce s papírovou drtí, výroba ručního papíru). V průběhu těchto spíše řízených činností získávaly potřebné dovednosti, které následně využívaly ve volných chvílích. Mohla jsem tak pozorovat, jak si zapamatovaly postup činnosti, jak originálně si poradily při zpracování papíru a jak při tom dovedně používaly nůžky apod. Radost dětí z papírové hračky nebo jiného výrobku, který si samy dokázaly vyrobit, mluvila za vše.

Zmíněné zkušenosti mě přesvědčily o významu činností s papírem v mateřské škole. V rukou učitelky je, jak podnětné prostředí v tomto směru poskytne dětem. Její osobní příklad je však nenahraditelný.

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Obrázky:

Obr. 1: Jak jsme vyráběli raketu

Obr. 2: Dokreslování detailů na okénka rakety

Obr. 3: Rakety ve vesmíru

Obr. 4: Dalekohledy - Copak to tam v dálce vidím?

Obr. 5: Karnevalové masky

Obr. 6: Výroba kočičí masky

Obr. 7: Děti v maskách

Obr. 8: Jarní květina

Obr. 9: Spolupráce dětí při polepování vajíček hedvábným papírem

Obr. 10: Ptačí hnízdo

Obr. 11: Pejsek a kočička

Obr. 12: Tvarování hlavy čarodějnice z papírové drtě

Obr. 13: Čarodějnice na sletu

Obr. 14: Příprava papíroviny

Obr. 15: Práce ve dvojici při výrobě ručního papíru

Obr. 16: Týmová spolupráce při výrobě ručního papíru na zahradě

Obr. 17: Přáníčka s využitím ručního papíru

Obr. 18: Přáníčka připravená na besídku pro maminky

Obr. 19: Hodiny s razítky krtečka

Obr. 20: Motýlci

Obr. 21: Detail motýlka

Obr. 22: Lodičky - aneb prázdninová plavba s krtečkem

Tabulky:

Tabulka 1 – Obsah výchovné práce – Práce s papírem (Pomajzlová a kol., 1984, s. 157-158)

Tabulka 2 – Přehled činností zařazených do projektu „Tvoříme s papírem“

Tabulka 3 – Počet let učitelské praxe

Tabulka 4 – Typ mateřské školy, kde respondentky působí

Tabulka 5 – Počet dětí zapsaných ve třídě

Tabulka 6 – Věkové složení dětí ve třídě

- Tabulka 7 – Pomůcky, nástroje a přístroje na pracovišti – počet respondentů
- Tabulka 8 – Pomůcky, nástroje a přístroje na pracovišti – počet respondentů v procentech
- Tabulka 9 – Materiály využívané přímo pro činnosti dětí
- Tabulka 10 – Techniky využívané přímo pro činnosti dětí
- Tabulka 11 – Vybavenost pracoviště MŠ pro činnosti s papírem
- Tabulka 12 – Využívání obtížnějších technik učitelkami s praxí do 10 let a nad 10 let
- Tabulka 13 – Míra využití obtížnějších technik učitelkami s praxí do 10 let a nad 10 let
- Tabulka 14 – Využívání technik ve věkově smíšených a věkově rozdělených třídách
- Tabulka 15 – Míra využívání technik učitelkami ve věkově smíšených a věkově rozdělených třídách
- Tabulka 16 – Nejčastěji využívané materiály a techniky při činnostech s papírem
- Tabulka 17 – Nejméně využívané materiály a techniky při činnostech s papírem
- Tabulka 18 – Výběr 3 nejlepších výrobků po dokončení všech činností
- Tabulka 19 – Hodnocení jednotlivých činností nejmladšími dětmi
- Tabulka 20 – Hodnocení jednotlivých činností chlapci a dívkami
- Tabulka 21 – Hodnocení jednotlivých činností všemi dětmi

Grafy:

- Graf 1 – Počet let učitelské praxe v procentech
- Graf 2 – Typ mateřské školy, kde respondentky působí
- Graf 3 – Počet dětí zapsaných ve třídě - v procentech
- Graf 4 – Věkové složení dětí ve třídě
- Graf 5 – Pomůcky, nástroje a přístroje na pracovišti
- Graf 6 – Vybavenost pracoviště MŠ pro činnosti s papírem v procentech
- Graf 7 – Využívání obtížnějších technik učitelkami s praxí do 10 let a nad 10 let
- Graf 8 – Využívání technik učitelkami ve věkově smíšených a věkově rozdělených třídách

SEZNAM INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

Tištěné zdroje:

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Rozvoj grafomotoriky: Jak rozvíjet kreslení a psaní*. Brno: Computer Press, a.s., 2006. ISBN 80-251-0977-1.

CIPRO, M. *Slovník pedagogů*. Praha: Miroslav Cipro, 2001. ISBN 80-238-6334-7.

CÍLKOVÁ, E., ŠOCHOVSKÁ, J. *Skládáme a vystřihuje z papíru*. Praha: Portál, 2008, s. 22-23, 26-27. ISBN 978-80-7355-0.

DOŇAROVÁ, V., *Co umí barvy, nůžky, lepidlo*. Praha: Portál 2007, s. 68-69. ISBN 978-80-7367-355-0.

DROBNÁ, Z., JARNÍKOVÁ, I. *Dětský svět: Návod k zaměstnání dětí dle nových směrů pro školy mateřské a nejnižší třídy škol obecných*. Praha: vlastním nákladem, 1913.

HITNAUSOVÁ, M., HITNAUS, L. *Účast rodičů a pedagogů při ergoterapii dětí se zdravotním postižením. Proč a jak pomáhat k úspěšnosti léčby*. Praha: Institut pedagogicko – psychologického poradenství České republiky. 1999.

HONZÍKOVÁ, J., MICHÁLKOVÁ, L., VODÁKOVÁ, J. *Praktické činnosti II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta 2000, s. 26-54, ISBN 80-7290-003-X.

JARNÍKOVÁ, I. *Dětská zaměstnání: Pro účelné zaměstnání dětí ve školách i v rodině*. Praha: vlastním nákladem, 1929.

KIRBYOVÁ, A. *Nešikovné dítě – Dyspraxie a další poruchy motoriky*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-424-9.

KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. ISBN 978-80-247-1568-1.

KOŤÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005. ISBN 80-247-0852-3.

MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum. 2005. ISBN 80-246-1056-6.

MOJŽÍŠEK, L., ZÁTOPKOVÁ M. *Metodika pracovní výchovy v mateřské škole*. Praha: SPN 1983.

OPRAVILOVÁ, E., GEBHARTOVÁ, V. *Rok v mateřské škole: Kurikulum předškolní výchovy*. Praha: Portál, 2003, s. 25. ISBN 80-7178-847-3.

POMAJZLOVÁ, E. a kol. *Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy*. Praha: SPN, 1984.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009, 6. vydání, ISBN 978-80-7367-647-6.

SKORUNKOVÁ R. *Úvod do vývojové psychologie*. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta: Gaudeamus, 2007, 2. vydání. ISBN 978-80-704-956-4.

SMOLÍKOVÁ, K. a kol. *Pedagogické hodnocení v pojetí RVP PV – Metodika pro podporu individualizace vzdělávání a podmínkách mateřské školy*. Praha: VÚP, 2007. ISBN 978-80-87000-10-6.

SMOLÍKOVÁ, K. a kol. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: VÚP, 2004. ISBN 80-87000-00-5.

SVOBODOVÁ, J. *Metodika rozvoje grafomotoriky a počátečního psaní*. 4. vydání. Praha: Institut pedagogicko – psychologického poradenství České republiky. 2001.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. a kol., *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-0629-2.

VALENTA, J. *Pohledy: Projektová metoda ve škole a za školou*. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1993, ISBN 80-7068-066-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VODÁKOVÁ, J. *Praktické činnosti III Využití odpadových a zbytkových materiálů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta 2005. ISBN 80-7290-232-6.

ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-326-0.

Elektronické zdroje:

BEZ AUTORA. *Ergoterapie*. [online] URL:
<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Ergoterapie>> [cit. 25. října 2010]

BEZ AUTORA. *Papír*. [online] URL:
<<http://www.quido.cz/objevy/papir.htm>> [cit. 17. června 2010]

BEZ AUTORA. *Historie a současnost – papír* [online] URL:
<<http://www.jihlava.cz/historie-a-soucasnost-papir/d-365521>> [cit. 20. června 2010]

BEZ AUTORA. *Papír*. [online] URL:
<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Papír>> [cit. 3. června 2010]

BEZ AUTORA. *Třídění a recyklace papíru*. [online] URL:
<<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:O1COxOPxLdQJ:www.zsdoberichovice.cz/programy/obcanka/odpady/papir.htm+druhy+papíru&cd=66&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>> [cit. 8. července 2010]

GOŠOVÁ, V. *Dyspraxie*. [online] URL:

<http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/D/Dyspraxie> [cit. 5. srpna 2010]

KADLÍKOVÁ, L. *Jak správně třídit odpad – papír*. [online] URL:
<<http://www.priroda.cz/clanky.php?detail=416>> [cit. 8. června 2010]

NÁDVORNÍKOVÁ, H. *Pedagogické projekty v práci mateřských škol*. [online] URL:
<<http://clanky.rvp.cz/clanek/s/P/130/PEDAGOGICKE-PROJEKTY-V-PRACI-MATERSKYCH-SKOL.html/>> [cit. 8. července 2010]

VODÁKOVÁ, J., ČERNOCHOVÁ, M., RAMBOUSEK, V. *Metodické pokyny pro zpracování diplomových prací*, 3. upravené vydání. Pedagogická fakulta, katedra informačních technologií a technické výchovy, září 2007. [online] URL:
<http://it.pedf.cuni.cz/metodika/pdf/metodicke_pokyny_DP.pdf> [cit. 7. června 2010]

PŘÍLOHY

Příloha 1: Formát papíru A0 až A6

BEZ AUTORA. *Formáty papíru*. [online] URL:
<http://www.stepa.cz/tech_data/formaty/formaty.php> [cit. 8. června 2010]

Příloha 2: Kontejner na papír

BEZ AUTORA. *Třídění odpadu*. [online] URL:
<<http://odpadkovykos.cz/trideni-odpadu/>> [cit. 9. června 2010]

Příloha 3: Papír vhodný ke sběru

BEZ AUTORA. *Nástěnka – Sběr papíru*. [online] URL:
<<http://www.kajov.eu/urad-nastenka.php>> [cit. 12. června 2010]

Příloha 4: Nůžky a jejich správné držení

(Honzíková, Michálková, Vodáková, 2000, s. 51)

Příloha 5: Třídní vzdělávací program (tematické celky)

Příloha 6: Vyhodnocení dotazníků - souhrnný počet hlasů v jednotlivých oblastech

Příloha 7: Papír kolem nás – úvod k projektu „Tvoříme s papírem“*

Příloha 8: Šablona - trysky rakety

Příloha 9: Šablona – maska pejska a zajíce

Příloha 10: Šablona – tělo a křídla ptáčka

Příloha 11: Postup skládání kočky a pejska

(Cílková, Šochovská, 2008, s. 22-23, 26-27)

Příloha 12: Skládání papírové loďky

BEZ AUTORA. *Složte papírovou lodičku a parník, prostřete stůl*. [online] URL:
<<http://www.ireceptar.cz/rucni-prace/slozte-papirovou-lodicku-a-parnik-prostrete-stul/>> [cit. 3. června 2010]

Příloha 13: Tabulka – Hodnocení realizovaných činností jednotlivými dětmi

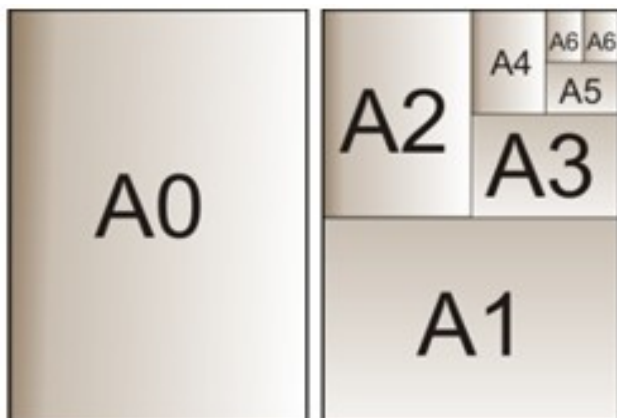
Příloha 14: Tabulka – Hodnocení realizovaných činností dětmi - souhrn

Příloha 15: Zadání diplomového úkolu

---

* Fotografie s dětmi jsou v diplomové práci použity se souhlasem rodičů.

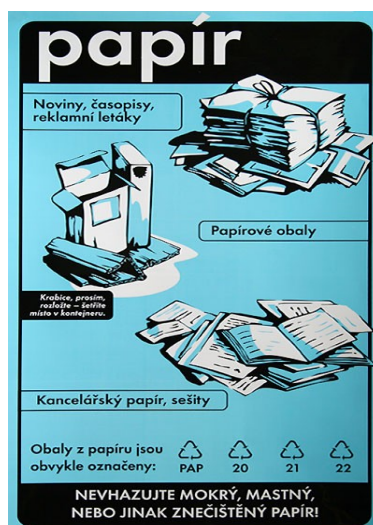
Příloha 1: Formát papíru A0 až A6

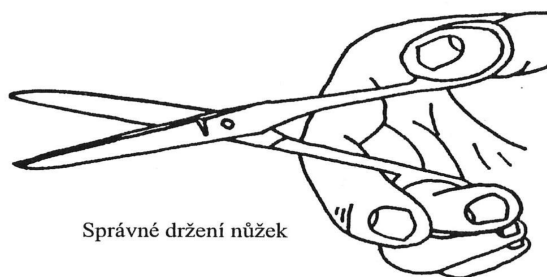
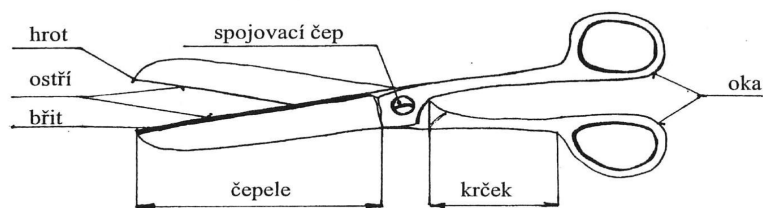
Příloha 2: Kontejner na papír

Příloha 3: Papír vhodný ke sběru

Příloha 4: Nůžky a jejich správné držení

Příloha 5: Třídní vzdělávací program (tematické celky)

**Rychle děti, honem, honem,
do Motýlků hopem – skokem!**

**A ten krtek kamarád, protože má děti rád - do školky za námi přišel,
po různých cestách rád by vyšel...**

VÝPRAVY S KRTEČKEM PO CESTIČKÁCH DO SVĚTA KOLEM NÁS – ZA BAREVNÝMI KYTIČKAMI

Září: Po cestičce do školky za žlutou kytičkou:

- **Krtečkova výprava do školky** - Naše školka barevná je v Křejského ji máme, barevných tříd je tam pět, všechny dobře známe:
- **Žlutomodré** Rybičky – tančí rády tanečky.
Oranžové Berušky – umí nazout ponožky.
Zelená Koťátka – mňoukaj, škrábou na vrátka.
A ti **Modří** medřové – to jsou milý brumlové.
Žlutá třída u Motýlků – tam zpívají každou chvíli.
- **Krtečkova výprava za kamarády** - Já a moji kamarádi, všichni se tu máme rádi. Hračky, auta, knížky máme a už se tu skoro známe. Značku svou se naučíme, pravidla si připravíme.
- **Výprava s Krtečkem do rodiny** – Táta, máma, babička, strejda, děda, tetička. Koho ještě doma máme? To si rychle spočítáme!

Říjen: Po barevné cestičce za oranžovou kytičkou:

- **Výprava na zahradu a na pole** – Ovoce a zeleninu na zahradě sklízíme, na pole se vypravíme, brambory tam vidíme.
- **Výprava za malířem Podzimem** – Listí už má pestré barvy, poletuje kolem nás, zahradu si rychle zamknem, než k nám přijde první mráz!
- **Výprava do podzimního lesa** - Do lesa rád každý zajde, ať je holka nebo kluk, každý z nás tam něco najde a teď tiše, ani muk!

Listopad: Po duhové cestičce za duhovou kytičkou:

- **Výprava za lékařem** – Co je zdraví, co jsou nemoci? Povíme si, jak můžeme lidem pomoci!
- **Výprava za větrem a deštěm** - Vítr fouká, padají kapky-co si vezmeme na sebe? Počasí se rychle mění-podzim klepe na dveře.
- **Výprava po lidském těle** - Hlavu,tělo,ruce máme-na zdraví si pozor dáme, v zdravém těle zdravý duch,cvičí holka nebo kluk.
- **Výprava za dráčkem Mráčkem** - Kdo to létá vysoko, blízko nebo daleko? Ať si klidně plují mraky- vyrobíme krásné draky. Pak jim jenom jména dáme a do oblak posíláme!

Prosinec: Po vánoční cestičce za zlatou kytičkou:

- **Výprava za čerty** – My se čerta nebojíme, na peklo si hrajeme. Na anděla, Mikuláše pilně čekat budeme.
- **Vánoční výprava** – Na Vánoce dlouhý noce, jsou tam velký chumelice. Společně se chystáme, advent, zvyky poznáme. Koledy si zazpíváme, na stromeček svíčky dáme.

Leden: Po sněhové cestičce za modrou kytičkou:

- **Výprava mezi sněhuláky** – Velkou kouli uválíme, druhou na ní postavíme. Třetí jako hlavu dáme a sněhuláka hnedle máme!
- **Výprava na zimní kopec** – Vezmeme si sáně, sedneme si na ně. Zimní sporty poznáváme, na bezpečnost jistě dbáme. Ve sněhu i stopy máme na zvířátka pozor dáme!
- **Výprava do školy** – Na školu si budeme hrát – se školáky čísla znát. Potom rovnou do školy, kde děti mají úkoly. K zápisu pak půjdeme, se slovy a písmenky hrát si budeme.

Únor: Po cestičce do světa kolem nás za bílou kytičkou:

- **Výprava na masopust** – Všude krouží plno masek, vždyť je tady Masopust! Bav se, směj se, dováděj, do tance se rychle dej!!
- **Výprava do Vesmíru** – Země-naše planeta-koukej, jak je kulatá! Slunce, pevnina i moře, ať je nám tu všude dobře!!
- **Výprava za dopravními prostředky** – Kudy mi teď pojedeme, poletíme, poplujeme? Po kolejích, vzduchem, lodí, komu se co právě hodí!
- **Výprava za fantazií** – Hrajeme si s fantazií, vymýšlíme svoji zem.

Březen: Po sněženkové cestičce za zelenou kytičkou:

- **Výprava za vodou** – Kam zmizela všechna voda? Pojdme hledat všichni hned! Povíme si zas a znova, jak moc ji potřebuje celý svět.
- **Výprava za tříděným odpadem** – Modrý, žlutý, červený, zelený a bílý – na co všechno kontejner je a jak se co třídí?
- **Výprava za jarem** – Kdo to ťuká, ťuky, ťuk? To je přece jaro. Příroda se probouzí – keře, stromy, květy, kdo se o ně postará? No přece my děti!
- **Výprava na jarní zahradu** – Zelená se travička, sluníčko už hřeje. Na zahrádce všechno roste – Krteček se směje.

Duben: Po kočičí cestičce za oranžovo-zelenou kytičkou:

- **Výprava na dvůr** – Víš, kde bydlí zvířátka? Třeba malá kuřátka? Přece u nás na dvoře, kde to stále krákoře!
- **Velikonoční výprava** – Zajíček nese koledu, pro děti i pro dědu. Malujeme kraslice a pleteme pomlázky, co nás baví nejvíce, to jsou hezké obrázky.
- **Výprava do ZOO** – V Africe, tam sloni žijí, žirafy i opice – že jsou hodně daleko, to je problém velice. Tak půjdeme do ZOO, podívat se na ně, jak si žijí velbloudi, co mají lvice v tlamě.
- **Výprava za čarodějnicí** – Čáry, máry, halí, bába, nad kotlem už syčí pára. Na slet všichni přiletíme a buřtíky rychle sníme. Ve školce pak budem spát, copak se nám bude zdát?

Květen: Po srdíčkové cestičce za růžovo-fialovou kytičkou:

- **Výprava za maminkou** – Přání k svátku, dáreček, zatančíme taneček.
- **Výprava do rodiny a do města** – Na rodinu hrajeme si, kdo tam patří, povíme si. V Praze všichni bydlíme, o Zemi se dozvíme.
- **Výprava za miminkem** – Když narodí se maličký, malé má i prstíčky. Jak vypadá miminko? Poptáme se malinko!
- **Výprava za profesí** – Ten dělá to a ten zas tohle – a všichni dohromady udělají moc. Na řemesla hrajeme si – písničku zazpíváme si.....(hádej Krtku, čím chci být?)

Červen: Po broučkově cestičce za červenou kytičkou:

- **Výprava na louku** – Na louce kdo bydlí víme, hned se na ní vypravíme.
- **Výprava k vodě za žabkami** – Potok, rybník, moře, řeka – to je vody - žabka čeká! Co si žabky povídají, když u vody zakuňkají?
- **Výprava za prázdninami** – Předškoláci budou končit-se školkou se těžko loučit. Na zahradě slavnost bude, s aktovkou se lehce půjde! S Krtečkem si zamáváme, na prázdniny už spěcháme. Kam pojedem? Povíme si, uvidíme moře, lesy!

Příloha 6: Vyhodnocení dotazníků - souhrnný počet hlasů v jednotlivých oblastech

Počet rozdaných dotazníků:	80
Počet vrácených dotazníků:	64

A) Osobnost respondenta a podmínky práce:

a) Pohlaví:	
Žena	64
Muž	0

b) Počet let učitelské praxe:	
1 – 10 let praxe	34
11 – 20 let praxe	13
21 – 30 let praxe	13
31 – 40 let praxe	4

c) Typ MŠ:	
Venkovská	9
Městská	24
V Praze	31

d) Počet zapsaných dětí ve třídě:	
1 – 10 dětí	3
11 – 15 dětí	8
16 – 20 dětí	4
21 – 30 dětí	18
26 – 30 dětí	31

e) Věkové složení dětí ve třídě:	
3 – 7 let	30
3 – 4 roky	12
4 – 5 let	6
5 – 7 let	11
3 – 5 let	2
4 – 7 let	3

B) Pomůcky a nástroje, které máte na pracovišti k dispozici:

POMŮCKY A NÁSTROJE	Ve třídě	Ve škole	Nemáme
Nůžky s tvarovaným ostřím (dekorativní stříhání)	45	16	3
Nůž odlamovací	27	20	17
Řezačka	5	23	36
Sešivačka	61	3	0
Děrovačka	59	5	0
Raznice	25	19	20
Laminátor	4	36	24
Skartovačka	1	33	30
Jiné (doplňte)			
„Vlnkovačka“	4	0	0
„Vytlačovačka“	1	0	0
Tupá jehla	1	0	0
Rámeček a sítko na ruční papír	1	0	0
Tavná pistole	1	0	0
Kopírka	0	1	0

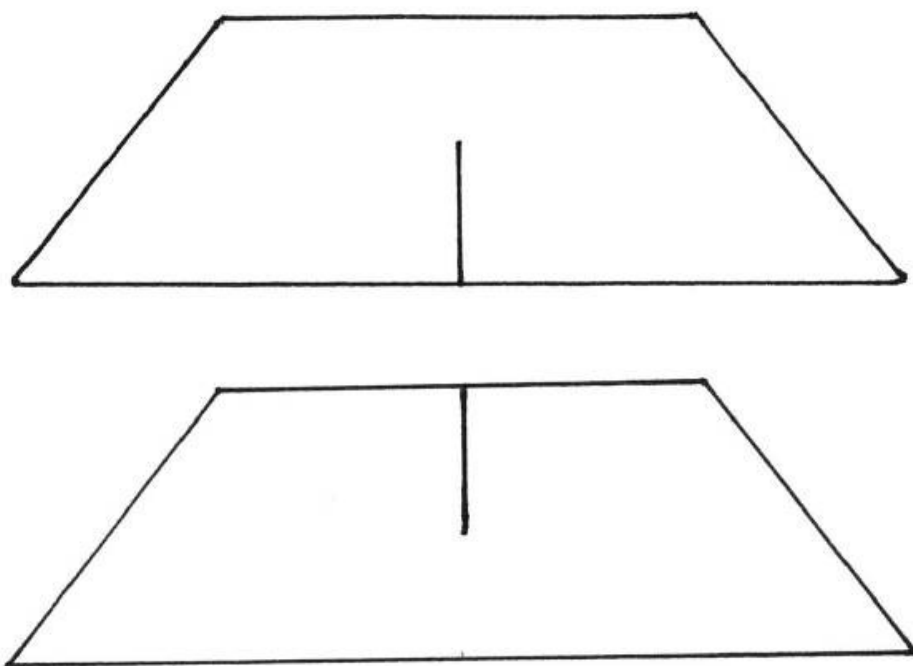
C) Materiály a techniky využívané přímo pro činnosti dětí:

DRUHY PAPIÍRU	Velmi Často	Často	Občas	Nikdy
Kancelářský papír (i barevný)	42	18	4	0
Karton (čtvrtky i barevné)	42	18	4	0
Lepenka (obyčejná, vlnitá)	3	20	38	3
Krepový papír	6	19	39	0
Balící papír	7	16	40	1
Hedvábný papír	0	5	43	16
Pergamenový papír (svačtinový papír)	0	1	29	34
Ubrousky, kapesníčky	7	15	37	5
Novinový papír	5	20	39	0
Papír z časopisů	4	13	45	2
Jiné (doplňte)				
PAPÍRENSKÉ VÝROBKY	Velmi Často	Často	Občas	Nikdy
Roličky (od toaletního papíru, kuchyňských utěrek,...)	0	26	21	0
Krabičky, krabičky (od bot, sýru, zubní pasty,...)	17	26	30	0
Plata od vajíček	8	9	47	7
Papírové tácky	1	3	47	12
Papírové sáčky	2	8	45	10
Papírové provázky	1	3	33	28
Papírové tapety	0	2	39	23
Jiné (doplňte)				
<i>Papírové šanony</i>	0	0	1	0
TECHNIKY PRÁCE S PAPIÍREM	Velmi Často	Často	Občas	Nikdy
Mačkání	21	28	15	0
Trhání (podélné, na kousky)	20	28	16	0
Vytrhávání (různých tvarů)	9	23	31	1
Stříhání	41	18	5	0
Vystřihování (podle obkreslené šablony nebo bez ní)	31	18	15	0
Prostřihování vzorů (dečky, sněhové vločky)	3	20	37	4
Skládání	7	40	17	0
Lepení	44	18	2	0
Děrování (pomocí děrovačky, raznice)	0	13	46	5
Papírové tkaní (provlékání proužků papíru)	1	6	40	17
Vytváření plastických tvarů (ohýbání a lepení proužků)	2	5	46	11
Rolování papírových proužků (korálky, šperky)	0	1	39	24
Kaširování (novinový papír a lepidlo na tapety)	2	3	33	26
Práce s papírovou drtí	1	3	26	34
Ubrousková technika	1	3	34	26
Výroba ručního papíru	0	2	23	39
Jiné (doplňte)				
<i>Obarvování – batik a</i>	0	0	1	0

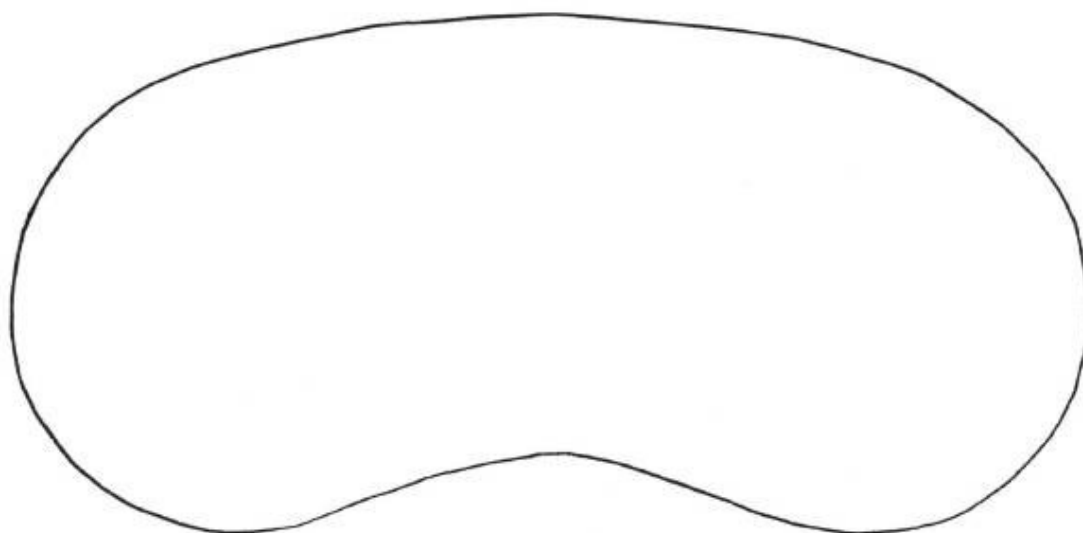
Příloha 7: Papír kolem nás – úvod k projektu „Tvoříme s papírem“

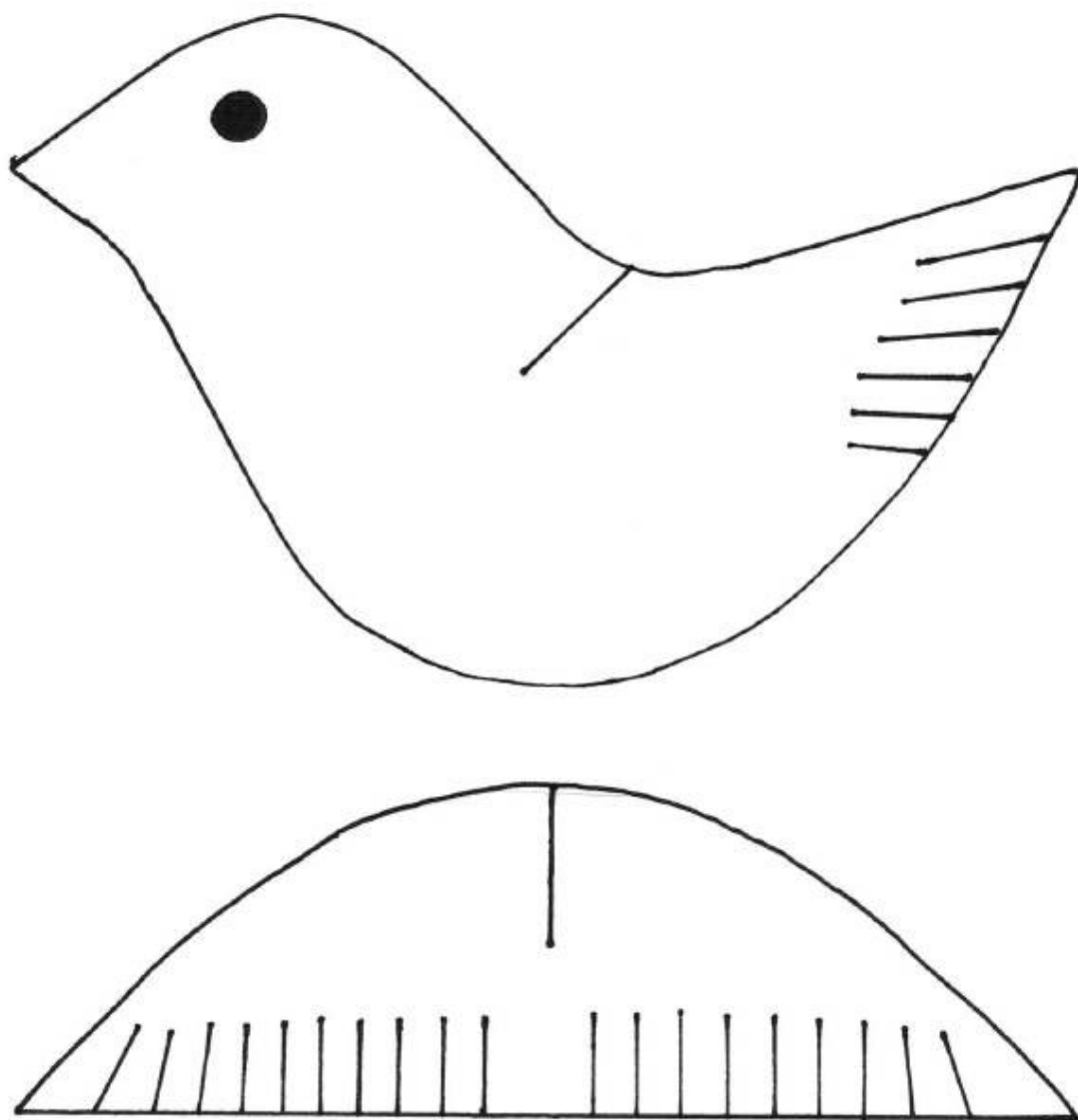
Příloha 8: Šablona - trysky rakety

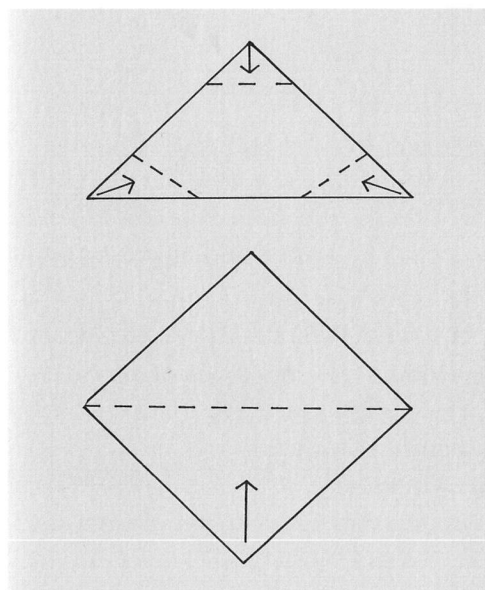
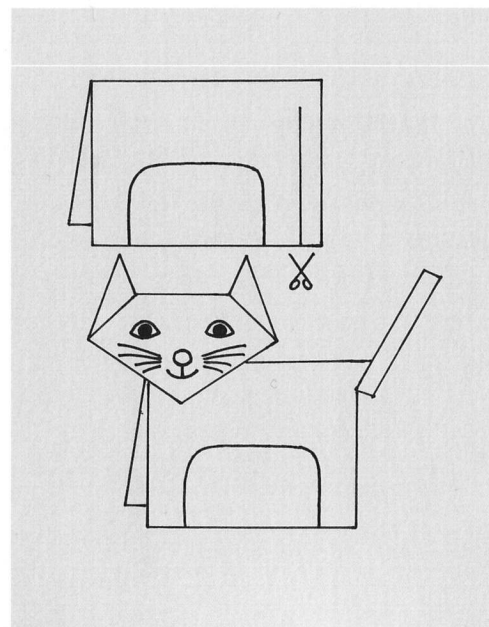
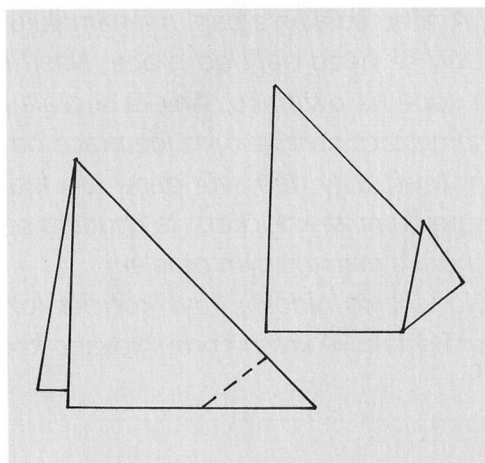
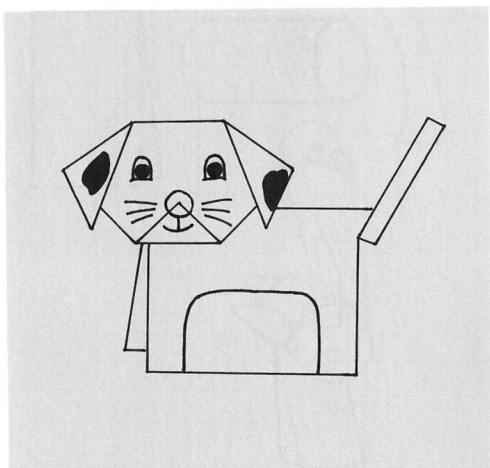
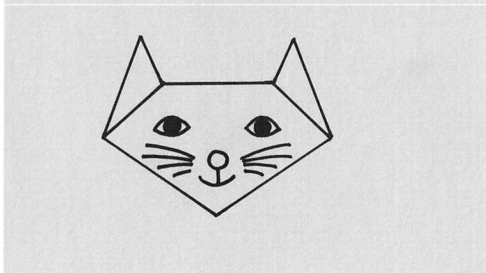
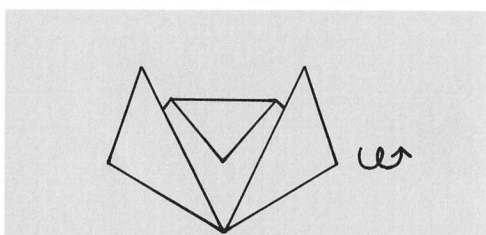
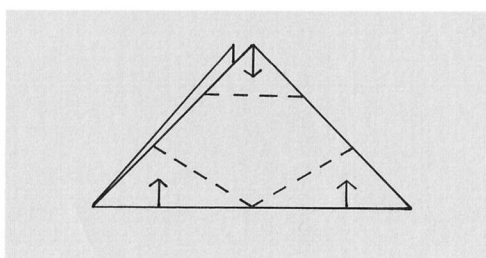
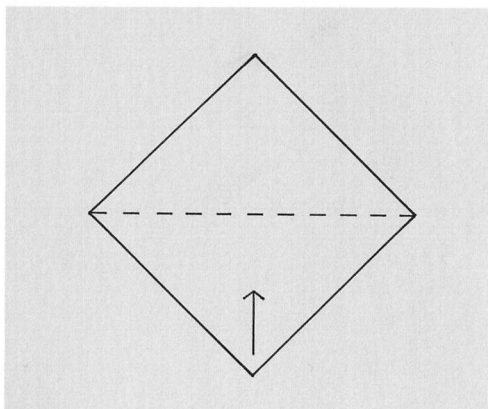
Příloha 9: Šablona – maska pejska a zajíce

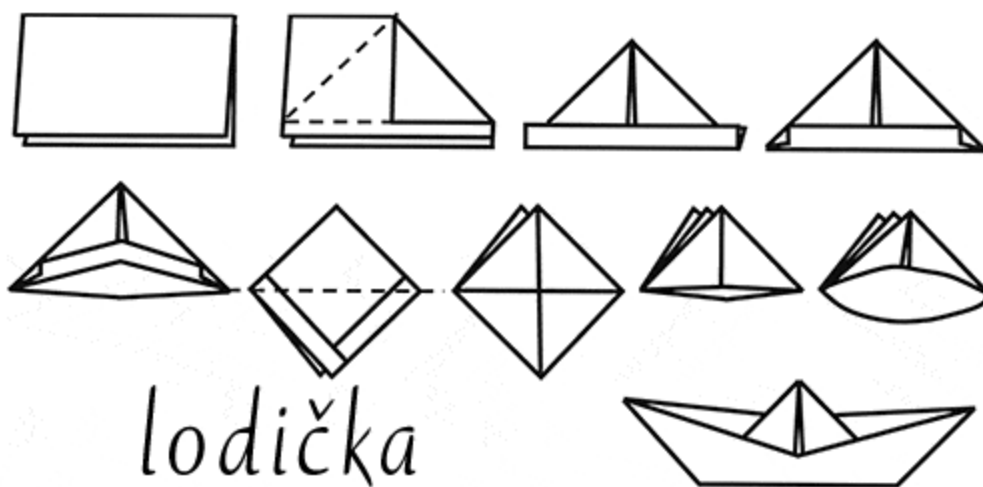
Příloha 10: Šablona – tělo a křídla ptáčka

Příloha 11: Postup skládání kočky a pejska

Příloha 12: Skládání papírové loďky

Příloha 13: Tabulka – Hodnocení realizovaných činností jednotlivými dětmi

a) po dokončení jedné činnosti

VELMI LÍBILA

ANI LÍBILA, ANI NELÍBILA

NELÍBILA

NEVYRÁBĚL

b) po dokončení všech činností

VÝBĚR 3 NEJLEPŠÍCH ČIN.

VĚKOVÁ SKUPINA: 1. SK. 5 - 7 LET

2. SK. 4 - 5 LET

3. SK. 3 - 4 ROKY

ÚDAJE O DÍTĚ TI			ČINNOSTI – VÝROBKY									
POŘADÍ OD NEJSTAR. 1 – 28	CHLAPEC / DĚVKA	VĚKOVÁ SKUPINA (1 – NEJST.)	VESMÍRNÁ RAKETA	KARNEVALOVÉ MASKY	JARNÍ KVĚTINA	PTAČÍ HNÍZDO	PEJSEK A KOČIČKA	ČARODĚJNICE	PŘÁNIČKO PRO MAMINKU	HODINY	MOTÝLCI	LODIČKY NA VODĚ
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	CH	1	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	X	😊	😊
2	CH	1	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊
3	CH	1	😊	😊	X	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊
4	D	1	X	X	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊
5	CH	1	😊	X	X	😊	😊	X	😊	😊	X	X
6	D	1	😊	😊	😊	X	😊	😊	😊	😊	😊	X
7	D	1	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	X
8	D	1	X	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊
9	D	1	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊
10	CH	1	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊
11	CH	1	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	X	X
12	CH	1	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊

ÚDAJE O DÍTĚTI			ČINNOSTI – VÝROBKY									
POŘADÍ OD NEJSTAR. 1 – 28	CHLAPEC / DÍVKA	VĚKOVÁ SKUPINA (1 – NEJST.)	VESMÍRNÁ RAKETA	KARNEVALOVÉ MASKY	JARNÍ KVĚTINA	PTAČÍ HNIZDO	PEJSEK A KOČIČKA	ČARODĚJNICE	PŘÁNÍČKO PRO MAMINKU	HODINY	MOTÝLCI	LODIČKY NA VODĚ
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
13	D	2	X	☺	☺	☺	☺	X	☺	☺	☺	☺
14	D	2	☺	☺	X	☺	☺	☺	☺	☺	☺	X
15	D	2	X	☺	☺	☺	X	☺	☺	☺	☺	☺
16	CH	2	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺
17	D	2	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	X	☺	X
18	CH	2	☺	X	☹	☺	X	☹	☺	X	☺	☺
19	CH	2	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺
20	CH	2	☺	☺	☺	☺	X	☺	☺	X	X	☺
21	D	3	☹	☹	X	☺	☺	☹	☺	☺	☺	X
22	CH	3	☺	☹	☹	☺	X	☹	☺	X	☹	☹
23	D	3	☺	☺	☺	☺	☺	☹	☺	☺	☺	X
24	D	3	☺	☺	X	☺	☺	☺	☺	☺	☺	X
25	D	3	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺
26	D	3	☺	☺	☺	☺	☺	☹	☺	☹	X	☹
27	D	3	☺	☺	X	☺	X	X	☺	X	☺	X
28	D	3	☺	☺	X	☺	X	X	X	X	☺	X

Příloha 14: Tabulka – Hodnocení realizovaných činností dětmi – souhrn

HODNOCENÍ	CHLAPEC / DÍVKA	ČINNOSTI – VÝROBKY											
		VĚKOVÁ SKUPINA (1 – NEJST.)											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
😊	CH	1	7	5	3	7	7	5	7	6	4	4	
		2	4	3	3	4	2	3	4	2	3	4	
		3	1	–	–	1	–	–	1	–	–	–	
	D	1	3	4	5	4	5	3	4	5	5	3	
		2	2	4	3	4	2	4	4	3	4	2	
		3	6	5	3	7	5	2	6	4	5	1	
	😐	CH	1	–	1	2	–	–	1	–	–	1	1
			2	–	–	1	–	–	1	–	–	–	–
			3	–	1	1	–	–	–	–	–	1	–
D		1	–	–	–	–	–	2	1	–	–	–	
		2	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
		3	1	2	–	–	–	1	–	1	–	1	
😞		CH	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
			2	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
			3	–	–	–	–	–	1	–	–	–	1
	D	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
		2	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
		3	–	–	–	–	–	2	–	–	–	–	
	POČET DĚTÍ		24	25	21	27	21	25	27	21	23	17	

Příloha 15: Zadání diplomového úkolu

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra informačních technologií a technické výchovy

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉHO ÚKOLU

akademický rok 2008/09

Jméno a příjmení studenta: Renáta KUČEROVÁ

Studijní program: M 7507 PEDAGOGIKA

Studijní obor: 7501T010: Pedagogika předškolního věku

Název tématu práce v českém jazyce: Činnosti s papírem ve vzdělávacích programech
předškolního vzdělávání

Název tématu práce v anglickém jazyce: Activities with the paper in education programs
pre-primary education

Pokyny pro vypracování:

- Prostudujte základní informační zdroje zaměřené na téma diplomové práce.
- Připravte a realizujte průzkum využívání papíru, papírenských výrobků a technik práce s nimi v programech mateřských škol.
- Analyzujte RVP PP z hlediska využívání papíru a činností s ním pro vytváření klíčových kompetencí dětí v MŠ.
- Připravte, v souladu se ŠVP MŠ kde pracujete, program činností s papírem a papírenskými výrobky, program realizujte a vyhodnoťte z hlediska cílů programu.

Předpokládaný rozsah diplomové práce: min. 50 stran

Vedoucí diplomové práce: doc. Ing Jitka Vodáková, CSc.

Datum zadání diplomové práce: 9. února 2009

Předběžný termín odevzdání diplomové práce: listopad .2010

Práce se předkládá ve dvou vyhotoveních (v pevné vazbě) a jedenkrát v elektronické verzi na nepřepisovatelném médiu.

V Praze dne: 16. 2. 2009

doc. PhDr. Vladimír Rambousek, CSc.
vedoucí katedry